

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Kolín

Bakalářská práce

Autor: Michael Bánský

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ondřej Felema, CSc.

Hradec Králové, 2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Michael Bánský

Studium: F18BP0158

Studijní program: B7105 Historické vědy

Studijní obor: Prezentace a ochrana kulturního dědictví

Název bakalářské práce: **Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Kolín**

Název bakalářské práce AJ: Aristocratic Coat-of-Arms at the Landmarks in the District of Kolín

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce provede inventarizaci všech dochovaných šlechtických znaků na kulturních památkách v okrese Kolín, které budou následně odborně analyzovány a vyhodnoceny. U každého ze znaků budou uvedeny heraldické, historické a genealogické souvislosti jejich vzniku. Práce bude zhotovena na základě odborné literatury a poznatků získaných výzkumem památek samotných.

MYSLIVEČEK, M.: *Erbovník aneb Kniha o znacích i osudech rodů žijících v Čechách i na Moravě podle starých pramenů a dávných ne vždy věrných svědectví*; Praha 1993; HALADA, J.: *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha 1999; PELANT, J.: *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbu a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013; SEDLÁČEK, A.: *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl XII. Čáslavsko*, Praha 1900, *Díl XV. Kouřimsko, Vltavsko a J.-Z. Boleslavsko*, Praha 1927; PODLAHA, A.: *Posvátná místa království Českého. Díl I.*, Praha 1907, *díl IV.*, Praha 1910; KOŠTÁL, V. - KOŠTÁLOVÁ, R.: *Historická sídla středočeského kraje: Kolínsko a Kutnohorský*, Brno 2013.

Garantující pracoviště: Historický ústav,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

Oponent: doc. PhDr. Zdeněk Beran, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 3.12.2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Michael Bánský

Podpis autora modrou barvou

Poděkování:

Rád bych poděkoval mému vedoucímu bakalářské práce panu prof. PhDr. Ondřeji Felcmanovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a věnovaný čas. Dále bych chtěl poděkovat Romanu Šulcovi za poskytnutí fotografií některých památek a mé rodině za trpělivou a ochotnou společnost při terénním výzkumu.

Anotace

BÁNSKÝ, Michael, *Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Kolín*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2021, 188 s., Bakalářská práce.

Bakalářská práce provede inventarizaci všech dochovaných šlechtických znaků na kulturních památkách v okrese Kolín, které budou následně odborně analyzovány a vyhodnoceny. U každého ze znaků budou uvedeny heraldické, historické a genealogické souvislosti jejich vzniku. Práce bude zhotovena na základě odborné literatury a poznatků získaných výzkumem památek samotných.

Klíčová slova: erby, šlechtické rody, kulturní památky, okres Kolín, historie, heraldika

Anotation

BÁNSKÝ, Michael, *Aristocratic Coat-of-Arms at the Landmarks in the District of Kolín*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2021, 188 pp, Bachelor Thesis.

Bachelor Thesis makes a summary of all preserved aristocratic coat-of-arms situated at the landmarks in the district of Kolín, which will then be professionally analyzed and evaluated. Each of the coat-of-arms will be presented the heraldic, historical and genealogical context of their origin. The work will be made on the basis of scientific literature and knowledge obtained from the research of landmarks.

Keywords: coat-of-arms, aristocracy, landmarks, district of Kolín, history, heraldry

Obsah

Úvod	1
Historický úvod.....	4
Bečváry	8
Zámek	8
1. Znak Ernsta Gideona Laudona	9
Bylany.....	11
Kostel sv. Bartoloměje.....	11
2. Znak Kateřiny Elišky a Marie Trojanových z Bylan a Rossfeldu.....	11
3. Znak Alžběty Talackové z Bylan a Rossfeldu	12
4. Znak Jiřího Chlumčanského z Přestavlk	13
Cerhenice	14
Kostel sv. Jana Nepomuckého	14
5. Alianční znak Františka Filipa ze Šternberka a Marie Leopoldini ze Starhembergu	14
Červené Pečky	16
Kostel narození Panny Marie.....	16
6. Nečitelný znak.....	16
7. Nečitelný znak.....	17
Český Brod	18
Městské opevnění	18
8. Znak Leopolda I.	18
9. Odznak císaře Leopolda I.....	19
Dobříčov	20
Kostel Nejsvětější Trojice.....	20
10. Odznak Vladislava II. Jagellonského	20
Drahobudice.....	22
Kostel Nejsvětější Trojice.....	22
11. Znak Elišky Vančurové z Řehnic.....	22
12. Znak Magdalény Kaplířové ze Sulevic	23
Chotouň	25
Kostel sv. Prokopa	25
13. Znak Berků z Dubé	25
Klášterní Skalice.....	27
Hospodářský dvůr v areálu bývalého cisterciáckého kláštera	27
14. Znak Jana II. z Lichtenštejna.....	28
Konárovice.....	31

Kostel Povýšení sv. Kříže	31
15. Alianční znak Jana Schmidtgräbnera z Lusteneggu s neznámým rodem	31
Zámek	32
16. Znak Jana z Harrachu	33
Kouřim.....	34
Kostel sv. Štěpána.....	34
17. Znak Kouřimských z Věčina	35
18. Znak rodu z Votína.....	35
19. Znak Jana Lána Kouřimského z Varvažova.....	36
Socha sv. Donáta ze Svatbína	37
20. Alianční znak Tomáše Emanuela Savojského a Marie Terezie z Lichtenštejna	37
Mariánský sloup z Konárovic	39
21. Alianční znak Jan Nepomuka z Harrachu a Markéty z Lobkovic.....	39
Křečhoř.....	41
Kostel Božího těla.....	41
22. Znak Jana Horňáteckého z Dobročovic	41
23. Znak Bohuslava Horňáteckého z Dobročovic.....	42
24. Znak rodu Maternů z Květnice.....	42
25. Znak Karolíny Bolfras z Ahnenburgu	43
Lošany (Radovesnice I).....	45
Boží muka Kolowrat	45
26. Znak Filipa Krakowského z Kolowrat	46
27. Znak Emanuela Václava Kajetána Krakowského z Kolowrat	46
28. Znak Marie Terezie Habsburské	47
Malotice	48
Socha sv. Prokopa.....	48
29. Znak Františka Damiána ze Šternberka	48
Socha sv. Jana Nepomuckého.....	49
30. Alianční znak Františka Damiána ze Šternberka a Marie Josefy z Trauttmansdorffu	49
Ovčáry	51
Hrobka Františka Horského z Horskýfeldu	51
31. Znak Františka Horského z Horskýfeldu	51
Plaňany	53
Kostel Zvěstování Panny Marie.....	53
32. Znak Simeona Mírka ze Solopysk	53
Kostel Narození sv. Jana Křtitele.....	54

33. Znak Jana II. z Lichtenštejna.....	54
Polní Voděradý	55
Socha sv. Františka Xaverského	55
34. Alianční znak Františka Ignáce Bukovského z Hustířan a Marie Anny Vančurové z Řehnic	55
Socha sv. Prokopa.....	56
35. Znak Bukovských z Hustířan	56
Zaniklá socha sv. Jana Nepomuckého	57
36. Alianční znak Josefa Koce z Dobrše a Františky Romany Zuckerové z Tamfeldu.....	57
Přistoupim.....	59
Kostel sv. Václava	59
37. Znak Jindřicha Scribonia (Píška) z Horšova	59
38. Znak Jana Ignáce Dlouhoveského z Dlouhé Vsi.....	60
Radim	62
Zámek	62
39. Znak Šternberků	63
40. Znak Zárubů z Hustířan.....	63
Socha sv. Gotharda	63
41. Alianční znak Františka Ferdinanda Kinského a Marie Augusty Pálffy.....	64
Socha sv. Václava	65
42. Alianční znak Františka Ferdinanda Kinského a Marie Augusty Pálffy.....	65
Socha sv. Vojtěcha.....	66
43. Alianční znak Františka Ferdinanda Kinského a Marie Augusty Pálffy.....	66
Kaple Nejsvětějšího Vykupitele	66
44. Znak Jana II. z Lichtenštejna.....	66
Radovesnice II.....	68
Hájovna.....	68
45. Znak Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu.....	68
Ratboř	70
Sousoší Apoteózy sv. Jana Nepomuckého	70
46. Alianční znak Leopolda Ignáce Věžníka z Věžník a Marie Alžbětě z Valdštejna.....	70
Boží muka	72
47. Znak Eduarda Cecingára z Birnic	72
Svojšice.....	74
Zámek	74
48. Znak Althannů.....	74

Kostel sv. Václava	76
49. Znak Michaela Jana IV. z Althannu.....	76
50. Alianční znak Michaela Maxmiliána Althanna a Františky Eleonory z Thürheimu	77
51. Znak Michaela Maxmiliána Althanna.....	78
Štolmíř	79
Kostel sv. Havla.....	79
52. Znak Antonína Floriána z Lichtenštejna	79
Tismice	81
Kostel Nanebevzetí Panny Marie	81
53. Znak Vrbíků z Tismic	81
Třebovle.....	83
Kostel sv. Bartoloměje.....	83
54. Znak Johanna Ignaze Eisnera z Eisensteinu.....	83
Kaple sv. Jana Nepomuckého	84
55. Znak Jana Baptisty z Hartliebu	84
Tuchoraz	86
Tvrz.....	86
56. Znak Mikuláše Svitáčka z Landštejna.....	86
57. Odznak Landštejnů.....	87
58. Znak Landštejnů.....	87
Týnec nad Labem	89
Kostel Štěstí sv. Jana Křtitele	89
59. Znak Augustina de Müllern.....	89
Velký Osek (zaniklá ves Březany)	91
Hájovna Bačov.....	91
60. Znak Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu.....	91
Veltruby – Zajezeří.....	92
Zaniklý kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie	92
61. Znak neznámého šlechtice	92
Zásmuky	93
Zámek v Zásmukách.....	93
62. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka	94
Vstupní brána v předzámčí	95
63. Znaky Jaroslava ze Šternberka.....	95
64. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka	95
Grotta v zámeckém parku	96

65. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka	96
Bývalý hospodářský dvůr	96
66. Odznak Šternberků.....	96
Park s kamennou zdí	96
67. Odznak Šternberků.....	97
Klášterní kostel Stigmatizace sv. Františka Serafinského	97
68. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka	97
Sousoší Kalvárie	97
69. Znak Šternberků	98
Šternberská krypta	98
70. Odznak Šternberků.....	98
Socha sv. Jana Nepomuckého.....	98
71. Alianční znak Františka ze Šternberka a Marie z Trauttmansdorffu	99
Pomník Adolfa Vratislava Šternberka	99
72. Znak Adolfa Vratislava Šternberka.....	99
Žiželice	101
Socha sv. Václava	101
73. Znak Dětocha z Třebelovic	101
ZÁVĚREČNÁ ANALÝZA.....	103
ZÁVĚR.....	110
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	111
INTERNETOVÉ ZDROJE:	115
SEZNAM PŘÍLOH	116
TABULKA.....	117
GRAFY.....	119
MAPY.....	125
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	129

Úvod

Bakalářská práce se zabývá veškerými šlechtickými znaky dochovanými na kulturních památkách v okrese Kolín. Do výzkumu byly zahrnuty výlučně nálezy znaků, které se nachází na exteriérech památek.

Práce sleduje i znaky panovníků a panovnické a rodové odznaky. Monarchové si své odznaky volili sami. Rodové odznaky tvořila pouze figura ze znaku, která rodový znak výstižně a tradičně charakterizovala (například šternberská hvězda).¹ Znaky panovníků jsou v práci chápány jako znaky příslušníků šlechtických rodů, kteří dosáhli těch nejvyšších příček feudální hierarchie. Oboje patří do heraldiky a při jejich nízkém počtu na Kolínsku by nebylo vhodné je z práce vynechat. V závěru je ke všem nálezům přistupováno stejně, tedy ke všem jako ke znaku.

Stejně tak byly sledovány i znaky, které nepocházejí přímo od samotného rodu nebo donátora. Většinou vznikly jako upomínka na šlechtický rod, respektive jeho člena, který se určitým způsobem stal významným pro danou oblast. Vzniknout však mohly i z jiného motivu. Pro inventarizaci nebyla stanovena žádná časová hranice, znaky jsou tedy sledovány až do 21. století. Práce nesleduje církevní, městskou, cechovní, občanskou ani státní heraldiku.

První částí výzkumu byla inventarizace dochovaných znaků. Ta byla provedena na základě údajů pocházejících z terénního výzkumu a dále obsažených v odborné literatuře a na relevantních internetových stránkách. Po ověření všech znaků byla při návštěvě kulturních památek provedena jejich fotografická dokumentace. Druhou fází byla analýza nalezených heraldických památek. Cílem bylo určit, jakému rodu či jeho konkrétnímu příslušníku znak patří, dále stanovit jeho dataci, druh materiálu, z něhož je zhotoven, a nakonec jej popsat. U každého rodu zastoupeného v práci je stručně vzpomenua jeho minulost a provedeno blasonování jejich rodového znaku. Historie rodu je, pokud to povaha informací umožňuje, směřována k úsekům relevantním pro nález a daný region. Úmyslem autora bylo určit dobu památky a osobnost donátora, který se o heraldickou památku zasloužil. Takto strukturované texty vázané k jednotlivým obcím a nálezům tvoří jádro práce. V závěru práce je provedena analýza získaných poznatků. Inspirací pro metodiku práce byla bakalářská práce Barbory Zemanové mapující

¹ Více o odznaku: Milan BUBEN, *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie*, Praha 1994, s. 247–249.

šlechtické znaky v okrese Náchod,² která stejně jako další práce věnované tématice šlechtických znaků na území různých českých okresů byla vypracována v semináři prof. Ondřeje Felcmana.

Jednotlivé nálezy jsou řazeny podle obce, na jejímž území se nacházejí. U dvou obcí (Lošany, Velký Osek) se jedná pouze o geografické určení, avšak historie památky s nimi nesouvisí, což je v textu vysvětleno. Obce jsou řazeny abecedně. U obcí je uvedena jejich stručná historie, směřována především k vlastnictví šlechtickými rody. Následuje historie a popis památky, na které se znak nachází. Nalezené znaky jsou popsány podle jednotného postupu. Jako první je určeno umístění znaku na památce, potom je určena jeho datace a materiál. Poté následuje popis nalezeného znaku, blasonování rodového znaku a historie rodu, kterému znak patří. Při popisu konkrétního nalezeného znaku nedochází k zbytečnému dvojímu popisu, k tomu slouží blason. Popisovány jsou pouze heraldické anomálie, odchylky a stav dochování rodového znaku. U některých rodů, jako například u hrabat ze Šternberka či knížat z Lichtenštejna, jsou historické pasáže obsáhlejší z důvodu jejich zásadního vlivu na oblast současného okresu Kolín.

Práce, které by se zabývaly heraldickými památkami v okrese Kolín, neexistují. Pro zmapování dochovaných znaků posloužily publikace pojednávající o místopisu a historii regionu, o uměleckohistorických památkách a kasteologii. Jedná se o práce Vratislava a Renaty Košťálových,³ Emanuela Pocheho⁴ a Augusta Sedláčka.⁵ Pro účely mapování bylo využito i dvou internetových zdrojů. Jedná se o volně přístupný katalog a soupis památek Národního památkového ústavu⁶ a internetovou stránku Cesty a památky,⁷ která mapuje veškeré kulturní a historické památky nacházející se nejenom v okrese. Jedná se o relevantní populárně-naučnou stránku vytvořenou Romanem Šulcem, ve spolupráci s regionálním muzeem v Kolíně. Pro část práce zabývající se historií obcí byla využita převážně regionální místopisná práce Josefa Tůmy⁸ a příslušné

² Barbora ZEMANOVÁ, *Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Náchod*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 145 s., Bakalářská práce.

³ Vratislav KOŠTÁL – Renata KOŠTÁLOVÁ, *Historická sídla středočeského kraje: Kolínsko a Kutnohorský kraj*, Brno 2013.

⁴ Emanuel POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, svazek I, Praha 1977.; svazek II, Praha 1978.; svazek III, Praha 1980.; svazek IV, Praha 1982.

⁵ August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*, díl XV, Kouřimsko, Vltavsko a J.-Z. Boleslavsko, Praha 1927.; díl XII, Čáslavsko, Praha 1900.

⁶ Roman ŠULC, *Cesty a památky*. Dostupné online: (<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko>) [citováno k 14. 1. 2021].

⁷ Národní památkový ústav (dále NPÚ), *Ústřední seznam kulturních památek*. Dostupné online: (<https://www.pamatkovykatalog.cz/uskp>) [citováno k 14. 1. 2021].

⁸ Josef TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III. Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915.; Josef TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II. Paměti osad na Kolínsku*, Kolín 2014.

díly rozsáhlého díla Augusta Sedláčka,⁹ dále pak jednotlivé monografie zabývající se historií konkrétní obce. K umělecko-historické stránce výzkumu posloužily svazky významné řady *Soupis památek historických*,¹⁰ práce Vladimíra Rišlinka,¹¹ a hlavně čtyřdílná publikace *Společnost a kultura*,¹² která byla vydávána k stejnojmenným výstavám, které uspořádalo kolínské regionální muzeum. Ke dvěma kategoriím kulturních památek byly využity především dva okruhy odborných publikací. O historii církevních památek pojednávají publikace Antonína Podlahy¹³ a o funerálních památkách rozsáhlá diplomová práce Jiřího Kutila,¹⁴ zabývající se epigrafickými památkami v okrese Kolín a obhájené na pardubické univerzitě. K historii rodů a blasonování jejich znaků posloužily jako důležité genealogicko-heraldické práce Jana Pelanta,¹⁵ Jiřího Maška,¹⁶ Milana Myslivečka,¹⁷ Augusta Sedláčka¹⁸ a Jana Halady.¹⁹ K identifikaci některých rodů podle znakových figur posloužila nedocenitelná práce Vojtěcha Krále z Dobré Vody.²⁰ K poznání základů heraldiky a blasonování byly využity práce Milana Bubna²¹ a Zdeňka M. Zengera.²²

Okres Kolín sousedí s dalšími pěti okresy. Těmi jsou na východě okresy Hradec Králové a Pardubice. Na západě okres Praha-východ. Na severu okres Nymburk a na jihu

⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze....* díl XV, Kouřimsko, Vltavsko a J.-Z. Boleslavsko.; díl XII. Čáslavsko.

¹⁰ Karel Boromejský MÁDL, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Politický okres Kolínský*, Praha 1897.; Antonín PODLAHA, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Českobrodském*, Praha 1907.

¹¹ Vladimír RIŠLINK, *Kouřim a okolí, průvodce po kulturních památkách*, Kouřim 2000.

¹² Jarmila VALENTOVÁ – Vladimír RIŠLINK – Ladislav JOUZA a kol., *Kolínsko v raném středověku. Společnost a kultura v letech 950–1250*, Kolín 1997.; Vladimír RIŠLINK – Ladislav JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1250–1530*, Kolín 1998.; Vladimír RIŠLINK – Ladislav JOUZA a kol., *Renesance na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1530–1650*, Kolín 1999.; Vladimír RIŠLINK – Ladislav JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku I. Společnost a kultura v letech 1650–1730*, Kolín 2001.

¹³ Antonín PODLAHA, *Posvátná místa království českého. Díl I. Vikariáty Českobrodský, Černokostecký, Mnichovický a Prosecký*, Praha 1907.; *Díl IV. Vikariáty Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910.

¹⁴ Jiří KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, Pardubice: Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2012, 422 s., Diplomová práce.

¹⁵ Jan PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbu a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013.

¹⁶ Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé Hory do současnosti*, díl I, Praha 2008.; díl II, Praha 2010.; Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v Českých zemích*, Praha 1999.

¹⁷ Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 1. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*, Plzeň 2005.; *svazek 2. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*, Plzeň 2006.

¹⁸ August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika*, díl II, Praha 1925.

¹⁹ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. (Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti.)*, díl I, Praha 1992.; díl II, Praha 1993.; díl III, Praha 1994.

²⁰ Vojtěch KRÁL Z DOBRÉ VODY, *Heraldika: souhrn pravidel, předpisův znakových a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem ku zemím koruny České: s 800 obrazy v textu a na 42 tabulkách*, Brno 2003.

²¹ Milan BUBEN, *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie*, Praha 1994.

²² Zdeněk Maria ZENGER, *Heraldika*, Praha 1971.

okres Kutná Hora. Z nich byly v rámci prací inventarizující šlechtické znaky zpracovány okres Kutná Hora²³ a bývalý okres Nový Bydžov²⁴, který se rozkládal na území dnešních okresů Hradec Králové, Nymburk a částečně i okresu Kolín.

Historický úvod

Vlastnictví je bezpochyby nejčastějším motivem vzniku heraldických památek. Proto je objasnění jejich vzniku obvykle spjato právě s majetkovými proměnami, patronátním právem, donátorskou nebo stavební činností na vlastněných panstvích. To v pozdějším období umocnilo ustanovení fideikomisů a velkých rodových dominií, které svým charakterem ještě více podpořily tendenci k heraldické reprezentaci rodu. Zároveň nižší koncentrace heraldických památek je očekávatelná na komorních panstvích a na majetcích královských měst. Stručná historie nejdůležitějších majetkových proměn ve sledované oblasti je shrnuta níže.

Na území kolínského okresu se nacházejí tři bývalá svobodná královská města, a to Kolín, Kouřim a Český Brod. Významem nezaostalo pouze město Kolín, které je dnes centrem okresu. V současnosti se v kolínském okresu nachází devadesát obcí, z toho je šest měst – Kolín, Český Brod, Pečky, Týnec nad Labem, Zásmyky, Kouřim a tři městyse – Cerhenice, Červené Pečky a Plaňany.

Historické oblasti dominovala dvě komorní panství. Byla to panství Kolín a na severu panství Poděbrady. Do roku 1611 náleželo královské komoře i panství Chlumec nad Cidlinou na severovýchodě a od roku 1560 panství Pardubice na východě.²⁵

Kolínské panství se začalo utvářet na počátku husitských válek, kdy si dosazení kolínští hejtmani přivlastnili mnohé duchovní, převážně klášterní statky v okolí města. Roku 1436 získal město s okolními statky Bedřich ze Strážnice, ten ve městě vystavěl i mohutný hrad. Panství pak získal Jiří z Poděbrad a Kunštátu a později ho drželi jeho synové. V roce 1487 přešlo do vlastnictví královské komory. Roku 1519 bylo město Kolín z panství odděleno a byla mu navrácena jeho práva a privilegia svobodného královského města. Pro město i panství se stal zásadní rok 1547, kdy bylo město pokutováno za povstání proti panovníkovi a veškeré jeho majetky propadly ve prospěch

²³ Michaela BRANDEJSKÁ, *Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Kutná Hora*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 62 s., Bakalářská práce.

²⁴ Monika ŠTASTNÁ, *Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Nový Bydžov*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 66 s., Bakalářská práce.

²⁵ Vladimír RIŠLÍNK – Ladislav JOUZA a kol., *Renesance na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1530–1650*, s. 4.

kolínského komorního panství. V držení královské komory panství zůstalo až do roku 1829, kdy bylo prodáno Jakubu Veithovi. Jeho dědicové prodali kolínský velkostatek v roce 1862 Františku Horskému. Ten reformoval a zmodernizoval zanedbané kolínské hospodářství. Po smrti Františka Horského z Horskýfeldu v roce 1877 byl kolínský velkostatek jeho dědici postupně rozprodán.²⁶

Poděbradské panství se zformovalo mnohem dřív. Koncem 12. či počátkem 13. století vzniklo panství pánů z Poděbrad.²⁷ Od nich získal panství král Přemysl Otakar II. v druhé polovině 13. století, který nechal v Poděbradech vystavět hrad. Ve 40. letech 14. století panství přešlo do vlastnictví Hynka z Lichtenburka a ze Žleb, a brzo poté jej získal jeho zeť Boček z Kunštátu. Po husitských válkách bylo panství rozšířeno o okolní církevní, převážně klášterní majetky. Páni z Kunštátu a Poděbrad vlastnili panství až do roku 1495, kdy jej vyměnili s králem Vladislavem II. za slezské Olešnické knížectví. Tak znovu přešlo do vlastnictví královské komory. V komorním držení zůstaly Poděbrady až do roku 1839, kdy je koupil baron Jiří Sina. Jeho syn Šimon Jiří Sina zemřel roku 1876 a odkázal všechnen svůj rozsáhlý majetek své manželce Ifigenii Ypsilanti. Ifigenie jej následně odkázala svým vnoučatům, mezi nimiž byla i Chariklee Ypsilanti, provdaná za Františka Arnošta Hohenlohe-Schillingfürst, který byl určen správcem těchto majetků. V roce 1903 pak byli ostatní dědicové z poděbradského velkostatku vyplaceni. V roce 1913 předal František Arnošt panství svému bratrovi Mortizovi a ten jej v roce 1918 rozprodal.²⁸

Mimo komorní panství se v regionu vytvořily i další velké vlastnické celky. Největším byl východní komplex panství s centrem v Černém Kostelci.²⁹ Základy mu položil na přelomu 15. a 16. století rod Slavatů z Chlumu a Košumberka a na ně navázal v druhé polovině 16. století rod Smiřických ze Smiřic. Do jejich vlastnictví patřila panství Černý Kostelec, Uhříněves a Škvorec.³⁰ Dalšími významnými rody v předbělohorském období byli Říčanští z Říčan, kteří vlastnili například Zásmyky, nebo Zárubové z Hustířan držící Radim, Hrabáňové z Přerubenic v Červených Pečkách, Myškové ze Žlunic na Červeném Hrádku či Mírkové ze Solopysk držící Plaňany.

²⁶ Josef TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III. Paměti osad na Kouřimsku*, s. 1–13.

²⁷ Jedná se o rod, jehož předek Sezima zemřel v bitvě u Loděnice v roce 1179. Poprvé je predikátem z Poděbrad nazván Hroznata Arnoštic. Posledním pánem z Poděbrad patřící do tohoto rodu byl Vilém, naposledy zmíněný roku 1262.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 2–3.

²⁸ Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí I. (do roku 1850)*, Praha 2009, s. 12–44.; Eva ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II. (1850–1948)*, Praha 2005, s. 107–114.

²⁹ Od roku 1920 Kostelec nad Černými lesy.

³⁰ Vladimír RIŠLÍNK – Ladislav JOUZA a kol., *Renesance na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1530–1650*, s. 7.

Konfiskacemi po porážce stavovského povstání v roce 1620 se zásadně proměnila majetková držba na území současného okresu. Změny se týkaly hlavně oblasti na levém břehu řeky Labe. V roce 1623 koupil Karel z Lichtenštejna od Albrechta z Valdštejna konfiskát Černý Kostelec a k němu připojená panství Škvorec a Uhříněves. Kníže Lichtenštejn a jeho rod nadále skoupil i mnoho dalších panství a statků nižší šlechty, například Mírkovské panství Plaňany. V 18. století pak Lichtenštejnové získali ještě panství Radim, Kounice a Rataje. Spolu s menšími statky a dvory zakoupenými během jejich působení v oblasti postupně do první poloviny 20. století ovládli celou západní část dnešního okresu.³¹ Velkými vlastníky v regionu se stali i Šternberkové, kteří drželi od roku 1637 spolu s dalšími statky své posléze fideikomisní panství Zásmuky.³² Dalším fideikomisem v oblasti bylo panství Svojšice, které získal rod Althannů v roce 1738.³³ Ve východní části okresu pak existoval kratší dobu v letech 1664–1725 konárovičský fideikomis Schofmannů z Hammerlesu.³⁴ Na samé východní hranici okresu se rozkládalo od počátku 17. století chlumecké panství Kinských, od roku 1706 také fideikomis.³⁵ Na jih od města Kolín se nacházelo velké panství Červené Pečky. Tomu položili základ v letech 1538–1623 Hrabáňové z Přerubenic. V roce 1655 je získali Trauttmansdorffové. Ti panství ještě více rozšířili a drželi jej do roku 1713. Panství se částečně rozpadlo, když bylo pro zadlužení Karla Jáchyma z Bredy v roce 1736 rozděleno mezi jeho věřitele. Zmenšené panství pak od roku 1795 vlastnil rod Hrubých, později Hrubých z Jelení.³⁶ Na region silně působilo i město Kutná Hora s bohatými měšťany.

Na pravém břehu Labe se rozkládala část mohutné polabské rybníční soustavy. Nacházela se především na Poděbradsku, Kolínsku, Chlumecku a Pardubicku. Dodnes můžeme na samé severovýchodní hranici okresu spatřovat Žehuňský rybník z přelomu 15. a 16. století.³⁷

Z památek nacházejících se v okrese jsou hodnotné památkově chráněná centra všech tří historických královských měst – Kolína, Českého Brodu a Kouřimi. Velmi pozoruhodnou památkou je románská bazilika v Tismicích, která je ojedinělou ukázkou bazilikální architektury ve venkovském prostředí. Z gotické a renesanční architektury se zachovalo několik tvrzí, z nichž tvrz v Hradeníně je výbornou ukázkou sídel nižší šlechty

³¹ Pavel JURÍK, *Liechtensteinové. Historie a sídla knížecího rodu*, Praha 2015, s. 39–60.

³² J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III. Paměti osad na Kouřimsku*, s. 195–196.

³³ Tamtéž, s. 5.

³⁴ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II. Paměti osad na Kolínsku*, s. 45–47.

³⁵ Pavel JURÍK, *Kinští: Bůh, čest, vlast*, Praha 2019, s. 37.

³⁶ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 221–233.

³⁷ Eva SEMOTANOVÁ – Jiří CAJTHAML, *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014, s. 164–167.

v českých zemích. Barokní architektura je na okrese zastoupena především přestavbou starších kostelů, ale nalézt lze i barokní novostavby. Například monumentální kostel ve Štolmíři či kostel v Drahobudicích. Významné barokní památky se zachovaly také v Zásnukách, například františkánský klášter s kostelem Stigmatizace sv. Františka, který nebyl zasažen téměř žádnou pozdější úpravou. Z období pozdního baroka až rokoka se zachoval zámek v Bečvárech a částečně zámek ve Svojsicích, jehož druhá polovina je příkladem klasicistní architektury. Ukázkou empírového slohu jsou kostely v Křečhoři a Dolní Chvatlině. V oblasti se nachází i mnoho staveb provedených v historických slozích 19. století. Novorománské kostely v Gruntě a Zibohlavech či novogotický chrám v Plaňanech. Unikátní památkou je i raně kubistický kostel v Pečkách, další kubistická památka – Bauerova vila se nachází v Libodřicích.

Dlouhodobé rodové vlastnictví stejně jako změny majitelů přispěly ke vzniku mnoha dochovaných památek na Kolínsku. Ty nám dokazují vkus sledovaného rodu či šlechtice, jejich záliby, zbožnost nebo i místa posledního odpočinku. Někteří šlechtici z různých důvodů považovali za nutné vynaložit menší nebo větší prostředky, aby své donace nebo majetky opatřili vlastním nebo rodovým znakem. Tyto důkazy o jejich rozsáhlém působení nacházíme v okrese dodnes

Bečváry

Obec leží v jižní části okresu, přibližně čtyři kilometry východně od města Zásmyky. První zmínka o vsi pochází z roku 1265, kdy byl jejím držitelem Horyna z Bečvár. Panství se poté roztránilo na více částí. Poplužní dvůr (Bečvářky) a ves (Velké Bečváry) sjednotil až rod Myšků ze Žlunic v 16. století. Na počátku 17. století se panství znovu rozdělilo. Poplužní dvůr vlastnilo postupně několik rodů, až jej nakonec koupil Karel Jáchym z Bredy. V roce 1738 získal Velké Bečváry Jan Josef z Pfeffershofenu, od něho ves v roce 1753 koupil Jiří Hillebrand z Prandau. V roce 1763 získala dvůr Bečvářky od Haugwiců z Biskupic Marie Terezie. Ta je ještě téhož roku věnovala Ernstu Gideonu Laudonovi. Ten zakoupil i sousední Velké Bečváry a spojil je v jedno panství. Avšak již v roce 1776 jej prodal královské komoře. V roce 1824 panství koupil měšťan Martin Liška ze Stříbra. Tomu patřilo až do vzniku obecní a městské samosprávy. V roce 1899 se obě obecní části sloučily do obce Bečváry.³⁸ Nejdůležitější památkou vesnice je zámek.

Zámek

Jaroslav Myška ze Žlunic si v roce 1591 nechal ve Velkých Bečvářech vystavět tvrz. Přípravné práce na výstavbu nového zámku začaly až v roce 1749 na popud Jana Josefa z Pfeffershofenu. Stavba samotná započala v roce 1760 za vlastnictví Jiřího Hildebrandta z Prandau podle návrhu Jana Josefa Wircha. Jiří ještě rozestavěný zámek prodal Gideonu Laudonovi. Laudonovu dostavbu vedl architekt Ignác Jan Nepomuk Palliardi. Zámek od roku 1824 vlastnila rodina Lišky ze Stříbra. Té byl v roce 1948 zkonfiskován majetek a zámek byl předán Okresnímu národnímu výboru. V roce 1968 zámek odkoupila Československá akademie věd a zřídila zde svůj archiv. Roku 1990 byl v restitučních řízeních zanedbaný zámek vrácen rodině Lišků, která jej později prodala. V soukromém vlastnictví je dodnes. Od roku 1999 po změně majitele prošel rozsáhlou a pečlivou rekonstrukcí.³⁹ Dominantou východního průčelí zámku je velký znak Ernsta Gideona Laudona.

³⁸ Hana BALEŠOVÁ a kol., *Bečváry 1265–2015*, Bečváry 2015, s. 27–70.; J.TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko. Díl III...*, s. 168–174.

³⁹ H. BALEŠOVÁ a kol., *Bečváry 1265–2015*, s. 108–116.; Karel Boromejský MÁDL, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Politický okres Kolínský*, s. 1–4.; E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. I, s. 39.

1. Znak Ernsta Gideona Laudona

Umístění: Znak se nachází na zahradním reprezentativním průčelí, konkrétně na štítu rizalitu.

Datace: Sochařská výzdoba byla provedena kolem roku 1770. Zřejmě do této doby je možné znak datovat.⁴⁰

Materiál: štuk

Popis znaku (obr. 1.): Znak byl vyhotoven technikou a la prima na kovové konstrukci, vznikl tedy přímo na místě osazení. Rodový znak Laudonů završuje koruna svobodných pánů. Je vyobrazen se štítonoši – divými muži opírajícími se o kyj, kteří hledí ke znaku. Znak stojí na trofejích, dvou bubnech s paličkami. Štítonoši stojí na polních dělech. Po jednom se zde nachází trubka a tři různé nástroje používané pro přebíjení děl. Znak se štítonoši a trofejemi leží na velkokříži řádu Marie Terezie, za kterým je ještě po obou stranách po dvou praporech. Celá kompozice stojí na půdě. Dříve byl znak pravděpodobně polychromovaný, následně byl však monochromně přetírán. Literatura uvádí v trofejích i skotské dudy, které mají odkazovat na smyšlené příbuzenství se skotským rodem.⁴¹ Nicméně ty jsou zřejmě zaměněny za zmíněné vojenské bubny. Sochařskou výzdobu zámku provedl nejspíše Ignác František Platzer a jeho dílna.⁴²

Znak rodu Laudon/Loudon: Modrý štít, na kterém jsou dvě zlatá břevna pokosem, Pokosem jsou i mezi nimi tři lví hlavy v červené, stříbrné a modré barvě. Klenotem jsou dvě zkřížené červené medvědí tlapy, mezi nimi tři pštrosí pera také v červené, stříbrné a modré barvě. Příkrývadla jsou modro-zlatá.⁴³

Rod Laudon/Loudon: Laudonové pochází z Livonska. Poprvé byli zmíněni v roce 1432, kdy nejspíše patřili ke svobodným sedlákům. Ve druhé polovině 17. století již patřili k rytířskému stavu. Nejslavnějším příslušníkem rodu byl Ernst Gideon Laudon, který žil v letech 1717–1790. Gideon v roce 1744 vstoupil do služeb habsburské armády a ve válkách vedených v druhé polovině 18. století získal postupně nejvyšší vojenské hodnosti. V roce 1759 dosáhl povýšení do panského stavu a inkolátu v českých zemích. Při potvrzení přijetí do panského stavu bylo v dekretu Marie Terezie zdůrazněno smyšlené příbuzenství se šlechtickým rodem Campbellů z Ayrshiru ze Skotska, kteří

⁴⁰ Pavel BĚLINA – Jiří KAŠE, *Generál Laudon. Slavný vojevůdce a pán na Bečvárech*, Praha 2017, s. 253.

⁴¹ P. BĚLINA – J. KAŠE, *Generál Laudon. Slavný vojevůdce a pán na Bečvárech*, s. 270.

⁴² Tamtéž, s. 249–253.

⁴³ Milan MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 1.*, s. 359

získávali titul z Loudonu. Samotný Gideon používal obě podoby jména, avšak později rod přijal za své podobu Loudon, kterou dnes žijící členové rodiny stále užívají. Gideon založil rakouskou linii rodu, která se nazývala Hadersdorfská podle panství v Rakousku, které zakoupil po roce 1775. Rod v roce 1827 získal i panství Bystřice pod Hostýnem. Loudonové prodali Hadersdorf ve dvacátých letech a Bystřici ve třicátých letech 20. století. Po roce 1945 ztratili československé občanství a odstěhovali se do Rakouska.⁴⁴

⁴⁴ Eva NEDĚLNÍKOVÁ, *Šlechtický rod Loudonů*, Bystřice pod Hostýnem 2014, s. 3–41.; P. BĚLINA – J. KAŠE, *Generál Laudon...*, s. 13–22.; Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v Českých zemích*, s. 194–195.

Bylany

Vesnice je místní částí obce Chrást'any. Leží přibližně tři kilometry východně od města Český Brod v západní části okresu. Poprvé jsou Bylany zmíněny v roce 1295. Ves byla majetkem pražského biskupství, posléze arcibiskupství. V roce 1436 Bylany získal Jeník z Mečkova. Bylanský statek od Mečků v roce 1558 koupil Jaroslav Smiřický a připojil je ke svému černokosteleckému panství, ke kterému již v této době patřila i ves Bylany. Zajímavostí je, že vesnice byla později opevněna fortifikací s dvěma branami, a to nejspíše nákladem některého z příslušníků rodu Trojanů z Bylan a Rossfeldu. Ti zde v druhé polovině 16. a první polovině 17. století vlastnili tvrz a některé další majetky v okolí.⁴⁵ Z památek obce jsou nejvýznamnější novodobě přestavěná tvrz a kostel sv. Bartoloměje.

Kostel sv. Bartoloměje

Kostel byl nejspíše postaven kolem roku 1300. Později sloužil jako rodová hrobka Trojanů z Bylan a Rossfeldu. V první polovině 18. století byl upraven nákladem Kateřiny Schofmannové z Ještetic. V letech 1770–1771 byl zcela přestavěn podle návrhů pražského architekta Antonína Haffeneckera. Samotná stavba byla provedena stavitelem Václavem Antonínem Budilem. Antonín Haffenecker a rodina Budilů byli dlouhodobě ve službách Marie Terezie Savojské a na jejich středočeských panstvích realizovali mnoho architektonických projektů.⁴⁶ U jižní zdi kostelní lodi jsou umístěny tři náhrobníky, které se původně nacházely v podlaze kostela, odkud byly vyjmuty v roce 1899.⁴⁷ Jedná se o náhrobník Kateřiny Elišky a Marie Trojanových z Bylan a Rossfeldu,⁴⁸ náhrobník Alžběty Talackové z Bylan a Rossfeldu⁴⁹ a náhrobník pravděpodobně Jiřího Chlumčanského z Přestavlku.⁵⁰ Náhrobníky jsou ozdobeny jejich rodovým znaky.

2. Znak Kateřiny Elišky a Marie Trojanových z Bylan a Rossfeldu

umístění: Znak se nachází ve spodní polovině náhrobníku.

⁴⁵ Miloš DVOŘÁK, *Český Brod. Stručné dějiny*. Český Brod 1992, s. 55.

⁴⁶ E. POCHÉ a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. I, s. 154.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku I. Společnost a kultura v letech 1650–1730*, s. 62.; Petra OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie Savojská a české země*, Praha 2019, s. 129–130.

⁴⁷ Jiří KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, s. 175.

⁴⁸ Tamtéž, s. 175.

⁴⁹ Tamtéž, s. 199.

⁵⁰ A. PODLAHA, *Posvátná místa království českého. Díl I. Vikariáty Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký*, s. 31.

datace: 1613

materiál: červený pískovec

popis znaku (obr. 2.): Reliéf znaku se nachází pod obloukem oddělující ho od nápisu. Kvůli velkému poškození náhrobníku zbyla ze znaku pouze část klenotu, vše ostatní zcela zaniklo. Je tedy vidět pouze horní část postavy objímající krojidla a částečně i zbytky příkrývadel.

Znak Trojanů z Bylan a Rossfeldu: Modrý štít se stříbrným koněm s červenou uzdou a zlatými udidly. Kůň je ve skoku na zeleném trojvrší, na vyšším prostředním pahorku se nachází stříbrná koule, ve které je zlatá šesticípá hvězda. Klenotem je mezi stříbrnými krojidlý, otočenými ostřím ven, postava anděla se zlatými vlasy, která oběma rukama objímá krojidla. Příkrývadla jsou modro-zlatá.⁵¹

Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu: Jedná se o rod pocházející z Bylan, kde vlastnili tvrz. Poprvé je zmíněn v roce 1560. Založilo ho pět synů tamního rychtáře Pavla Trojana. Jeden z bratrů Samuel zastával funkci úředníka ve službách rodu Smiřických na středočeských panstvích. V roce 1604 byl rodu udělen znak a predikát z Bylan a Rossfeldu. Žádný z bratrů ovšem neměl mužského potomka, tudíž rod vymřel po meči již v první polovině 17. století. Dvě dcery Samuela zemřely náhle po sobě v roce 1613. Byla to Kateřina Eliška a Marie. Jeho nejstarší dcera Alžběta se provdala nejspíše v roce 1623 za Jiřího Chlumčanského z Přestavlk. Jiří zemřel v roce 1626 a Alžběta se znovu provdala v roce 1640 za Viléma Talacka z Ještetic.⁵²

3. Znak Alžběty Talackové z Bylan a Rossfeldu

umístění: Znak se nachází v dolní polovině náhrobníku.

datace: kolem roku 1675⁵³

materiál: červený pískovec

popis znaku (obr. 3.): Reliéf znaku se nachází pod zdobně orámovaným nápisem. Celý náhrobník je značně sešlapán, spodní část s celým štítem znaku je silně poškozena. Štít se ve znaku kromě jeho horní části v podstatě nenachází. Přílbice zůstává nečitelná,

⁵¹ Vladimír Jakub MRVÍK, *Trojanové z Bylan a Rossfeldu*, Praha 2004, s. 106.

⁵² Tamtéž, s. 97–123.

⁵³ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 199–200.

nicméně je patrné, že je korunována a vyrůstají z ní příkrývadla. Postava v klenotu se zachovala nejlépe. Klenot nám dokládá, že se jedná o znak Trojanů z Bylan a Rossfeldu.

Znak Trojanů z Bylan a Rossfeldu: (viz s. 12)

Rod Trojanů z Bylan a Rossfeldu: (viz s. 12)

4. Znak Jiřího Chlumčanského z Přestavlk

umístění: Znak se nachází v dolní polovině náhrobníku.

datace: 1626

materiál: červený pískovec

popis znaku (obr. 4.): Znak se nachází pod zdobně orámovaným nápisem a dvěma reliéfy andělů. Náhrobník je značně sešlapán, což vylučuje jeho přesnou identifikaci. Nejvíce je poškozen renesanční štít, který se stal nečitelným. Na štítu pravděpodobně spočívá nečitelná přilbice s točenicí, příkrývadly a klenotem, tedy bývolími rohy.

Znak Chlumčanských z Přestavlk: Stříbrno-černě polcený štít, klenotem jsou dva bývolí rohy, pravý černý a levý stříbrný. Příkrývadla jsou černo-stříbrná.⁵⁴

Rod Chlumčanských z Přestavlk: Vladycký rod pocházel z Přestavlk a Chlumčan u Plzně. Nejstarší zmínky o rodu pochází z poloviny 13. století. Z jeho mnoha větví nejdéle přežila pouze Chlumčanská, založena Markvartem. Ten ovšem Chlumčany na konci 15. století ztratil. V 16. století drželi Chlumčanští malé statky jako Štěpánovice, Bijadly a Dolní Lukavice. V polovině 17. století získali statky Stěžov, Hoštice a Dušníky. Rod vymřel v roce 1830 Václavem Leopoldem, který se roku 1814 stal pražským arcibiskupem.⁵⁵

⁵⁴ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbu a stručné dějiny 610 rodů*, s. 172.

⁵⁵ Tamtéž, s. 172–173.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty*, díl II, s. 74–75.

Cerhenice

Městys leží v severní části okresu, přibližně pět kilometrů východně od města Pečky. První zmínka o vsi s tvrzí pochází z roku 1295 a souvisí s Oldřichem z Cerhenic. Ves kolem roku 1450 získal Jan Horka. Od konce 15. století vlastnili ves Štřelové z Rokyc. Posledním vlastníkem z jejich rodu byl Vilém, ten neměl potomky a zemřel v roce 1689. Cerhenice odkázal Adolfovi Vratislavovi ze Šternberka. Šternberkové ves drželi až do roku 1758, kdy je koupila Marie Terezie a věnovala je Ústavu šlechticů na Pražském hradě. Ústavu patřily Cerhenice až do zrušení patrimoniální správy.⁵⁶ Dominantou obce je zámek se sýpkou a kostel sv. Jana Nepomuckého.

Kostel sv. Jana Nepomuckého

Jednoduchý barokní kostel nechala postavit v roce 1734 Marie Leopoldina ze Starhembergu, manželka Františka Filipa ze Šternberka.⁵⁷ Nad vchodem do kostela je umístěn jejich alianční znak.

5. Alianční znak Františka Filipa ze Šternberka a Marie Leopoldini ze Starhembergu

Umístění: Znak se nachází nad vchodem do kostela.

datace: 1734

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 5.): Znaky se nachází na zdobné barokní kartuši, vpravo se nachází reliéf znaku Šternberků a vlevo rodu Starhembergů. Kartuše je kryta hraběcí korunou. Kompozice je mírně poškozena, začínají se ztrácet ostré rysy reliéfu jak znaků, tak kartuše. Nejvíce je poškozením zasažen komplikovanější znak Starhembergů. V minulosti byl znak polychromovaný, dodnes je dobře patrná modrá barva na znaku Šternberků a modrá i červená barva na znaku Starhembergů. Nejvýraznější poškození vrchní části znaku Starhembergů znemožňuje zdůvodnění modré polychromie v prvním poli, které má být správně stříbrno-červeně polcené. Nesouhlasí ani modrá tinktura ve čtvrtém poli, které má být zlaté.

⁵⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XV, s. 290–291.; K. B. MÁDL, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Politický okres Kolínský*, s. 5–6.; J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 84–93.

⁵⁷ A. PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Díl IV. Vikariáty Kolínský a Rokycanský*, s. 12–13.

Znak Šternberků: (viz s. 94)

Rod Šternberků: (viz s. 94–95)

Znak Starhembergů: Původním znakem rodu byl dělený štít, na kterém byl v horním stříbrném poli vyrůstající modrý zlatě korunovaný panter, spodní pole bylo červené. V roce 1686 byl znak polepšen. Jedná se o čtvrcený znak se srdečním štítkem. Srdeční štítek je dělený, v horní polovině je vyrůstající korunovaný modrý panter, který v pravé ruce drží meč a palmovou ratolest a v levé useknutou hlavu Turka. V dolním červeném poli je iniciála „L“ korunovaná císařskou korunou. První polcené pole je stříbrno-červené. Druhé pole je pětkrát stříbrno-červeně dělené s modrou krokví. Třetí pole je červené s černou kotvou. Na čtvrtém zlatém poli je modrý červeně korunovaný had.⁵⁸

Rod Starhembergů: Starhembergové pocházejí ze Štýrska, kde jsou poprvé zmíněni v 11. století. Ve 12. století si vybudovali svůj hrad, později pojmenovaný Starhemberg. V Českých zemích vlastnili majetky pouze přechodně. V roce 1643 byli povýšeni do hraběcího stavu. Roku 1667 získali český inkolát a koupili panství Vranov nad Dyjí. To prodali v roce 1680. V letech 1663–1745 žil jeden z nejvýznamnějších členů rodu Gundakar Tomáš, který založil Gundakarovu linii rodu. Z této větve pocházela Marie Leopoldina, provdaná za Františka Filipa ze Šternberka. V letech 1730–1742 vlastnil František Josef z vedlejší linie rodu panství Načeradec v Čechách. Roku 1765 dosáhla primogenitura rodu povýšení do českého a říšského knížecího stavu. Ve druhé polovině 19. století získali Starhembergové Rychvald u Bohumína, ten jim však byl zkonfiskován v roce 1945.⁵⁹

⁵⁸ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 1.*, s. 220.

⁵⁹ František STELLNER– Jan ŽUPANIČ –Michal FIALA, *Encyklopedie knížecích rodů zemi Koruny české*, Praha 2001, s. 252–253.

Červené Pečky

První písemná zmínka o Pečkách pochází z roku 1333. V druhé polovině 14. století ves drželi kutnohorští měšťané. V letech 1473–1492 ji vlastnili Mírkové ze Solopysk. Po nich se vystřídal další rody. V letech 1538–1618 je drželi Hrabánové z Přerubenic a od roku 1655 rod Trauttmansdorffů. V roce 1713 získal již velmi rozsáhlé červenopečecké panství Karel Jáchym z Bredy. Ten jej rozšiřoval, a to až za hranici svých finančních možností. Panství bylo nakonec v roce 1734 rozděleno mezi jeho věřitele. Zbytek panství s centrem v Pečkách spravovala do roku 1754 arcibiskupská konzistoř. V roce 1795 panství koupil pražský advokát a rytíř Leopold Hrubý. Jeho syn dosáhl roku 1814 povýšení do panského stavu s přídomkem z Jelení. Rod Hrubých z Jelení vlastnil zdejší zámek až do roku 1948.⁶⁰ Dominantou obce je Kostel narození Panny Marie a zámek.

Kostel narození Panny Marie

Poprvé je kostel zmiňován v roce 1352. Ten byl nákladem Pavla Hrabáně z Přerubenic v roce 1580 přestavěn. Ve druhé polovině 17. století byl barokně upraven Hanušem Fridrichem z Trauttmansdorffu.⁶¹ V roce 2018 byly při rekonstrukci kostela pod omítkou sakristie nalezeny druhotné zalděné, poškozenné a nečitelné náhrobníky. Na dvou z nich jsou patrné zbytky šlechtických znaků. Náhrobníky nejspíše patří příslušníkům rodu Hrabánů z Přerubenic, kteří vlastnili panství v letech 1538–1618.

6. Nečitelný znak

umístění: Znak se nachází ve spodní části náhrobníku.

datace: 1538–1618

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 6.): Fragment znaku se nachází na velmi poškozenném náhrobníku. Z něho je vidět pouze malá část, více jak polovina náhrobníku je zapuštěna do země. Zřejmě se jednalo o znak tvořící renesanční štít, patrná jsou i příkrývadla. Na štítu je sice viditelná malá část figury, ale ta k identifikaci nepostačila.

⁶⁰ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 220–233.

⁶¹ Tamtéž, s. 234–235.; K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 80–81.

7. Nečitelný znak

umístění: Znak se nachází ve spodní části náhrobníku.

datace: 1538–1618

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 7.): Fragment znaku se nachází v dolní polovině poškozeného náhrobníku. Náhrobník je z poloviny zapuštěn do země. Zřejmě se skládal z renesančního štítu, kolem štítu jsou rozpoznatelná příkryvadla. Figura ve znaku je patrná, ovšem nečitelná.

Český Brod

Trhová ves byla pravděpodobně založena v první polovině 12. století pražským biskupem Janem I. Za episkopátu Jana III., ve druhé polovině 13. století, byla trhová ves povýšena na město s názvem Biskupský Brod. Následně v něm vznikla tvrz, na niž sídlil biskupský purkrabí, který spravoval biskupské majetky na východ od Prahy. Na počátku 14. století bylo již město nazýváno Českým Brodem. Roku 1418 se rozpadla soustava arcibiskupských majetků v okolí města. Roku 1420 město získal císař Zikmund a rok poté ho dobyla husitská vojska. Po skončení husitských válek císař Zikmund potvrdil městu práva získaná během přechozích let a udělil mu statut svobodného královského města. Město se účastnilo povstání v roce 1547, za to mu bylo odňato právo účasti a hlasu na zemském sněmu a zkonfiskován majetek. V roce 1549 byly městu restituovány zádušní a špitální majetky. Avšak v této době se začala v jeho okolí formovat velká vrchnostenská panství, která mu začala konkurovat. Veškerý majetek města byl zkonfiskován po porážce stavovského povstání a v roce 1623 jej koupil Karel z Lichtenštejna. Dominium jeho rodu se v jeho okolí rozkládalo až do počátku 20. století.⁶² Historické centrum města bylo prohlášeno za městskou památkovou zónu, do které patří například kostel sv. Gotharda, stará renesanční radnice či zbytky městské fortifikace.

Městské opevnění

Výstavba nového opevnění započala před rokem 1448 a pokračovala i v 50. letech. Stavbu vedl mistr Havel. Vznikla jednoduchá hradební zeď s nejméně deseti baštami, před hradbou se nacházel příkop s vodou svedenou z potoka Šambery. V opevnění se nalézaly tři brány Liblická, Pražská a Kouřimská. Většina fortifikace byla zbořena v průběhu 19. století. Před branami stála předbrání. Z těch se zachovalo pouze Kouřimské, které bylo pozdně renesančně přestavěno snad na počátku 17. století. Nad bránou se nachází zdobená deska se znakem Českého Brodu a císaře Leopolda I. Ta je datována do období po roce 1658.⁶³

8. Znak Leopolda I.

umístění: Znak se nachází na kamenné desce umístěné na jižní straně předbrání.

⁶² M. DVORÁK, *Český Brod. Stručné dějiny*, s. 5–14.

⁶³ V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Renesance na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1530–1650*, s. 23.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1250–1530*, s. 17.

datace: 1658

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 8.): Znak se nachází v levé části kamenné desky, vedle městského znaku Českého Brodu. Jedná se o čtvrcený gotický štít se srdečním štítkem. Štítek je půlený, vpravo se nachází znak Rakous a vlevo znak Burgundska. V první a čtvrté čtvrti se nachází znak Čech a v druhé a třetí znak Uher. Zajímavou anomálií jsou čeští lvi, kteří nejsou dvouocasí, ale pouze jednoocasí. Gotický štít je ovínut Řádem svatého rouna. Štít spočívá na císařském orlu. Znak je korunován císařskou korunou.

Znak císaře Leopolda I.: Čtvrcený štít, v jehož prvním poli je znak Uher, ve druhém znak Čech, ve třetím polceném poli znak Rakous a Burgundska a ve čtvrtém čtvrceném poli znak Kastilie a Leonu. Štít, ověšený Řádem sv. Rouna, spočívá na císařském orlu, korunovaném císařskou korunou.⁶⁴

Dynastie Habsburků: Původem hraběcí rod z oblasti dnešního Švýcarska, kde jsou poprvé zmíněni na konci 10. století. V roce 1278 byl Rudolf I. zvolen králem Svaté říše římské. Po porážce Přemysla Otakara II. získal Rudolf pro svůj rod Rakousy a Štýrsko. Ferdinand I. byl v roce 1526 zvolen českým králem. Tím nastala nepřetržitá vláda habsburské dynastie v Čechách až do roku 1740, kdy vymřeli císařem Karlem VI. Vládu se ujala jeho dcera Marie Terezie. Panovnice se provdala za vévodu Františka Štěpána Lotrinského a založila tím novou habsbursko-lotrinskou dynastii, která vládla až do roku 1918, než byla zbavena trůnu. Potomci rodu žijí dodnes.⁶⁵

9. Odznak císaře Leopolda I.

umístění: Odznak se nachází nad kamennou deskou umístěnou na jižní straně předbrání.

datace: 1658

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 8.): Deska se znaky je nahoře osazena odznakem Leopolda I. v podobě iniciály „L“ a „I“ korunované královskou korunou.

Odznak císaře Leopolda I.: Litera „L“ a „I“, která je korunována císařskou korunou.

⁶⁴ Jiří LOUDA, *Království české: Erby a rodokmeny vládnoucích rodů*. = *Kingdom of Bohemia*. = *Königreich Böhmen*. = *Royaume de Bohème*, Praha 1996, s. 33.

⁶⁵ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 1.*, s. 222–223.

Dobřichov

Obec leží v severní části okresu, asi jeden kilometr jižně od města Pečky. Nejstarší zmínka o vsi pochází z roku 1345, kdy patřila do poděbradského panství, při kterém zůstala až do počátku 16. století. Vlastnictví Dobřichova se poté často měnilo. Až roku 1587 Adam Slavata prodal ves Jaroslavu Smiřickému ze Smiřic. Ten ji připojil k černokosteleckému panství, k němuž pak patřila až do roku 1848.⁶⁶ Největší dominantou obce je kostel Nejsvětější Trojice.

Kostel Nejsvětější Trojice

Kostel pochází nejspíše ze 13. století. Zásadně byl přestavěn na přelomu 15. a 16. století, kdy byl jeho patronem Vladislav II. Jagellonský. Z této doby se zachovaly gotické prvky druhotně zazděné do vnějších zdí kostela. V 18. století byl kostel částečně zbarokizován.⁶⁷ Během barokizace kostela byla do jeho vnější zdi druhotně vsazena i konzola s odznakem Vladislava II.

10. Odznak Vladislava II. Jagellonského

umístění: Odznak byl z interiéru přenesen a zazděn do vnější severní zdi lodi kostela.

datace: 1495–1504⁶⁸

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 9.): Jedná se o gotickou konzoli. Již se nedá určit, jestli iniciála spočívala na štítu. Samotný reliéf iniciály „W“ je velmi dobře patrný. Vystupující koruna spočívající nad iniciálou je ovšem spíše torzovitá.

Odznak Vladislava II. Jagellonského: Iniciála „W“, která je korunována královskou korunou. Jako sochařský prvek často vystupuje na štítu, tak jej můžeme spatřit například na královské oratoři v katedrále sv. Víta.

Dynastie Jagellonců: Rod k panujícím litevským knížatům. Ke konci 14. století se stali Jagellonci vládnoucím rodem v Polsku. Na český trůn usedli v roce 1471, kdy se českým králem stal Vladislav II., mladší syn polského krále Roku 1516 ho vystřídal jeho syn

⁶⁶ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 104–106.

⁶⁷ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 104–109.; A. PODLAHA, *Posvátná místa království Českého. Díl IV...*, s. 1–12.; K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 7–9.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1250–1530*, s. 17–18.

⁶⁸ Doba vlastnictví Dobřichova Vladislavem II.

Ludvík, který tragicky zahynul v bitvě u Moháče v srpnu 1526. Ludvíkem vymřela česko-uherská linie rodu, polští Jagellonci vymřeli po meči roku 1572.⁶⁹

⁶⁹ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 1.*, s. 277.

Drahobudice

Obec se nachází v jižní části okresu, přibližně čtyři kilometry jihovýchodně od města Zásmyky. O vsi se poprvé dozvídáme v roce 1338, kdy jako část panství Červený Hrádek připadla kapitule ve Staré Boleslavi. V roce 1377 vlastnil zdejší tvrz Mikeš z Drahobudic. Roku 1483 získal panství Mikuláš Popel z Vestce a poté Jan Šlechta ze Všehrd. Ten Drahobudice na počátku 16. století znovu připojil k panství Červený Hrádek. V roce 1564 bylo hrádecké panství rozděleno a Drahobudice získal Václav Myška ze Žlunic. Jaroslav Myška ze Žlunic je poté připojil k Velkým Bečvárům, později Bečvárům, ke kterým patřily do roku 1992. Od Bečvár se poté osamostatnily.⁷⁰ Významnou památkou obce je důmyslně řešený barokní kostel Nejsvětější Trojice s kostnicí.

Kostel Nejsvětější Trojice

O původním kostele je nejstarší záznam z roku 1352. Ten byl nahrazen v letech 1753–1754 novým jednolodním barokním kostelem, jehož výstavbu financoval Jan Jiří Hildebrandt z Prandau. Návrh i stavbu provedl Ignác Jan Nepomuk Palliardi.⁷¹ V ohradní zdi hřbitova je umístěn epitaf Elišky Vančurové z Řehnic⁷² a náhrobník Magdalény Kaplířové ze Sulevic, provdané Myškové ze Žlunic.⁷³ Z původního kostela z roku 1352 byly přeneseny při výstavbě nového barokního kostela v polovině 18. století. Náhrobníky jsou opatřeny rodovými znaky obou žen.

11. Znak Elišky Vančurové z Řehnic

umístění: Znak se nachází ve spodní části epitafu.

datace: 1523⁷⁴

materiál: bílý mramor

popis znaku (obr. 10.): Ačkoliv je epitaf zčásti zakryt zeminou a je vystaven činnosti přírodních jevů, je dobře zachován. Půda zakrývá spodní část znaku. Viditelný je od poloviny gotického štítu. Na štítu se nachází kolčí přilbice, s točenicí, ze které vychází

⁷⁰ Hana BALEŠOVÁ a kol., *Bečváry...*, s. 204–207.; J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 175–179.

⁷¹ Hana BALEŠOVÁ a kol., *Bečváry...*, s. 208–210.

⁷² J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, s. 83.

⁷³ Vladivoj TOMEK, *O erbu Kaplířů ze Sulevic*, Heraldická ročenka, 2018, s. 7–25.

⁷⁴ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, s. 83.

příkrývadla. Přilbice není korunována. V klenotu a pravděpodobně i ve štítu se nachází paroží o šesti výsadách. Jedná se o poměrně zdařilý reliéf.

Znak Vančurů z Řehnic: V modrém štítu dva zlaté jelení parohy. Mezi parohy stojí na temeni lebky divý muž. Ten drží v pravé ruce dubový věnec navlečený na výsadě pravého parohu, levou rukou se opírá o bok. Stejný je i klenot znaku. Příkrývadla jsou modrozlatá.⁷⁵

Rod Vančurů z Řehnic: Vladycký rod pocházel z Boleslavska, kde sídlil od 15. století na tvrzi Řehnice. Počátkem 17. století se rod rozdělil do dvou větví – studénské a krnské. Krnská větev byla loajální habsburské dynastii a v roce 1731 byla povýšena do panského stavu. Tato linie vymřela roku 1760. Studénskou linii založil Jiří. Roku 1746 byl rod povýšen do stavu svobodných pánů. Josef Jáchym dosáhl v roce 1810, kdy zemřela jeho manželka Jana Zebová z Brachfeldu, spojení jejich znaků a jmen. Rod Vančurů z Řehnic-Brachfeldu vymřel po meči v roce 1834.⁷⁶ Spojení mezi Drahodobudicemi a Eliškou Vančurovou z Řehnic se dohledat nepodařilo.

12. Znak Magdalény Kaplířové ze Sulevic

umístění: Znak se nachází ve spodní polovině náhrobníku.

datace: 1617⁷⁷

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 11.): Spodní část náhrobníku zakrývá zemina a jeho vrchní část se již nenachází v dobrém stavu. Zpředu ho ještě v bezprostřední blízkosti blokuje novodobý náhrobek. Samotný znak je tak poměrně dosti nepřístupný a tím i nečitelný. Na štítu spočívá pravděpodobně turnajská nekorunovaná přilbice. Z přilbice se odvíjejí příkrývadla. Dobře viditelný je klenot, tedy šachované křídlo. V literatuře je popsán jako štít se stejnou figurou jako v klenotu, tedy jedno křídlo.⁷⁸

Znak Kaplířů ze Sulevic: Původně měl rod ve znaku na modrém štítě zlato-červené šachované křídlo. Stejně křídlo bylo i klenotem. V 15. století byl znak změněn na čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém poli je znak vymřelého rodu ze Skalky, tedy polcený

⁷⁵ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 501.

⁷⁶ Tamtéž..., s. 501.; Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé Hory do současnosti*, díl II, s. 424.

⁷⁷ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, s. 176.

⁷⁸ Vladivoj TOMEK, *O erbu Kaplířů ze Sulevic*, s. 7–25.

štít, v jehož pravém zlatém poli je polovina černé orlice a v levém červeném poli je stříbrné břevno. Ve druhém a třetím poli je pak původní znak rodu, avšak nově bylo zlato-červené šachované křídlo změněno ve stříbrno-červené. Klenotem je stejné křídlo. Červeno-stříbrná jsou i příkrývadla. Při povýšení do hraběcího stavu získali Kaplířové do znaku další přilbice s klenoty. Na prostřední přilbici se nachází říšský orel, který má na prsou rakouský štítek. Na postranních jsou šachovnicová stříbrno-červená křídla. Příkrývadla jsou na pravé straně černo-zlatá a na levé straně červeno-stříbrná.⁷⁹

Rod Kaplířů ze Sulevic: O původně vladyckém rodu víme již ze 13. století, kdy na Lovosicku vlastnil ves Sulevice, od které odvozoval svůj původ. V 15. století získali Kaplířové jako dědictví hrad Skalka po vymřelém rodu ze Skalky. Dále jejich četné rodové linie vlastnily i jiné statky na Litoměřicku a Lovosicku. V roce 1621 byl mezi popravenými vůdci stavovského povstání Kašpar. Jeho majetek byl zkonfiskován, stejně jako některým dalším členům rodu. Jeho vnuk Kašpar Zdeněk konvertoval ke katolictví a dosáhl kariéry v císařské armádě. V roce 1683 hájil Vídeň před Turky, ale již před tím dosáhl povýšení do panského stavu a v roce 1676 se stal říšským hrabětem. Rod vymřel po meči v roce 1701 Zikmundem Arnoštem.⁸⁰

⁷⁹ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 198.; V. TOMEK, *O erbu Kaplířů ze Sulevic*, s. 7–25.

⁸⁰ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 198.; P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 438.

Chotouň

Vesnice je místní částí obce Chrástany a leží asi devět kilometrů východně od města Český Brod. Podle legendy o sv. Prokopu se v ní měl v 10. století tento světec narodit. Od roku 1463 do roku 1848 patřila ves k poděbradskému panství.

Ve vsi se nalézal samostatný dvůr, právě v něm se měl sv. Prokop narodit. Připomíná se však až ve 14. století jako biskupské manství. Roku 1599 dvůr i s dřevěnou kaplí koupil Václav Berka z Dubé. V roce 1632 byla Chotouň i s dvorem vypálena. Dvůr s kaplí byl poté znovu obnoven až roku 1710 Františkou Rosálií Kinskou, rozenou Berkou. Statek zdědil v roce 1714 Václav Albrecht z Vrbna a Bruntálu a později jej vlastnili měšťané.⁸¹ Nejdůležitější památkou obce je celý areál bývalého dvora s kostelem sv. Prokopa a souborem soch.

Kostel sv. Prokopa

Dřevěná kaple je zmiňována již v roce 1584. Jejím stavebníkem byl Adam Škořepa. Kaple i dvůr v roce 1632 zcela vyhořely. Františka Rosalie Kinská nechala v Chotouni vystavět na místě bývalé dřevěné kaple novou kamennou kapli. Zřejmě pokračovala v dřívějším záměru Františka Berky z Dubé. Stavbu poté nechala ozdobit svým rodovým znakem. Samotná výstavba byla uskutečněna podle plánů architekta Jana Blažeje Santiniho v letech 1708–1710. Původní barokní kaple byla v roce 1900 zásadně přestavěna. Tyto práce proběhly kvůli dlouhodobě špatnému stavu a uzavření kostela sv. Petra a Pavla. Právě kaple sv. Prokopa ho již dříve nahradila. V roce 1806 jí obec koupila a v roce 1816 se stala novým kostelem.⁸²

13. Znak Berků z Dubé

umístění: Znak se nachází nad západním vchodem do kostela.

datace: 1708–1710⁸³

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 12.): Kruhový štít je zasazen do rozsáhlé barokní korunované kartuše. V dolní části ji zdobí motiv mušle a nahoře motiv hlavy.

⁸¹ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 134–142.

⁸² V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku I. Společnost a kultura v letech 1650–1730*, s. 77–80.; K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 14–15.

⁸³ Doba výstavby kaple.

Znak Berků z Dubé: Na zlatém štítu dvě černé zkřížené ostrve. Klenotem jsou dvě zlatá křídla, na kterých jsou dvě zkřížené ostrve. Přikrývadla jsou černo-zlatá.⁸⁴

Rod Berků z Dubé: Jedná se o jeden z rodů patřících do rozrodu Ronovců. Jeho zakladatelem byl Hynek z Dubé, žijící v letech 1249–1306. Majetky rodu se nacházely hlavně v severních a východních Čechách. Některé linie se po porážce stavovského povstání uchýlily do emigrace. V roce 1638 získal Jindřich Volf český hraběcí titul. Z mnoha linií rodu nejdéle přežila linie dřevenická. Z ní pocházel František Antonín, který zemřel v roce 1706 a s kterým vymřela po meči i katolická větev rodu.⁸⁵

⁸⁴ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 41.

⁸⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 70.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 41.

Klášterní Skalice

Obec leží asi tři kilometry severně od města Kouřim. Ves je poprvé zmíněna v roce 1350. Roku 1357 v ní založil mindenský biskup Dětrich z Portic cisterciácký klášter. Osazen byl řeholníky ze Sedleckého kláštera. Stavba kláštera pokračovala i v prvních desetiletích 15. století, ale v roce 1421 byl celý klášter zničen husitským vojskem. Jeho majetky poté připadly místní šlechtě a kouřimským měšťanům. Nadále však byli voleni skaličtí opati. O obnovu kláštera se roku 1481 pokusil Vilém Zuba z Landštejna. Jeho snahy se však nezdařily a klášter byl v roce 1553 znovu opuštěn a připojen k Sedleckému klášteru. Znovu se o obnovu pokusil sedlecký opat Jindřich Snopek. V roce 1690 do Skalice dosadil osm řeholníků, jejich počet se však postupně snižoval. Sedlecký klášter byl zrušen Josefem II. v roce 1783, s ním zanikl i klášter ve Skalici. V roce 1819 koupil areál Jiří Dörfel. Bývalé klášterní majetky nadále měnily své majitele až do roku 1872. V tomto roce je získal kníže Jan II. z Lichtenštejna. V majetku jeho rodu zůstaly až do roku 1924.⁸⁶ Dominantou obce je celý areál bývalého opatství s novodobým zámečkem, zbytky gotické architektury a hospodářskými budovami.

Hospodářský dvůr v areálu bývalého cisterciáckého kláštera

Ve 14. století byl v obci postaven čtyřkřídlý objekt, který obklopoval rajský dvůr. V severní části areálu stál mohutný chrám Panny Marie Milostné, ze kterého se dodnes zachoval pouze jeden pilíř. Ostatní pilíře byly zbořeny na počátku 19. století. Výstavbu kláštera vedla nejspíše huť následovníků Matyáše z Arrasu. Po zrušení kláštera byly jeho barokně přestavěné budovy změněny na hospodářský dvůr. V první polovině 19. století si Jiří Dörfel upravil obytnou klášterní budovu na zámek a areál novogoticky přestavěl. Právě tehdy byly odstraněny zbytky trosk původní architektury, ze které zůstal pouze již zmíněný jediný gotický pilíř. Definitivní podobu získal areál ke konci 19. století. V roce 1950 přešel do majetku zemědělského družstva. Roku 1995 byly budovy nově zastřešeny, ale nadále se nacházejí ve velmi špatném stavu.⁸⁷ Na severním štítu největší budovy,

⁸⁶ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 308–312.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 81–85.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 20.; Pavel JURÍK, *Liechtensteinové. Historie a sídla knížecího rodu*, s. 290.

⁸⁷ V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 81–85.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 20.; P. JURÍK, *Liechtensteinové...*, s. 290.; E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. II, s. 63.

jednoho z chlívů, které nechal Jan II. z Lichtenštejna vystavět na svých středočeských panstvích, je umístěn jeho znak.⁸⁸

14. Znak Jana II. z Lichtenštejna

umístění: Znak se nachází na severním průčelí hospodářské budovy.

datace: 1878⁸⁹

materiál: litina

popis znaku (obr. 13.): Jedná se o znak Gundakarovy linie rodu. Na štít je zavěšena kolana Řádu svatého rouna s jeho odznakem. Znak spočívá na knížecím plášti, který vychází z knížecí koruny.

Znak Lichtenštejnů: Původní znak Lichtenštejnů byl zlato-červeně dělený štít, jehož klenotem byla dvě stejně dělená křídla. Dalším vývojem prošel až na začátku 17. století, kdy jej Karel po svém povýšení do knížecího stavu postupně vylepšoval. Podoba znaku karlovske linie se ustálila až jeho synem Karlem Eusebiem. V této podobě se jednalo o čtvrcený štít s klínem a srdečním štítkem. V srdečním štítku se nacházel původní znak rodu. První pole bylo sedmkrát zlato-černě dělené, na kterém byla pokosem položená zelená routová koruna. Na druhém červeném poli byl stříbrný hřeben, tedy krokev o sedmi hrotech. Třetí pole bylo stříbrno-červeně polcené a čtvrté pole bylo zlaté s černou orlicí se stříbrným perizoniem. V modrém hrotu se nacházela zlatá doprava otočená trubka se šňůrkou. Jednotlivá pole symbolizovala panství Kuenring, znak rodu pánů z Boskovic a znaky Opavského knížectví, Slezského vévodství a Krnovského knížectví. Znak v této podobě však zanikl vymřením primogenitury, tedy karlovske linie rodu. Další podoba znaku patří Gundakarově linii. Z hlediska vnitřního členění se jedná o stejný znak, tedy čtvrcený štít s hrotem a srdečním štítkem. Srdeční štítek je rovněž původním znakem rodu. Odlišné jsou již jednotlivá pole. První je znakem Slezska, druhé patří panství Kuenring, třetí znak Opavskému knížectví. Ve čtvrtém poli byla do první třetiny 18. století na zlatém poli černá orlice, potom změněna na černou harpyji (znak Východního Fríska, vyženěné Gundakarem). V hrotu se nachází znak Krnovského

⁸⁸ Jan ŽIŽKA, *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*, Praha 2016, s. 433.

⁸⁹ Podle letopočtu pod znakem.

knížectví. Znak je kryt knížecím pláštěm, který vychází z knížecí koruny. V této podobě zůstal zachován dodnes a je zároveň i znakem Lichtenštejnského knížectví.⁹⁰

Rod Lichtenštejnů: Rod pochází z Bavorska, kde působil již koncem 11. století. Jeho zakladatelem je Hugo von Petronell. Ten si kolem roku 1130 nechal poblíž Vídně postavit hrad Liechtenstein, podle kterého se nadále rod píše z Lichtenštejna. Ve 13. století již patřili Lichtenštejnové k rakouskému panskému stavu. V roce 1249 dostal Jindřich od moravského markraběte panství Mikulov. V druhé polovině 14. století získal rod panství Lednice a Valtice. Nadále své majetky v 15. a 16. století zvětšoval. Na přelomu 16. a 17. století konvertovali zakladatelé tří rodových linií ke katolictví, byli to Karel, Maxmilián a Gundaker. Karel a Maxmilián si vzali dcery Jana Šambery z Boskovic, Annu Marii a Annu Kateřinu, které zdědily jejich rodový majetek. Tím se otevřela cesta k obrovskému vzestupu Karla z Lichtenštejna a jeho rodu. Karel zastával vysoké úřady. V roce 1608 získal dědičný český knížecí titul a roku 1623 jej obdrželi všichni mužští členové rodu. Velmi znásobil své majetky. Po porážce stavovského povstání se Karel stal královským místodržitelem v Čechách. V roce 1622 se stal předsedou konfiskačního soudu. Právě z konfiskací vybudoval obrovskou majetkovou základnu, která zařadila jeho rod mezi nejbohatší rody v České koruně a vlastně v celé habsburské monarchii. Mezi jeho zisky patřily Velké Losiny, Lanškroun nebo Moravská Třebová. V roce 1623 koupil Karel od Albrechta z Valdštejna panství Černý Kostelec, Uhříněves, Škvorec a Koloděje. Karel zemřel v roce 1627. Jeho syn Karel Eusebius konsolidoval panství, která po otci zdědil. Po ohromných částkách věnovaných císaři dosáhl potvrzení otcem pochybně nabytých majetků v období konfiskací a mincovního konsorcia, hlavně černokosteleckého panství. Karlův syn Jan Adam dokázal oprostít svá zděděná panství od dluhů, které mu zanechal jeho otec. Dokonce získal další statky. V Říši koupil panství Schellenberg a hrabství Vaduz. Z těchto dvou majetků se Antonínu Floriánovi v roce 1719 podařilo vytvořit Lichtenštejnské knížectví, tím tedy získal i říšský knížecí titul. Po smrti Jana Adama I. zdědila středočeská panství Černý Kostelec, Škvorec, Uhříněves a Plaňany jeho dcera Marie Terezie. Marie Terezie se následně vdala za Tomáše Edmunda Savojského. Smrtí Jana Adama vymřela karolinská větev rodu a novou hlavou rodu se stal Antonín Florián z Gundakerovy linie. Ten se však nehodlal smířit se ztrátou rozsáhlého majetku Jana Adama a soudně napadl Mariino právo na dědictví. Následně se mu podařilo získat

⁹⁰ P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie Savojská a české země*, s. 16–27.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 257.

panství Plaňany. Spor byl vyřešen až Antonínovým synem Josefem Janem Adamem, který panství Plaňany prodal zpátky Marii Terezii.

Dědicem Marie Terezie se stal v roce 1772 její synovec František Josef I. z Gundakarovy linie. V roce 1858 se novou hlavou rodu se stal Jan II. Jan zakládal na svých panstvích průmyslové podniky a zaváděl železniční spojení. Stal se i velkým mecenášem umění a věd. Velké prostředky věnoval i na charitativní účely. V roce 1862 získal Řád zlatého rouna. Zemřel bezdětný v roce 1929 a jeho dědicem se stal jeho bratr František I. Po vzniku Československa a po schválení zákona vyhlášující první pozemkovou reformu byly některé majetky Lichtenštejnů postupně vyvlastněny. Pozemková reforma se dotkla více jak poloviny rodového majetku v Československu. Jedním z nich byl velkostatek v Kostelci nad Černými lesy a další středočeské statky. Komplikovaná situace nastala pro Františka Josefa II. od roku 1938 novou hlavu rodu a vládce Lichtenštejnského knížectví. Vzestup nacismu, anšlus Rakouska a mnichovská dohoda způsobily situaci, ve které se nenacházel žádný jiný bývalý šlechtický rod v Československu. Některé lichtenštejnské majetky se nacházely na území připojeném k Německu po mnichovské dohodě. V těchto částech bývalého Československa se kníže pokusil o revizi pozemkové reformy. Během války si knížectví zachovalo neutralitu a nikdy nebylo připojeno k německému státu. V roce 1945 byli Lichtenštejnové spolu s dalšími občany Lichtenštejnska označeni na základě dřívějších sčítání obyvatel za osoby německé národnosti a na jejich majetky v Československu byla uvalena národní správa a následně byly zkonfiskovány. Diplomatické styky mezi Lichtenštejnským knížectvím, kde dodnes rod vládne a Českou republikou byly navázány až v roce 2009, nicméně do současnosti trvá snaha rodu o revizi poválečných konfiskací rozsáhlého majetku.⁹¹

⁹¹ P. JUŘÍK, *Liechtensteinové...*, s. 13–160.; Ondřej HORÁK, *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*, Praha 2010, s. 111–138.

Konárovice

Obec leží přibližně šest kilometrů východně od města Kolín, ve východní části okresu. První zmínka o Konárovicích pochází z roku 1238. Roku 1358 získal ves Bartoš Puklice z Domašína. Ke konci 14. století ji držel Václav Vundervein a po něm kutnohorský měšťan Bernart Gruber. Od roku 1419 se v držbě Konárovic vystřídalo několik majitelů, například Sekerkové z Choltic nebo Sakové z Újezda. V letech 1661–1725 existoval konárovicko-hlízovský fideikomis Schofmannů z Hammerlesu. Poté Konárovice drželi například Rabenhauptové, Bujákovští ze Knurova a Alžběta Quasco de Claviets. Alžběta vlastnila panství až do roku 1822, kdy jej koupil Jan Schmidtgräbner z Lusteneggu. Schmidtgräbnerové prodali panství roku 1834. V roce 1856 koupil zdejší velkostatek Arnošt z Harrachu a věnoval jej svému synovi Janovi jako dar k jeho sňatku s Marií Markétou z Lobkovic. Jan na Konárovicích reformoval hospodářství podle vzoru Františka Horského z Horskýfeldu. Harrachové konárovický velkostatek prodali v roce 1872 Josefu Götzlovi.⁹² K nejvýznamnějším památkám v obci patří zámek, špitál a kostel Povýšení sv. Kříže.

Kostel Povýšení sv. Kříže

Poprvé je kostel zmíněn v roce 1352. Ve druhé polovině 16. století byl upraven nákladem pravděpodobně Jiřího Haše z Újezda. Během třicetileté války byl silně poničen. Obnoven byl až v letech 1669–1683 Adamem Jaroslavem Schofmannem z Hammerlesu. Tuto barokní podobu si však nezachoval. V roce 1882–1888 proběhla rozsáhlá novogotická přestavba kostela, kterou byl stavební vývoj ukončen. Na hřbitově u vchodu do kostela je náhrobek Schmidtgräbnerů z Lusteneggu z první poloviny 19. století od Františka Xavera Linna, na kterém se dochoval alianční znak jejich rodu s neznámým rodem.⁹³

15. Alianční znak Jana Schmidtgräbnera z Lusteneggu s neznámým rodem

umístění: Znak se nachází na soklu rodového náhrobku, pod sochou truchlícího génia.

datace: 1822–1834⁹⁴

⁹² J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 38–49.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 126.; Jan LUŠTINEC a kol., *Jan Nepomuk hrabě Harrach. Ze života českého kavalíra*. Vrchlabí 2018, s. 34–40.

⁹³ V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 105–106.; K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 55–56.; E. POCHE a kol., *Umělecké památky*, sv. II, s. 92–93.

⁹⁴ Doba vlastnictví panství rodem Schmidtgräbnerů z Lusteneggu.

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 14.): Reliéf znaku je silně poškozen. Celý náhrobek je pokryt vrstvou lišejníků a zčásti i okolní vegetací, hlavně druhy břečťanů, které v podstatě zakryly celý areál kostela. Čitelnost znesnadňuje i komplikované grafické vyznačení tinktur pomocí grafického šrafování. Znak vpravo náleží Schmidtgräbnerům, znak vlevo je nečitelný. Nepodařilo se ho identifikovat ani pomocí genealogie. Popsán je však v práci Jiřího Kutila „...*druhá polovina znaku (srdeční štítek na čtvrceném erbu. V prvním modrém poli je pravděpodobně ptačí hlava, ve druhém a třetím černém poli je břevno pokosem s běžícím zvířetem, ve čtvrtém modrém poli je pravděpodobně lev ve skoku)*“.⁹⁵ Na aliančním znaku spočívá koruna svobodných pánů. Znak ovíjí věnec tvořený rostlinným motivem.

Znak Schmidtgräbnerů z Lusteneggu: Dělený štít, vrchní pole je zlato-černě půlené s polovicí mladíka v černo-zlatém dlouhém kabátě, s pásem a červeno-stříbrnou pintou okolo čela. V pravici drží kladivo se zlatým topůrkem, levicí se opírá o bok. Spodní pole je pětkrát pokosem červeno-stříbrně dělené. Klenotem jsou dvě půlená křídla, pravé zlato-černé a levé červeno-stříbrné, mezi kterými se nachází tentýž mladík s kladivem jako na štítu. Přikryvadla jsou vpravo černo-zlatá a vlevo červeno-stříbrná.⁹⁶

Rod Schmidtgräbnerů z Lusteneggu: Schmidtgräbnerové pocházejí z Pasova, kde byli v roce 1509 povýšeni do šlechtického stavu. Do Čech přišli v poslední čtvrtině 16. století. Zde dosáhli roku 1594 povýšení do rytířského stavu. V roce 1623 byli perzekuováni za účast na stavovském povstání. Poté se jejich majetkové držba často měnila. Roku 1791 byli povýšeni do stavu svobodných pánů. Na území Kolínska se dostali v roce 1807, kdy Jan Nepomuk Václav koupil Radovesnici (I). Jeho syn Jan Václav získal v roce 1822 i Konárovice. Jan zemřel v roce 1833 a s ním po meči vymřel i jeho rod.⁹⁷

Zámek

O tvrzi jsou první zmínky z roku 1453 nejspíše však byla vybudována na počátku 15. století. Renesančně byla přestavěna a rozšířena za vlastnictví Hášů z Újezda. V období třicetileté války byla zpusťována, až po roce 1661 ji přestavěl Adam Jaroslav Schofmann

⁹⁵ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 333–334.

⁹⁶ A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika*, díl II, s. 631.; M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 2.*, s. 251.

⁹⁷ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 241.

z Hammerlesu na raně barokní zámek. Dnešní podobu zámek získal v roce 1775, kdy ho rokokově přestavěla Alžběta Quasco de Claviers podle návrhů architekta Jana Josefa Wircha. Roku 1856 získal zámek Jan z Harrachu, jehož znak se nachází nad východním vchodem. Jan jej držel do roku 1872, kdy byl zámek prodán Josefu Gotzlovi. Po roce 1945 byl zkonfiskován československým státem a roku 1947 připadl Výzkumnému ústavu pro farmacii a biochemii v Praze, který zde prováděl pokusný laboratorní výzkum na zvířatech. Po roce 1989 byl zámek prodán a dnes je v soukromém vlastnictví.⁹⁸

16. Znak Jana z Harrachu

umístění: Znak se nachází nad vstupem do zámku.

datace: 1856–1872⁹⁹

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 15.): Znak se nachází ve zdobné kartuši, která je osazena knížecí korunou.

Znak Harrachů: Červený štít se zlatou koulí, do které jsou zastrčena tři stříbrná pera. Klenotem je jedno červené křídlo, na kterém je tatáž koule s pery. Upřednostňována je varianta s jedním klenotem, avšak v úplnosti by znak měl dva klenoty, jedním by bylo křídlo a druhým by byly dva černé rohy, posázeny stříbrnými pery. Příkrývadla jsou červeno-stříbrná.¹⁰⁰

Rod Harrachů: Rod pochází z jižních Čech z oblasti Kaplicka. Nejstarší doložený předek rodu je ze 14. století. Harrachové v 16. století dosáhli panského stavu, jak v Rakousích, Říši tak v Čechách. Roku 1627 získali hraběcí titul. Do současnosti přežila jilemnická větev rodu. V roce 1829 jim byla přiznána kategorie říšských knížat i přesto, že nadále zůstali titulárně hrabaty. Významným členem rodu byl Jan Nepomuk František, žijící v letech 1828–1909. Ten se stal významným mecenášem umění i věd a velkým podnikatelem. Na Kolínsku rozvíjel zemědělství a hospodářství. V roce 1945 byly rodu zkonfiskovány všechny majetky v Československu. V současnosti žijí Harrachové v Rakousku, Německu a Jižní Americe.¹⁰¹

⁹⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 126.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 104–105.; Vratislav KOŠTÁL – Renata KOŠTÁLOVÁ, *Historická sídla středočeského kraje: Kolínsko a Kutnohorsko*, s. 35–37.

⁹⁹ Doba vlastnictví panství Janem z Harrachu.

¹⁰⁰ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 141.

¹⁰¹ P. MAŠEK, *Modrá krev...* s. 93–96.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty*, díl I, s. 53–54.

Kouřim

Město leží v západní části okresu. Královské město bylo založeno ve 13. století pravděpodobně Přemyslem Otakarem II. v těsné blízkosti starého hradiště. Nejstarší zmínka o městu pochází z roku 1261. Brzy po založení byla Kouřim opevněna hradbami a vzniklo zde probošství Sedleckého kláštera. V roce 1421 při obsazování Kouřimi husitským vojskem bylo probošství zničeno. Se ziskem bývalých klášterních majetků v okolí začalo období hospodářského růstu města, které trvalo do konce 15. století. Kouřim se zúčastnila povstání v roce 1547, za což byla tvrdě perzekuována, byl zde například zřízen úřad královského rychtáře. Některé výsady a majetky městu byly navráceny v 60. letech, ale za účast ve druhém stavovském povstání mu byly zkonfiskovány všechny majetky, které byly následně prodány Karlovi z Lichtenštejna. Do roku 1849 byla Kouřim centrem Kouřimského kraje a po zrušení kouřimského okresu v roce 1868 byla přiřčleněna k okresu Kolín.¹⁰² Historické jádro města je prohlášeno městskou památkovou zónou, do které spadá například kostel sv. Štěpána nebo stará radnice. Na okraji Kouřimi se také nachází muzeum lidových staveb, které sdružuje spíše památky etnografického charakteru. Do muzea byly převezeny dvě poškozené památky, na kterých se dochovaly šlechtické znaky. Jedná se o sochu sv. Donáta ze Svatbína a mariánský sloup z Konárovic.

Kostel sv. Štěpána

Kostel byl budován současně s královským městem v druhé polovině 13. století. Pravděpodobně byl vystavěn na místě staršího románského kostela a nejspíše je jeho zakladatelem a donátorem král Přemysl Otakar II. Výstavbu provedla královská huť. V polovině 14. století byla provedena vrcholně gotická úprava kostela. V 17. století byl interiér s průčelím barokně upraven. V letech 1876–1877 pod vedením děkana Antonína Ladislava Dlaska proběhla puristická přestavba kostela podle plánů Josefa Schulze. Nejvíce bylo zasaženo západní barokní průčelí, dalším zásahem byla i výměna barokní klenby hlavní lodi. V letech 1903–1910 proběhla další přestavba kostela podle Kamila Hilberta, která znovu zasáhla i některé ze Schulzových přeměn. V této puristické podobě se zachoval dodnes.¹⁰³ V průběhu 18. století byly z interiéru kostela vyňaty náhrobníky a

¹⁰² J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 316–353.; V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí, průvodce po kulturních památkách*, s. 11–36.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 29–30.

¹⁰³ V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 76–91.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 31.

epitafy. V roce 1905 byly umístěny do severní vnější zdi hlavní lodi kostela.¹⁰⁴ Znaky se dochovaly na náhrobnících zemanky Ludmily¹⁰⁵ pravděpodobně Kouřimské z Věčina s dětmi, příslušníka rodu z Votína a Jana Lána Kouřimského z Varvažova.¹⁰⁶

17. Znak Kouřimských z Věčina

umístění: Znak se nachází ve spodní části náhrobníku, pod reliéfem zemanky s třemi dětmi.

datace: druhá polovina 16. století¹⁰⁷

materiál: pískovec

Popis znaku (obr. 16.): Jedná se o renesanční štít, na kterém se nachází kolčí přilbice s točenicí, klenotem a příkrývadly. Celý náhrobník i se znakem je značně poškozen, nicméně reliéf znaku je poměrně dobře čitelný. Malovaný znak Kouřimských z Věčina se nachází i v Kutné Hoře, figura plechovnice je zde ovšem zlatá.¹⁰⁸

Znak Kouřimských z Věčina: Na štítu se nachází stříbrná plechovnice. Tatáž plechovnice je i mezi dvěma pštrosími pery v klenotu.¹⁰⁹

Rod Kouřimských z Věčina: Byli příbuzní Brodských a Kalendů z Věčina, ti však měli ve znaku zlatou plechovnici.¹¹⁰

18. Znak rodu z Votína

umístění: Znak je umístěn v horní polovině náhrobníku.

datace: kolem 1600¹¹¹

materiál: mramor

Popis znaku (obr. 17.): Jedná se o renesanční štít s kolčí přilbicí s točenicí, příkrývadly a klenotem. Reliéf je poměrně dobře zachovaný, nejvíce sešlapány jsou figury ve štítu.

¹⁰⁴ V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 89.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 85.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 85.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 85.

¹⁰⁸ Michaela BRANDEJSKÁ, *Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Kutná Hora*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 62 s., Bakalářská práce, s. 17–18.

¹⁰⁹ Vojtěch, KRÁL Z DOBRÉ VODY, *Heraldika: souhrn pravidel, předpisův znakových a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem ku zemím koruny České: s 800 obrazy v textu a na 42 tabulkách*, s. 148.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 149.

¹¹¹ V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...* 85.

Znak rodu z Votína: Na modrém štítu je stříbrný rostoucí gryf ze stříbrné hradební zdi, ve které je zlatá brána. Stejný rostoucí gryf je i v klenotu. Příkrývadla jsou modro-stříbrná. Tento znak používali jak Diblíkové z Votína, Kocourové z Votína tak Třídvorští z Votína, zřejmě spřízněné rody.¹¹²

Rod z Votína: Jiří Diblík, měšťan z Kouřimi, byl v roce 1556 povýšen do šlechtického stavu s predikátem z Votína. Rod byl částečně pokutován po porážce stavovského povstání.¹¹³ Andreas Třídvorský, původně také kouřimský měšťan, byl v roce 1575 povýšen do šlechtického stavu s predikátem z Votína. Pravděpodobně jeho syn Vilém se stal hejtnanem na Komorním Hrádku a v letech 1626–1642 vlastnil statek Předboř u Říčan.¹¹⁴

19. Znak Jana Lána Kouřimského z Varvažova

umístění: Znak se nachází ve spodní části náhrobníku a je zasazen do oválného rámu.

datace: 1598¹¹⁵

materiál: růžový mramor

Popis znaku (obr. 18.): Jedná se o renesanční štít s nejspíše kolčí přilbicí s točenicí, příkrývadly a klenotem. Znak je poměrně dosti poškozen. Přilbice s příkrývadly je zasažena poškozením nejvíce.

Znak Jana Lána Kouřimského z Varvažova: Na modrém štítě rostoucí hnědý jelen se zlatým obojkem s hnědými parohy o čtyřech výsadách. Na parozích má navlečený věnec z bílých růží a mezi parohy je zlatá šesticípá hvězda. Stejný jelen se nachází i v klenotu. Příkrývadla jsou modro-zlatá.¹¹⁶

Jan Lán z Varvažova: Bratři Jakub a Vít Srnovci z Varvažova získali šlechtictví v roce 1549. Jakub v roce 1580 přijal ke svému znaku Jana Lána Kouřimského, královského rychtáře v Kouřimi.¹¹⁷

¹¹² V. KRÁL Z DOBRÉ VODY, *Heraldika...*, s. 358.; A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 394.

¹¹³ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 179.

¹¹⁴ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 379.

¹¹⁵ V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 85.

¹¹⁶ Michal FIALA, *Tři studie k české renesanční heraldice. (Znaky měšťanů Starého města pražského v letech 1526–1618 ve světle salbuchů) (Dokončení z heraldické ročenky 1993)*, *Heraldická ročenka* 21, 1994, s. 42.

¹¹⁷ A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 611.; David NOVOTNÝ, *Královští rychtáři v zeměpanských městech v době předbělohorské (se zřetelem k východočeským věnným měštům)*, Olomouc 2011, disertační práce (Ph.D.), Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, s. 129.

Socha sv. Donáta ze Svatbína

Socha z roku 1765 byla vytvořena nákladem Marie Terezie Savojské. Jedná se o jednu z pěti soch, které nechala vztyčit Marie Terezie na svých středočeských panstvích. Tato konkrétně byla určena pro černokostelecké panství. Sokly, na kterých je umístěn alianční znak, vytesal jeden z místních kameníků. Podle nařízení z roku 1769 byly o dva roky později sochy barevně upraveny. Poškozená socha byla ze svého původního místa u obce Svatbín¹¹⁸ v roce 1985 přemístěna do dnešního Muzea lidových staveb v Kouřimí, kde byla následně zrestaurována.¹¹⁹

20. Alianční znak Tomáše Emanuela Savojského a Marie Terezie z Lichtenštejna

umístění: Znak se nachází na soklu sochy.

datace: 1765

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 19.): Alianční znak je složen ze dvou oválných štítů. Vpravo se nachází zjednodušený a zkomolený savojský znak. Jedná se o čtvrcený štít se srdečním štítkem, tím je heroldský kříž. První hlavní pole je polcené. Pravá strana je ještě dělena, vrchní část je prázdná a spodní nese lva ve skoku. Levá strana nese pouze lva ve skoku. Druhé hlavní pole je polceno hrotem, v jeho první části se nachází silně poškozený kůň ve skoku hledící vlevo, v hrotu se nachází reliéf krokve. Třetí hlavní pole je polcené, obě poloviny nesou lva ve skoku. Čtvrté hlavní pole je šachované. Levý lichtenštejnský znak je také zjednodušený, ale již méně zkomolený. Na srdečním štítku je graficky šrafováním znázorněna červená tinktura, která ovšem nesprávně částečně přechází i do stříbrného pole. První a druhé pole je zaměněno. V prvním se nachází hřeben a ve druhém sedmkrát děleném poli je routová koruna. Třetí pole je polcené, pravá strana je ještě dělená, přičemž spodní pole je červené podle graficky zpracované tinktury. Ve čtvrtém poli se nachází orlice a v hrotu trubka. Znak je ozdoben knížecí korunou. Pod znakem se nachází nápis „Svatý Donáte, oroduj za nás“.

¹¹⁸ Dnes Svrabov. Socha se tedy původně nacházela v dnešním okrese Praha-východ.

¹¹⁹ V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 127.; P. JUŘÍK, *Liechtensteinové...*, s. 64.; P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie Savojská a české země*, s. 222–225.

Marie Terezie svůj znak samozřejmě vždy prezentovala jako alianční se znakem svého manžela. To ovšem vytvářelo komplikaci při tvorbě takto komplexních znaků, zvláště pak savojského. Alianční znaky na sochách sv. Donáta jsou zkomoleny a co víc žádný z nich není totožný. Podobně je tomu i na ostatních heraldických památkách na bývalém panství Černý Kostelec a jejich přilehlých panstvích. Protože Marie Terezie se heraldicky poměrně často reprezentovala, tak se setkáváme s nejrůznějšími podobami aliančních znaků těchto manželů.¹²⁰

Znak Savojských: Původním znakem rodu byla černá orlice na zlatém poli. Ve druhé polovině 13. století se znak změnil, stal se jím stříbrný heraldický kříž na červeném štítě. Klenotem byla zlatá lví hlava mezi dvěma zlatými křídly. Následně se znak dále proměňoval s postupným vzestupem rodu. Na památkách ve středních Čechách nacházíme znak Tomáše Emanuela, tedy podobu znaku ze 17. století. Jedná se o čtvrcený štít se srdečním štítkem, jehož každá samostatná čtvrt' je ještě jednou dělena. V srdečním štítku je původní stříbrný heraldický kříž na červeném poli. U větve Savoy-Carignan, ze které pocházel Evžen Savojský a Tomáš Emanuel je v některých případech srdeční štítek půlen. V pravém poli je původní kříž a v levém v červeném lemu modrém poli tři zlaté lilie, mezi kterými je kosmé zkrácené břevno. Tento znak odkazuje na hrabství Soissons, které tato větev získala v 17. století. V první hlavní čtvrti je postupně v první čtvrti na stříbrném poli zlatý jeruzalémský kříž, ve druhé je červený lev na stříbrno-modře děleném poli, ve třetí je červený lev na zlatém poli a ve čtvrté červený lev na stříbrném poli. Jedná se o znak Kyperského království, který je snad složen ze znaků postupně Království jeruzalémského, složení rodového znaku rodu Lusignan a Kyperského království, Arménie a Antiochie. Druhá hlavní čtvrt' je polcena hrotem. V prvním poli je stříbrný kůň ve skoku, který je obrácený vlevo, druhé pole je devětkrát zlato-černě dělené s kosmou zelenou routovou korunou. Ve hrotu jsou na stříbrném poli tři červené leknínové listy. Tato část odkazuje postupně na Vesfálsko, Horní Sasko a Engern. Třetí hlavní čtvrtě je polcena. V pravém stříbrném poli posetém černými šindeli se nachází černý lev, levé pole je černé se stříbrným lvem. Tyto znaky odkazují na dvě vévodství Chablais a Aosta. Poslední čtvrtá hlavní čtvrt' je polcena. Pravé pole je devětkrát zlato-modře šachované, levé pole je stříbrné s červenou hlavou. Tyto znaky patří Ženevskému hrabství a vévodství Monferrat. Ke znaku patří také štítonoši, dva zlatí lvi. Kolem znaku je ovinuta kolana Řádu zvěstování, pod jehož odznakem se nachází další řády a to sv. Mořice a sv.

¹²⁰ P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie...*, s. 20–21.

Lazara. Tomáš Emanuel ovšem byl nositelem Řádu zlatého rouna, který se vyskytoval i v jeho znaku. Takto komplikovaný rodový znak ještě prošel dalším vývojem, a to ještě za života Tomáše Emanuela. Roku 1720, kdy se stal rod Bourbonů vládnoucí dynastií ve Španělském království, se stal savojský rod prvním v pořadí nároku na španělský trůn v případě vymření Bourbonů. Jejich znak byl tedy následně rozšířen o znaky dokládajících jejich nárok na Španělské království.¹²¹

Rod Savojských: Rod pochází z oblasti Alp, na pomezí Švýcarska, Francie a Itálie. Nejstarší historie rodu dosahuje do druhé poloviny 11. století. Zpočátku byli Savojsští hraběcího stavu, v roce 1417 se stali vévody. Vládli v Savojsku a Piemontu, později se stali králi Sardinie a po vzniku Italského království králi celé Itálie. Roku 1713 se Tomáš Emanuel Savojský oženil s Marií Terezií z Lichtenštejna a v roce 1714 získal český inkolát. Tomáš Emanuel zemřel v roce 1729 a jeho syn roku 1734.¹²²

Znak Lichtenštejnů: (viz s. 28)

Rod Lichtenštejnů: (viz s. 28–30)

Mariánský sloup z Konárovic

Sloup se sochou Panny Marie vznikl v roce 1870. Donátory díla byly Jan Nepomuk František z Harrachu a jeho manželka Markéta z Lobkovic. Ti také opatřily sloup svým aliančním znakem. V roce 1981 byl při automobilové nehodě zničen. Poté byl převezen do dnešního Muzea lidových staveb v Kouřimi. V roce 2016 byl po zrestaurování vztyčen v muzeu. Téměř identický sloup se nachází v Hrádku u Nechanic, nicméně alianční znak donátorů je na obou sloupech odlišný.¹²³

21. Alianční znak Jan Nepomuka z Harrachu a Markéty z Lobkovic

umístění: Znak se nachází na soklu.

datace: 1870

materiál: pískovec

¹²¹ P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie...*, s. 17–19.

¹²² Tamtéž, s. 9–19.; P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 203.

¹²³ E. POCHÉ a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. III, s. 93.; NPÚ, *Mariánský sloup z Konárovic (u Kolína)*. Dostupné online: <https://www.pamatkovykatalog.cz/mariansky-sloup-z-konarovic-u-kolina-2149719> [citováno k 28. 2. 2021].

popis znaku (obr. 20.): Na anglických štítech se nachází reliéfy figur. Vpravo se nachází znak Harrachů, vlevo znak Lobkoviců. V místech, kde to zpracování umožnilo, je grafickým šrafováním znázorněna tinktura znaků. Lobkovický znak je částečně zjednodušen a zkomolen. V srdečním štítku je zaměněna stříbrná tinktura za zlatou a první pole je obráceno. Ve třetím poli samotného štítu chybí trojvrší a čtvrté pole je rozšířeno tak, že pohlcuje i pole šesté. Je tedy vynecháno pole se zlatou orlicí.

Znak Harrachů: (viz s. 33)

Rod Harrachů: (viz s. 33–34)

Znak Lobkoviců: Jejich původním rodovým znakem byl stříbrný štít s červenou hlavou. Roku 1459 s povýšením Lobkoviců byl rozšířen i jejich znak. Nově se jednalo o čtvrcený štít, kde první a čtvrté pole byl původní rodový znak a druhé a třetí stříbrné pole s černou kosmo položenou orlicí, tedy znak rodu pánů ze Žerotína. Znak byl znovu rozšířen v roce 1651. Jedná se o štít se šesti poli a srdečním štítkem. Srdeční štítek představuje původní čtvrcený znak rodu. V prvním zlatém poli se nachází zubří hlava, tedy znak pernštejnského rodu. Na druhém červeném poli se nachází zlatě oděný anděl se zelenými křídly, znázorňující Zaháňské vévodství. Třetí pole je modré se stříbrným trojvrším a třemi zlatými hvězdami za panství Sternstein. Čtvrté pole je také modré se zlatým korunovaným lvem. Páté zlaté pole je osazeno třemi černými pruhy. Na šestém zlatém poli je černá orlice.¹²⁴

Rod Lobkoviců: Nejstarší doložitelný předek Lobkoviců žil ve 14. století. Rod se již v 15. století dělil na dvě hlavní linie, a to na Hašištejny a Popely. Tyto linie se nadále bohatě rozvětvily. Na přelomu 15. a 16. století se z větve Popelů odštěpila chlumecká větev. Z té se na počátku 18. století oddělila roudnická primogenitura. Jan Nepomuk Karel, pocházející z této větve, založil v 18. století křimickou linii. Po svém otci zdědil Želeč v jižních Čechách. Majetkovou základnu pro tuto větev však postavil na dědictví posledního člena z rodu pánů z Wruby. Dcera Jana Nepomuka Marie Markéta se v roce 1856 provdala za Jana z Harrachu. Někteří členové této větve se rozhodli zůstat v Československu i po roce 1948, kdy jim byly všechny majetky znárodněny. Ke konci 20. století získali některé majetky zpátky a v Čechách žijí dodnes.¹²⁵

¹²⁴ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 262.

¹²⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 567–573.; Stanislav KASÍK, *Lobkovicové: dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002, s. 189.

Křechoř

Obec leží asi sedm kilometrů západně od města Kolín. Poprvé je připomínána v roce 1200 jako královský majetek. V roce 1310 věnoval Jan Lucemburský Křechoř Jindřichovi z Lipé. V roce 1319 zakoupila Křechoř Eliška Rejčka. Následně ji darovala oltáři sv. Šimona a Judy v kostela sv. Víta v Praze. V roce 1432 získalo ves město Kolín. Roku 1547 byla s dalšími městskými statky zkonfiskována a přičleněna ke komornímu kolínskému panství, u kterého zůstala do roku 1848.¹²⁶ Nejdůležitější památkou obce je kostel Božího Těla. Blízko vsi se nachází památník bitvy u Kolína.

Kostel Božího těla

Původní kostel byl vysvěcen na kostel sv. Václava. Vystavěn byl na počátku 14. století a první zmínka o něm pochází z roku 1307. Stavebníkem byl nejspíše příslušník královského dvora. V roce 1846 byla větší část gotické stavby zbořena. Zachovaly se pouze zdi presbytáře. Nový klasicistní kostel byl vystavěn a nově vysvěcen v roce 1847. Do hřbitovni zdi jsou zasazeny tři náhrobníky a do zdi kostel jeden epitaf. První dva náhrobníky patří Janu¹²⁷ a Bohuslavu¹²⁸ Horňáteckému z Dobročovic, kteří vlastnili blízkou vesnici Chocenice.¹²⁹ Třetí náhrobník patří zřejmě rodu Maternů z Květnice, kteří v letech 1542–1628 vlastnili blízkou Radovesnici (I).¹³⁰ Epitaf zasazený do kostelní zdi patří Karolíně Bolfras z Anhenburgu.¹³¹ Tyto čtyři sepulkrální památky jsou ozdobeny šlechtickými znaky.

22. Znak Jana Horňáteckého z Dobročovic

umístění: Znak se nachází ve spodní části náhrobníku.

datace: 1557¹³²

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 21.): Náhrobník je vodorovně zasazen do nízké hřbitovni zdi, jeho pravou stranou k zemi. Zemina zakrývá jeho pravý bok. Nicméně znak zůstává čitelný.

¹²⁶ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 112–119.

¹²⁷ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 101.

¹²⁸ Tamtéž, s. 89.

¹²⁹ A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 87–91.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 33.

¹³⁰ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 164–165.

¹³¹ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 343.

¹³² Tamtéž, s. 101.

Na renesančním čtvrceném štítu jsou v prvním poli čtyři plameny vycházející shora, druhé pole je s patou, ve které je zřetelná litera „M“ a pravděpodobně „I“, třetí pole je prázdné a ve čtvrtém je pět plamenů vystupujících zdola. Přilbice je značně sešlapána, pravděpodobně se však jedná o přilbici kolčí. Klenotem je pouze jedno křídlo nebo křídla složená, otočená vlevo. Znak je vyobrazen s příkrývadly odvíjející se z přilbice.

Znak Horňátečtích z Dobročovic: Ve čtvrceném štítě je první a čtvrté modré pole se třemi zlatými plameny, druhé a třetí pole je červené. Klenotem jsou dvě křídla, přední modré a zadní zlaté. Příkrývadla jsou na pravé straně červeno-stříbrná a na levé straně modro-zlatá.¹³³

Rod Horňátečtích z Dobročovic: Jedná se o vladycký rod, pocházející z patricijské rodiny Olbramoviců. Zakladatelem rodu je Bohuslav, který kolem roku 1415 získal tvrz v Dobročovicích. Roku 1457 získal rod statek Horňátky. Během 16. století a počátkem 17. získal některé majetky přibližně v oblasti dnešního Kolínska, například statek Sedlov, Zalešany, Dobřeň, Ratboř či Zbraslavice. V roce 1622 byla Ondřeji Horňáteckému zkonfiskována část majetku za účast ve stavovském povstání, ovšem již roku 1626 získal rod Dobřeň a Zbraslavice zpátky. Někdy po roce 1686 pak rod vymřel po meči Antonínem Horňáteckým.¹³⁴

23. Znak Bohuslava Horňáteckého z Dobročovic

umístění: Znak se nachází ve spodní polovině náhrobníku.

datace: 1537¹³⁵

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 22.): Platí zde téměř identický popis jako u předchozího náhrobníku. (viz s. 40–41) Spodní část náhrobníku je blokována novodobým náhrobkem. Samotný znak je hůře čitelný. Zcela zanikla písmena v patě druhého pole, pokud se zde nacházela. Počty plamenů i jejich poloha jsou však stejné.

24. Znak rodu Maternů z Květnice

umístění: Znak se nachází ve spodní polovině náhrobníku.

¹³³ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 159.

¹³⁴ J. HALADA, *Lexikon české šlechty*, díl III, s. 65–66.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 159.

¹³⁵ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 89.

datace: 1542–1628¹³⁶

materiál: pískovec

Popis znaku (obr. 23.): Jedná se o neidentifikovatelný náhrobník. Zčásti ho blokuje novodobý náhrobek. Náhrobník je velmi silně sešlapán a poničen. Na renesančním štítu se nachází hlava zebra či býka. Přilbice je neidentifikovatelná a vyrůstají z ní příkrývadla. Klenotem jsou bůvolí rohy. Popis znaku by mohl nasvědčovat příslušnosti k rodu Talacků z Ještětic, k čemuž se některá literatura přiklání.¹³⁷ Znak však s největší pravděpodobností patří Maternům z Květnice, s jejichž znakem se nálezný znak slučuje mnohem více (náznak již sešlapaného šíp v nozdrách býka nebo klenot, který se neslučuje s klenotem Talacků). Navíc Maternové vlastnili nedalekou Radovesnici (I).

Znak Maternů z Květnice: V červeném štítě se nachází černá hlava býka, skrze jehož nozdry prochází šíp s modrým hrotem. Klenotem jsou bůvolí rohy, pravý červený a levý černý. Příkrývadla jsou černo-červená.¹³⁸

Rod Maternů z Květnice: Vladycký rod je znám již z 15. století. Nazýval se podle tvrže Květnice u Českého Brodu. Vlastnil statky v okolí Kolína. Část rodu byla perzekuována pro svou účast na stavovském povstání a uchýlila se do exilu. Na Kolínsku působila v 16. a 17. století hlavně radovesnická linie. Ta držela Radovesnici (I), Hranice, Dobešovice a několik dalších statků. V 18. století se potomci hlavní rodové linie přestěhovali do Nové Paky.¹³⁹

25. Znak Karolíny Bolfras z Ahnenburgu

umístění: Znak se nachází v horní polovině epitafu.

datace: 1841¹⁴⁰

materiál: mramor

popis znaku (obr. 24.): Epitaf je popraskán, ale znak je dobře čitelný. Skládá z francouzského štítu osazeném korunou svobodných pánů. V poli štítu je graficky reliéfně znázorněna červená tinktura.

¹³⁶ Jedná se o dobu, kdy Maternové z Květnice vlastnili Radovesnici (I).

¹³⁷ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 156–157.

¹³⁸ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 2...*, s. 25.

¹³⁹ J. HALADA, *Lexikon české šlechty*, díl II, s. 109–110.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 343.

Znak Bolfrasů z Ahnenburgu: Jedná se o dělený štít. Jehož horní pole je kosmo dělené, přičemž pravá polovina je červená. Přes to se nachází postava vyskakujícího mladého muže s obnaženým trupem a s kyjem opřeným o rameno v pravé ruce a levou rukou opírající se o bok. V dolní polovině štítu jsou hradby se třemi věžemi, v prostřední se nachází brána.¹⁴¹

Rod Bolfrasů z Ahnenburgu: Roku 1824 byl Friedrich Bolfras povýšen do šlechtického stavu, s predikátem z Ahnenburgu. V roce 1904 byl jeho vnuk povýšen do stavu svobodných pánů. Současně mohl odpustit od predikátu „z Ahnenburgu“. Jeho snahy se poté zaměřily na dokázání domnělého příbuzenství se starým braniborským rodem Bolfrasů.¹⁴² Podle nápisu na epitafu je věnován Karolíně Bolfras z Ahnenburgu, C. K. poručíka dceři, žijící v letech 1798–1841. Epitaf jí věnovala její sestra Anna.¹⁴³ Souvislost mezi Křečhoří a rodem Bolfrasů z Ahnenburgu se zjistit nepodařilo.

¹⁴¹ Znak je popsán podle nálezů.

¹⁴² Jan ŽUPANIČ, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006, s. 36.

¹⁴³ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 343.

Lošany (Radovesnice I)

Obec Lošany leží asi osm kilometrů západně od města Kolín. Na východ od Lošan je obec Radovesnice I. O Radovesnici je první zmínka v roce 1140, kdy patřila Strahovskému klášteru. Ves v roce 1542 získali Maternové z Květnice, ti ji drželi až do roku 1628. Tehdy Radovesnici získal Václav Jiří Holický ze Šternberka. V roce 1759 koupil panství Filip Nerius Krakowský z Kolowrat. Jeho syn Leopold jej v roce 1795 prodal Janu Václavovi z Rummerskirchu a další majitelé se následně měnili. Například v letech 1807–1816 panství vlastnil Jan Schmidtgräbner z Lusteneggu a od roku 1821 rod Pourtalés-Gorgier, který držel radovesnický velkostatek až do roku 1890.¹⁴⁴ Z památek v obci je nejvýznamnější zámek. Působivou krajinotvornou památkou jsou boží muka u cesty spojující Lošany s Radovesnicí.

V letech 1756–1763 probíhal konflikt nazývaný sedmiletá válka. Ve střední Evropě bylo hlavním protivníkem Habsburské monarchie Pruské království. Důležitá bitva války se odehrála 18. června 1757 na západ od města Kolín, později nazývaná bitva u Kolína či u Křečhoře. Pruská armáda zaujala pozice podél císařské cesty od Plaňan do Kolína. Habsburská držela pozice mezi Svojsicemi a Křečhoří. Habsburská armáda pod velením polního maršála Dauna celodenní bitvu poněkud překvapivě vyhrála a zvrátila tak dosavadní průběh války.¹⁴⁵ Bitvy se účastnili i dva příslušníci rodu Krakowských z Kolowrat. Jednalo se o Emanuela Václava Kajetána Krakowského z Kolowrat, velitele dragounského pluku a rytmistra Filipa Krakowského z Kolowrat. Filip později na následky zranění, utrpěných v bitvě zemřel.¹⁴⁶

Boží muka Kolowrat

Boží muka se nacházejí blízko vesnice Lošany. Původně na tomto místě stál železný kříž. Někdy po bitvě u Kolína nechal nejspíše Emanuel Václav Krakowský z Kolowrat na jeho místě vztyčit cihlová boží muka, jako poděkování Bohu za to, že bitvu přežil. Je možné, že Boží muka byla vztyčena na oblasti patřící k Radovesnici, kterou dva roky po bitvě, kde zemřel jeho syn, zakoupil Filip Nerius z hrobské větve Krakowských. Místní tradice je spojuje názvem s rodem Kolowratů a souvislost s Radovesnicí je zřejmě silnější než s Lošany. V roce 2011 byla boží muka zničena při autonehodě. V letech 2012–2013 byla

¹⁴⁴ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 126–127.; J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 164–165.

¹⁴⁵ Simon MILLAR, *Kolín 1757. První porážka Fridricha Velikého*, Praha 2007, s.42–80.

¹⁴⁶ Pavel JUŘÍK, *Kolowratové: věrně a stále*, Praha 2016, s. 65.

obnovena. Následně byly výklenky osazeny obrazy se znaky Krakowských z Kolowrat a Marie Terezie. Obrazy jsou pouze volnou rekonstrukcí možné a dnes již neznámé původní malířské výzdoby. Autorem námětu je Vladimír Rišlink a umělecké zpracování provedl akademický malíř Pavel Šmejkal.¹⁴⁷

26. Znak Filipa Krakowského z Kolowrat

umístění: Znak se nachází v nice božích muk.

datace: 2013

materiál: malba

popis znaku (obr. 25.): Znak se nachází v kartuši. Samotný štít leží na maltézském kříži a je korunován. Kompozice je ovinuta řetězem s odznakem řádu Velkokříže maltézských rytířů. Malba se již pod přírodními vlivy ztrácí a opadá, čímž se snižuje její hodnota. Čitelnost znaku se již velmi snížila.

27. Znak Emanuela Václava Kajetána Krakowského z Kolowrat

umístění: Znak se nachází v nice božích muk.

datace: 2013

materiál: malba

popis znaku (obr. 26.): Znak je v kartuši. Štít spočívá na maltézském kříži a je pouze naznačen. Zřetelněji se jeví orlice. Znak je korunován a je ovinut řetězem s odznakem řádu Velkokříže maltézských rytířů. I v tomto případě platí, že se malba již pod přírodními vlivy ztrácí a opadá, čímž klesá její hodnota. Čitelnost znaku se již velmi snížila.

Znak Krakowských z Kolowrat: Na modrém poli půlená orlice, s pravou stříbrnou stranou a levou červenou. Orlice má zlatou zbroj, perisonium a na krku navlečenou zlatou korunu. Klenotem jsou dvě křídla se zlatým perisoniem, pravé stříbrné a levé červené. Příkrývadla jsou červeno-stříbrná. Ke znaku patří i rodové heslo „Věrně a stále“. V této podobě zůstal znak zachován krakowské větvi rodu. Některé z mnoha větví mají vlastní podoby znaku.¹⁴⁸

¹⁴⁷ P. JUŘÍK, *Kolowratové: věrně a stále*, s. 65.; Roman ŠULC, *Přestěhovaná památka*, Zpravodaj města Kolín 26, 2020, s. 24.

¹⁴⁸ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 218.

Rod Krakowských z Kolowrat: Nejstarší doložitelný předek rodu žil ve 14. století. Již v této době se rod rozdělil do několik linií. Krakovská linie své jméno odvozuje od hradu Krakowec na Rakovnicku. Pozoruhodnou osobností rodu byl Emanuel Václav Kajetán Krakowský z Kolowrat, ten pocházel z týnecké větve Krakowských. V roce 1754 se stal velkopřevorem Řádu maltézských rytířů v Čechách. Vedl i úspěšnou vojenskou kariéru a vlastnil dragounský pluk. Dosáhl hodností generála císařského jezdeckva a polního maršála. Po bitvě u Kolína, které se zúčastnil, získal mnoho vyznamenání, mimo jiné Velkokříž maltézského řádu. Druhým příslušníkem rodu, který se také účastnil bitvy u Kolína, byl Filip Krakowský z Kolowrat, mladší syn Filipa Neriuse z hrobské větve Krakowských. Do současnosti pak přežila pouze Krakovská linie Kolowratů, která se nadále rozvětvila. Potomci rodu žijí do současnosti.¹⁴⁹

28. Znak Marie Terezie Habsburské

umístění: Znak se nachází v nice božích muk.

datace: 2013

materiál: malba

popis znaku (obr. 27.): Jedná se o moderně rekonstruovaný střední znak Marie Terezie, složený z francouzského štítu, na korunovaném císařském orlu.

Znak Marie Terezie: Střední znak Marie Terezie se skládá ze štítu se srdečním štítkem, přičemž pole štítů jsou komplikovaně členěna, protože znázorňují všechny země, v nichž panovnice vládla, anebo jejichž znaky Habsburkové tradičně nosili. Štít je korunován dvěma korunami, uherskou a českou a spočívá na císařském orlu korunovaném císařskou korunou.

Dynastie Habsburků: (viz s. 19)

¹⁴⁹ P. JURÍK, *Kolowratové...*, s. 16–89.

Malotice

Obec leží asi šest kilometrů jižně od města Kouřim v jihozápadní části okresu. První písemná zmínka o vsi pochází z roku 1295. Ke konci 14. století získali ves kutnohorští měšťané. Z tohoto období snad pochází místní tvrz. Roku 1412 Malotice získal Jindřich Rohlík z Trhlavě. Ve 20. letech 16. století koupili panství Říčanští z Říčan. V roce 1557 byly Malotice připojeny k zámuckému panství pánů z Říčan, k němuž patřily až do roku 1848.¹⁵⁰

V obci se nachází novorománský kostel sv. Matouše, v jehož areálu jsou barokní sochy sv. Prokopa a sv. Jana Nepomuckého. Ty původně stály na křižovatce cesty do Ždánic na západ od obce, nazývané U Svatých. Z tohoto místa byly přeneseny ve 20. století.¹⁵¹ Ždánice již nebyly součástí Zámuckého panství. Jako majetek města Kouřimi připadly v pobělohorských konfiskacích královské komoře a v roce 1623 byly prodány Karlovi z Lichtenštejna, který je připojil k černokosteleckému panství.¹⁵² Sochy měly důležitou krajínotvornou funkci. Stály na hranicích šternberského a lichtenštejnského panství na cestě z Prahy do Kutné Hory. Obě byly osazeny šternberskými znaky, proto bychom mohly hovořit i o hraniční funkci těchto soch.

Socha sv. Prokopa

Socha je umístěna v areálu kostela sv. Matouše. Pochází z první poloviny 18. století a byla vytvořena okruhem pozdních Braunových žáků. Na soklu se nachází znak donátora Františka Damiána ze Šternberka.¹⁵³

29. Znak Františka Damiána ze Šternberka

umístění: Znak je umístěn na soklu sochy.

datace: 1. pol. 18. století

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 28.): Jedná se o barokní štít korunovaný hraběcí korunou.

Znak Šternberků: (viz s. 94)

¹⁵⁰ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 239–240.; J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 233–236.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 34.

¹⁵¹ Libuše HOZNAUEROVÁ, *Historie Zámuckého panství*, Zámuky 2012, s. 217.

¹⁵² J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 251.

¹⁵³ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. II, s. 346.; V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 178.

Rod Šternberků: (viz s. 94–95)

Socha sv. Jana Nepomuckého

Socha pochází nejspíše ze 40. let 18. století.¹⁵⁴ Na soklu se nachází alianční znak donátorů – Františka Damiána ze Šternberka a Marie Josefy z Trauttmansdorffu.

30. Alianční znak Františka Damiána ze Šternberka a Marie Josefy z Trauttmansdorffu

umístění: Znak je umístěn na soklu sochy.

datace: 40. léta 18. století

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 29.): Znaky se nacházejí v k sobě přikloněných oválných štítech. Vpravo je šternberský znak a vlevo je trauttmansdorffský znak. Kompozice štítů je v barokní kartuši, která je zdobena rostlinným motivem. Kartuše je osazena hraběcí korunou. Na trauttmansdorffském znaku jsou znatelné zbytky červené polychromie. Znak je již poměrně dosti poškozen, nejvíce zasažen je srdeční štítek trauttmansdorffského znaku. Ten se stal nečitelným.

Znak Šternberků: (viz s. 94)

Rod Šternberků: (viz s. 94–95)

Znak Trauttmansdorffů: Původní znak byl červeno-stříbrně polcený štít s polcenou šestilistou růží opačných barev, klenot tvořila stejná růže na kytě kohoutích per. Po polepšení v roce 1563 je znak čtvrcený se srdečním štítem, tím je původní znak rodu. První pole je stříbrné se třemi kosými červenými břevny. Druhé a třetí stříbrné pole má nad sebou tři červené špice. Čtvrté pole je dělené a nahoře polcené, dělení je zlaté a polcení je červeno-stříbrné. Postupně se jedná o znak rodu Castelatů, rodu Hötzlerů a rodu Kirchbergů. Ke znaku byly přidány i další dva klenoty, a to pruhované bývolí rohy rodu Kirchberg a vousatého muže rodu Hötzler. Ke znaku patří i dva štítonoši, vpravo je to černý korunovaný orel a vlevo stříbrný korunovaný lev.¹⁵⁵

¹⁵⁴ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. II, s. 346.; V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 178.

¹⁵⁵ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 482.

Rod Trauttmansdorffů: Trauttmansdorffové pocházejí ze Štýrska a poprvé se připomínají koncem 13. století. V polovině 15. století dosáhli povýšení do rytířského a roku 1598 do panského stavu. Rod se rozvětvil do mnoha linií, dodnes přežila pouze česká větev. Maxmilián, který konvertoval ke katolictví získal v pobělohorském období v Čechách několik konfiskátů. Například Horšovský Týn, Mířkov a Čečovice. V roce 1649 získal panství Litomyšl. Právě on dosáhl roku 1623 hraběcího titulu. V roce 1805 dosáhla jedna z rodových linií knížecího titulu. Všechny majetky Trauttmansdorffů v Československu byly zkonfiskovány v roce 1945. Potomci rodu dodnes žijí v Rakousku.¹⁵⁶

¹⁵⁶ František STELLNER– Jan ŽUPANIČ –Michal FIALA, *Encyklopedie knížecích rodů zemi Koruny české*, s. 279–284.

Ovčáry

Obec se nachází v severovýchodní části okresu, asi sedm kilometrů severně od města Kolín. Nejstarší zmínka o Ovčárech pochází z roku 1273, kdy je vlastnil Strahovský klášter. V roce 1420 věnoval Zikmund Lucemburský ves Vaňkovi z Chlumu, avšak v roce 1436 ji znovu daroval, a to Bedřichovi ze Strážnice. Bedřich Ovčáry připojil ke kolínskému panství, ke kterému patřily až do roku 1848.¹⁵⁷ Dominantou obce je kostel sv. Jakuba Většího s hrobkou Františka Horského z Horskýfeldu.

Hrobka Františka Horského z Horskýfeldu

Kostel pochází ze 13. století. Poprvé je zmíněn v roce 1352. V roce 1843 byl přestavěn a rozšířen. V roce 1906 byl celý kostel zbořen. Na stejném místě byl poté v letech 1906–1908 vystavěn nový novogotický kostel podle plánů místodržitelského stavebního rady Krcha. Po smrti patrona ovčárského kostela Františka Horského z Horskýfeldu byla pro jeho ostatky v letech 1877–78 vystavěna při kostelním hřbitově novogotická hrobka, na které se dochoval jeho znak.¹⁵⁸

31. Znak Františka Horského z Horskýfeldu

umístění: Znak je umístěn na mříži nad vchodem do hrobky.

datace: 1877–1878

materiál: litina

popis znaku (obr. 30.): Znak se nachází na francouzském štítě. Lev ve druhém poli má držet v levé tlapě tři stříbrné šipky, ty však chybí. Znak je barevně natřený, ale barva se již pomalu začíná ztrácet. Zároveň je na znaku graficky reliéfně znázorněna modrá tinktura. Figury mají zlatou tinkturu, správně však mají být stříbrné. Tyto tinktury však zřejmě vznikly až nátěrem v současnosti. Znak je osazen rytířskou korunou.

Znak Františka Horského z Horskýfeldu: Jedná se o čtvrcený štít. V prvním modrém poli je pravděpodobně stříbrná labuť v hnízdě na pahorku. Ve druhém červeném poli je stříbrný lev ve skoku, který v levé tlapě drží tři stříbrné šipky. Ve třetím červeném poli jsou tři stříbrné, šesticípé hvězdy. Ve čtvrtém modrém poli je stříbrné krojidlo. Znak má

¹⁵⁷ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 74–76.

¹⁵⁸ A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 112–115.; Vojtěch KLOUDA, *Ovčáry u Kolína: Obrazy z dějin vesničky – ráje srdce Jaroslava Vrchlického*. Ovčáry u Kolína 1971, s. 65–67.; Tamtéž, s. 18.

dva klenoty. Prvním jsou dvě dělená křídla, pravé je modro-stříbrné a levé stříbrno-červené, mezi nimi se nachází tři stříbrné obilné klasy. Druhým klenotem je stejný stříbrný lev se třemi šípkami jako ve znaku. Příkrývadla jsou modro-stříbrná.¹⁵⁹

František Horský z Horskýfeldu: Narodil se v Bílině do rodiny s tradicí vrchnostenských úředníků. Brzy se stal hospodářským správcem na Schwarzenberských panstvích. V roce 1848 již působil jako inspektor na 28 různých panstvích. Stal se významným reformátorem zemědělství. Napsal několik zemědělských příruček. Roku 1862 koupil zadlužený kolínský velkostatek. Ten zreformoval podle svého celoživotního díla a vytvořil jedno z nejvýnosnějších panství v Čechách. Rekonstruoval zde parostrojní pivovar, založil cukrovar a vystavěl několik dvorů. Roku 1873 své panství úspěšně propagoval i na světové výstavě ve Vídni, ze které se několik hostů přijelo na panství podívat. Uvítal je na svém největším dvoře Karolín, tato událost pak vzbudila i mezinárodní ohlas. V roce 1867 byl povýšen do rytířského stavu. Zemřel roku 1887.¹⁶⁰

¹⁵⁹ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek 1 ...*, s. 257.

¹⁶⁰ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 387.; Ladislav SKALA, *František Horský a české zemědělství*, Praha 1991, s. 8–19.

Plaňany

Městys leží přibližně sedm kilometrů jižně od města Pečky. První zmínka o Plaňanech pochází z roku 1222 a souvisí s rodem z Plaňan. Tento rod ves držel do období okolo roku 1340. V roce 1530 koupil Plaňany Beneš Mírek ze Solopysk. Mírkové zde nejspíše založili tvrz a roku 1604 se zasloužili o povýšení vesnice na městečko. V roce 1622 byla většina statků Jiřího Mírka ze Solopysk zkonfiskována a v roce 1623 prodána Karlovi knížeti z Lichtenštejna. Malou část majetku v Plaňanech si mohli Mírkové ponechat, ovšem i tu část Lichtenštejnové v roce 1690 získali. Lichtenštejnové vedli v Plaňanech velkostatek až do první poloviny 20. století.¹⁶¹ Pozoruhodnou částí městyse je areál s kostely Zvěstování Panny Marie a Narození sv. Jana Křtitele s bývalým děkanstvím, fungujícím hřbitovem a blízkou bývalou synagogou.

Kostel Zvěstování Panny Marie

Kostel byl nejspíše vystavěn ve 12. století na místě již starší stavby z 10.–11. století. Poprvé je připomínán roku 1352. V 16. století byl opravován a roku 1620 změnil své zasvěcení sv. Petra na Zvěstování Panny Marie. V polovině 18. století byl barokně upraven Tomášem Václavem Budilem. V roce 1892 proběhla puristická rekonstrukce kostela. Samostatně stojící zvonice kostela byla postavena v roce 1587 nákladem Simeona Mírka ze Solopysk. Do jižní zdi zvonice je umístěna deska se znakem donátora.¹⁶²

32. Znak Simeona Mírka ze Solopysk

umístění: Znak je na mramorové desce.

datace: 1587

materiál: růžový mramor

popis znaku (obr. 31.) Znak je umístěn do kruhového věnce a je dobře zachován. Figura – obrněná paže s šavlí a nabodnutou ostrví se nachází na renesančním štítu. Na štítu spočívá kolčí přilbice s příkrývadly vyrůstající z točenice. Klenotem je obrněná paže s šavlí, ale již bez ostrve.

¹⁶¹ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 55–65.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XV, s. 20–21.;

¹⁶² A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 119–123.; V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 149–150.; P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie...*, s. 144–145.

Znak Mírků ze Solopysk: Znak rodu je na zlatém štítu obrněná paže s mečem, která přetíná (či s nabodnutou) černou ostrev. Jako klenot je použita stejná obrněná paže s mečem. Příkrývadla jsou černo-zlatá a vyrůstají z točenice stejné barvy. Jako nesprávnost uvádí Pelant užití šavle místo meče.¹⁶³

Rod Mírků ze Solopysk: Vladycký rod, jehož předek Miroslav z Čejova získal roku 1407 Solopysky. Během 16. století drželi majetky jako Libodřice, Chotýš či Jindice. V roce 1530 získali panství Plaňany, které jim bylo zkonfiskováno v pobělohorském období. Zchudlý rod vymřel počátkem 19. století.¹⁶⁴

Kostel Narození sv. Jana Křtitele

Kostel byl vybudován v letech 1901–1913 v novogotickém stylu podle plánů architekta Františka Mikše. Kvůli statickým problémům byla jeho původní klenba nahrazena v roce 1932 železobetonovou konstrukcí podle projektu Františka Kloknera. Donátorem stavby byl Jan II. z Lichtenštejna, jehož znak se nachází na průčelí.¹⁶⁵

33. Znak Jana II. z Lichtenštejna

umístění: Znak se nachází na průčelí kostela.

datace: 1901–1913

materiál: keramika

popis znaku (obr. 32.): Jedná se o znak Gundakarovy linie rodu. Deska v podstatě tvoří vystupující gotický štít, z něhož vystupuje reliéf figur. Na některých místech je popraskán.

Znak Lichtenštejnů: (viz s. 28)

Rod Lichtenštejnů: (viz s. 28–30)

¹⁶³ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 290–291

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 290–291.; J. HALADA, *Lexikon české šlechty*. díl II, s. 114–115.

¹⁶⁵ Jana STOJANOVÁ, *Kostel sv. Jana Křtitele v Plaňanech*, Památky středních Čech 1, 2008, s. 6–12.

Polní Voděrady

Obec se nachází asi sedm kilometrů jihozápadně od města Kolín, v jižní části okresu. Voděrady patřily dříve Vyšehradské kapitule. Poté do roku 1421 vlastnil ves Sázavský klášter. V polovině 15. století již rod Voděradských z Hrušova. Od nich je získali Slavatové z Chlumu a Košumberka. V roce 1547 byl majetek Diviše Slavaty zkonfiskován. Od poloviny 16. a do konce 17. století se majitelé panství často střídali. V roce 1736 jej koupil František Ignác Bukovský z Hustířan. Od jeho dcery koupil Voděrady v roce 1766 Josef Koc z Dobrše se svou manželkou Františkou Romanou Zuckerovou z Tamfeldu. Ti panství vlastnili do roku 1796. V roce 1861 koupil zdejší velkostatek Václav Eisner z Eisensteinu, jehož potomkům byl majetek zkonfiskován v roce 1945.¹⁶⁶ Nejvýznamnější památkou obce je zámek a kostel Navštívení Panny Marie. Ve vsi a okolí se také nachází několik volně stojících soch s významnou krajinotvornou funkcí.

Socha sv. Františka Xaverského

Socha pochází z let 1736–1739. V letech 2017–2018 byla restaurována. Na soklu sochy je alianční znak Františka Ignáce Bukovského z Hustířan a Marie Anny Vančurové z Řehnic.¹⁶⁷

34. Alianční znak Františka Ignáce Bukovského z Hustířan a Marie Anny Vančurové z Řehnic

umístění: Znak se nachází na soklu sochy.

datace: 1736–1739

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 33.): Znaky se nachází v kartuších. Vpravo patří Bukovským z Hustířan a vlevo Vančurům z Řehnic. Každý štít je osazen vlastní turnajovou přilbicí s klenoty a příkrývadly. Na křídle Bukovských v klenotu není patrné břevno. Přilbice Bukovských je osazena korunou.

¹⁶⁶ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 26–30.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII., s. 246.

¹⁶⁷ KLETEČKA, *Sochy a kamenný kříž*. Dostupné online: (https://www.polnivoderady.cz/assets/File.ashx?id_org=2918&id_dokumenty=1899) [citováno k 23. 2. 2021].

Znak Bukovských z Hustířan: Stříbrný štít s černým břevnem, stejné břevno nese jedno stříbrné křídlo jako klenot. Černo-stříbrná jsou i příkrývadla.¹⁶⁸

Rod Bukovských z Hustířan: Zakladatelem vladyckého rodu byl Majnuš z Hustířan, který se v polovině 15. století začal psát podle vsi Bukovka na Pardubicku. V 16. století rod získal Radim, Červené Poličany a Velehrádek u Dvora Králové. Většina majetku byla Bukovským zkonfiskována pro jejich účast na stavovském povstání. V 17. století získali Přestavky a Krchleby. V první polovině 18. století získal František Ignác statek Polní Voděrady. Rod definitivně vymizel v 19. století.¹⁶⁹

Znak Vančurů z Řehnic (viz s. 23)

Rod Vančurů z Řehnic (viz s. 23)

Socha sv. Prokopa

Socha pochází z roku 1745. Nejspíše byla vztyčena nákladem Marie Anny, vdovy po Františku Ignáci Bukovském z Hustířan, nebo jejich dcery Marie Antonie.¹⁷⁰ Je velmi poškozena a stojí volně v krajině. Na soklu sochy se dochoval znak Bukovských z Hustířan.

35. Znak Bukovských z Hustířan

umístění: Znak se nachází na soklu sochy.

datace: 1745

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 34.): Oválný štít je umístěn v kartuši, na poli se nachází iniciála „JZ“ přes které je posazeno břevno. Vrchol kartuše volně splývá s příkrývadly, která vyrůstají z přilbice. V klenotu křídla není patrné břevno.

Znak Bukovských z Hustířan: (viz s. 58)

Rod Bukovských z Hustířan: (viz s. 58)

¹⁶⁸ A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 67.

¹⁶⁹ J. HALADA, *Lexikon české šlechty*, díl III., s. 30–31.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 67–68.; P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 122.

¹⁷⁰ KLETEČKA, *Sochy a kamenný kříž*. Dostupné online:

(https://www.polnivoderady.cz/assets/File.ashx?id_org=2918&id_dokumenty=1899) [citováno k 23. 2. 2021].

Zaniklá socha sv. Jana Nepomuckého

Socha pocházela z roku 1774. V roce 1925 byla stržena. Na jejím původním umístění se zachoval sokl se zbytky aliančního znaku donátorů Josefa Koce z Dobrše a Františky Romany Zuckerové z Tamfeldu.¹⁷¹

36. Alianční znak Josefa Koce z Dobrše a Františky Romany Zuckerové z Tamfeldu

umístění: Alianční znak se nachází na soklu.

datace: 1774

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 35.): Znak je silně poškozen, jedná se o jednu z nejvíce poškozených nalezených heraldických památek v okrese. Čitelná je pouze rytířská koruna a část figury, tedy kolo ve znaku Koců z Dobrše.

Znak Koců z Dobrše: Modrý štít se zlatým kolem se čtyřmi loukotěmi. Stejně zlaté kolo bylo i v klenotu. Příkrývadla byla modro-zlatá. Roku 1631 byl znak polepšen. Na modrém poli byli nově dva zlatí gryfové držící zlatě lemovaný štítek s původním znakem rodu.¹⁷²

Rod Koců z Dobrše: Prvním známým předkem je Přibík, který vlastnil na konci 14. století Dobrš v jižních Čechách. Rod se postupně rozdělil do několika větví. Ohrazenická větev roku 1767 dosáhla stavu svobodných pánů, avšak vymřela roku 1874. Z ohrazenické větve se oddělila větev, která se později nazývala podle panství Újezd Svatého Kříže, který zdělila manželka Jana Josefa Koce – Františka Zuckerová z Tamfeldu. Kocům byly všechny majetky v roce 1945 zkonfiskovány. Jejich potomci poté žili v Německu, kde v roce 2007 vymřeli po meči.¹⁷³

Znak Zuckerů z Tamfeldu: Znakem rodu je pětkrát stříbrno-černě dělený štít, přes nějž je kosmo položena zelená routová koruna. Klenotem je postavený věnec ze sedmi květů růží, z nichž čtyři jsou černé a tři stříbrné, takto se střídají. Z pěti horních květů pak vyrůstají paví pera opačných barev. Příkrývadla jsou černo-stříbrná.¹⁷⁴

¹⁷¹ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. III, s. 133.; K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 105.

¹⁷² A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 213.

¹⁷³ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 491–492.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 213–214.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 86.

Rod Zuckerů z Tamfeldu: Jedná se o původem vladycký rod ze Slezska. Ve 14. století již Zuckerové vlastnili některé majetky na Moravě a v Čechách. V 17. století získali Újezd Svatého Kříže. V roce 1712 byli povýšeni do stavu svobodných pánů a roku 1722 do hraběcího stavu. Rod vymřel po meči Janem Erasmem roku 1781. Rodový majetek zdělila jeho neteř Františka Romana, která se vdala za Jana Josefa Koce z Dobrše.¹⁷⁵

¹⁷⁵ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 86.; P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 154.

Přistoupim

Obec se nachází asi tři kilometry jihovýchodně od města Český Brod v západní části okresu. Ves je poprvé zmíněna v polovině 12. století. Do roku 1420 patřila pražskému biskupství a později arcibiskupství. Následně byla rozdělena na více částí, jejichž majitelé se často střídali. Až v roce 1718 byly všechny části Přistoupimi definitivně připojeny k černokosteleckému panství.¹⁷⁶

V roce 1558 byl ze zkonfiskovaného černokosteleckého panství pánů z Chlumu a Košumberka odebrán jeden z přistoupimských dvorů s patronátním právem k tamnímu kostelu. Tento statek byl darován svatovítskému proboštu Jindřichovi Scriboniovi z Horšova. Ve vlastnictví proboštví zůstal až do roku 1718.¹⁷⁷ Nejdůležitější památkou obce je kostel sv. Václava se zvonící a bývalou farou.

Kostel sv. Václava

Původně v Přistoupimi stál kostel ze 14. století, který byl pravděpodobně v roce 1590 spolu s výstavbou nové zvonice, renesančně přestavěn. Tento kostel byl v letech 1694–1695 zcela zbarokizován. Tyto úpravy proběhly na popud Jana Douhoveského z Dlouhé Vsi, jehož znak se nachází na severní zdi lodi kostela.¹⁷⁸ Do západní hřbitovní zdi kostela je druhotně zasazen epitaf, který byl původně snad součástí dnes již neexistující hřbitovní brány.¹⁷⁹ Na něm se nachází znak probošta svatovítské kapituly Jindřicha Scribonia z Horšova.

37. Znak Jindřicha Scribonia (Píška) z Horšova

umístění: Znak se nachází na levé půlce desky.

datace: 1586¹⁸⁰

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 36.): Deska se znakem je již silně poškozena, její spodní část chybí. Samotný znak se skládá z renesančního štítu, na kterém jsou již poměrně silně nečitelné

¹⁷⁶ M. DVOŘÁK, *Český Brod...*, s. 61.

¹⁷⁷ Vladimír Jakub MRVÍK, *Dějiny obce Přistoupim do konce 18. století*, Český Brod 2010, s. 1–4.

Dostupné online: (https://www.pristoupim.cz/e_download.php?file=data/editor/53cs_1.pdf&original=D%C4%9Bjiny+Obce+P%C5%99istoupim.pdf) [citováno k 20. 1. 2021].

¹⁷⁸ A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl I.*, s. 40–41.; A. PODLAHA, *Soupis památek...*, s. 127–136.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 144–145.

¹⁷⁹ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 139

¹⁸⁰ Rok úmrtí Jindřicha Scribonia z Horšova.

figury. Buď zcela zanikly hvězdy po stranách berana nebo se v poli vůbec nenacházely. Nečitelná je přilbice, pravděpodobně se však jedná o turnajovou. Patrná je koruna na přilbici, na které spočívá poškozený klenot. Z přilbice vyrůstají bohatě řešená příkrývadla.

Znak Jindřicha Scribonia (Píška) z Horšova: Dělený štít se spodní polovinou červenou a horní modrou, ve které se nachází polovina stříbrného berana se zlatými rohy, který vyrůstá z oblaků. V horní polovině štítu jsou po stranách berana dvě zlaté šesticípé hvězdy. Klenotem je polovice berana. Příkrývadla jsou červeno-stříbrná a modro-zlatá.¹⁸¹

Rod Scriboniů (Píšků) z Horšova: Rod pochází z Plzně. Založili ho v roce 1562 bratři Jindřich a Matěj Píškové. Jindřich se stal významnou církevní postavou českých dějin. V roce 1549 se stal proboštem kapituly sv. Víta v Praze. V letech 1556–1561 působil jako administrátor pražského arcibiskupství. Až do své smrti v lednu roku 1586 si udržel rozhodující vliv ve svatovítské kapitule, který se projevoval například v církevní správě.¹⁸²

38. Znak Jana Ignáce Dlouhovského z Dlouhé Vsi

umístění: Znak je umístěn nad severním vchodem do kostela.

datace: 1694–1695

materiál: štuk

popis znaku (obr. 37.): Jan Ignác byl titulárním biskupem, tudíž využíval rodového znaku s církevními atributy. Tak ho také v Přistoupimi nalezneme. Jedná se tedy o štít s rodovým znakem v kartuši osazené korunou. Nad korunou se vlevo nachází mitra a vpravo berla. Znak je převýšen kloboukem s deseti střapci po obou stranách. Anomálií jsou střapce, těch má být správně šest po obou stranách.¹⁸³

¹⁸¹ Michal FIALA, *Tři studie k české renesanční heraldice. (Znaky měšťanů Starého města pražského v letech 1526–1618 ve světle salbuchů) (Dokončení z heraldické ročenky 1993)*, Heraldická ročenka 21, 1994, s. 3.; A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 602.

¹⁸² M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník svazek 2...*, s. 180.; Antonín TRUHLÁŘ a kol., *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě sv. 5 S–Ž*, Praha 1982, s. 34–35.

¹⁸³ K heraldice titulárních biskupů: M. BUBEN, *Encyklopedie heraldiky: světská a církevní titulatura a realie*, s. 63.

Znak Dlouhoveských z Dlouhé Vsi: Na modrém poli byl původně kotouč, který byl později změněn na oválný štít s hrotem uprostřed. Klenotem je polovina zlatého koně s červenými opratěmi ohlávkou a kopyty. Příkrývadla jsou modro-stříbrná.¹⁸⁴

Rod Dlouhoveských z Dlouhé Vsi: Rod odvozuje svůj původ od Dlouhé Vsi u Sušice. První zprávy o rodě pochází z přelomu 13. a 14. století. Koncem 15. století se rozdělil na několik větví. Z větve Chanovských pocházel Jan Ignác, žijící v letech 1638–1701. Tento barokní spisovatel se stal proboštem svatovítské kapituly a titulárním biskupem milevitským. Jan Ignác vytvořil fideikomis, který zahrnoval majetky například na Klatovsku. Dědičnost fideikomisu podmínil tím, že rod nikdy nepřijme stav svobodných pánů. Chanovští vymřeli v roce 1877 a fideikomis zdělila větev Dlouhoveských, která byla již v roce 1829 povýšena do stavu svobodných pánů. V roce 1948 jim byl zkonfiskován jejich majetek. Dlouhovesští však zůstali v Československu a jejich potomci zde žijí dodnes.¹⁸⁵

¹⁸⁴ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek I.*, s. 185.

¹⁸⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 185.

Radim

Obec Radim leží asi tři kilometry jižně od města Pečky v severní části okresu. První zmínka o vsi pochází z roku 1320, kdy se jako její majitel uvádí Bedřich z Radimi. Od konce 14. století se v držení Radimi vystříдалo několik kutnohorských měšťanů a šlechtických rodů. Ke konci první poloviny 16. století koupili ves Zárubové z Hustířan. Jan Záruba z Hustířan se sice účastnil povstání v roce 1618, avšak majetek mu zkonfiskován nebyl. Pro svou víru odešel v roce 1628 ze země a Radim postoupil Adamovi z Valdštejna. V roce 1631 se vrátil se saským vojskem a Radim znovu převzal. Pokusil se prodat svůj majetek Adamovi ze Šternberka a zajistit tím podíl své manželce, Alžbětě rozené Šternberkové. Smlouva však byla uznána za neplatnou a Radim byla v roce 1631 zkonfiskována a roku 1634 prodána. V roce 1750 panství koupila hraběnka Augusta Kinská rozená Pálffy. Její syn Josef prodal Radim roku 1783 Aloisu Josefu z Lichtenštejna. Panství zaniklo se vznikem obecní a městské samosprávy, ale Lichtenštejnové vlastnili velkostatek až do roku 1923.¹⁸⁶ Mezi nejvýznamnější památky obce patří zámek a kaple Nejsvětějšího Vykupitele. Pozoruhodnou památkou je most přes potok Výrovka, na kterém se do poloviny 20. století nacházely sochy světců, osazené aliančními znaky svých donátorů.

Zámek

Zámek byl vystavěn v roce 1610 Karlem Zárubou z Hustířan. V roce 1840 byl přestavěn pro potřeby správního aparátu lichtenštejnského panství. Na počátku 20. století byl novorenesančně upraven. Zámek roku 1927 Lichtenštejnové prodali Jaroslavu Bukovskému. Jeho rodina jej vlastnila do roku 1950, kdy byl zkonfiskován československým státem a sloužil potřebám Místního národnímu výboru v Radimi, který v něm zřídil byty a kanceláře. Po roce 1989 byl zámek navrácen rodině bývalých majitelů. V současnosti je v soukromém vlastnictví a prochází rekonstrukcemi.¹⁸⁷ Na jižní bráně jsou zřejmě novodobě vytvořené znaky Šternberků a Zárubů z Hustířan. Tyto znaky mají nejspíše odkazovat na Jana Zárubu z Hustířan a jeho manželku Alžbětu ze Šternberka. Do zámecké zahrady byl ve 20. století umístěn výdusek sochy původně stojící na mostě

¹⁸⁶ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 110–115.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 329–330.; Ondřej TIKOVSKÝ, *S údělem prosebníka. Restituční úsilí české šlechty českého severovýchodu potrestané pobělohorskými konfiskacemi*, České Budějovice 2013, s. 36–38.

¹⁸⁷ P. JURÍK, *Liechtensteinové...*, s. 318–319.; V. RIŠLÍK – L. JOUZA a kol., *Renesance na Kolínsku...*, s. 40.; V. KOŠTÁL – R. KOŠTÁLOVÁ, *Historická sídla...*, s. 65–68.

přes potok Výrovka a zároveň kopie soch z Bakova nad Jizerou, opatřené výdusky soklů původních soch z Radimi.

39. Znak Šternberků

umístění: Znak se nachází na jižní bráně.

datace: 2005–2015

materiál: štuk

popis znaku (obr. 38.): Jedná se o jednoduchý znak tvořící gotický štít s figurou.

Znak Šternberků: (viz s. 94)

Rod Šternberků: (viz s. 94–95)

40. Znak Zárubů z Hustířan

umístění: Znak se nachází na jižní bráně.

datace: 2005–2015

materiál: štuk

popis znaku (obr. 39.): Jedná se o jednoduchý znak tvořící gotický štít s figurou.

Znak Zárubů z Hustířan: Jedná se o identický znak s jejich příbuznými Bukovskými z Hustířan.¹⁸⁸ (viz s. 58)

Rod Zárubů z Hustířan: Zárubové jsou větví rodu z Hustířan, stejně jako Bukovští z Hustířan. Oddělili se v 15. století Václavem Zárubou. Vlastnili Radim, Seč a statky u Hořic. Jan Záruba se pohyboval po roce 1628 v emigračních kruzích kolem Jindřicha Matyáše Thurna. Později rod získal Žumberk, Nasavrky a Kostelec nad Orlicí. V roce 1695 dosáhli hraběcího stavu. Ke konci 18. století vymřela poslední větev Zárubů z Hustířan, která držela Hlaváčovu Lhotu.¹⁸⁹

Socha sv. Gotharda

Socha stojí v zámecké zahradě. Jedná se o kopii sochy, která původně stála na mostě přes potok Výrovka u zámku. Na mostě se nacházely další tři sochy, dvě silně poškozené jsou

¹⁸⁸ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...* s. 542.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 542–543

dnes v lapidáriu v Mnichově Hradišti. Původní sochy pochází z roku 1767 pravděpodobně z dílny Františka Ignáce Platzera. Sokl s aliančním znakem je nejspíše originálem z Radimi.¹⁹⁰

41. Alianční znak Františka Ferdinanda Kinského a Marie Augusty Pálffy

umístění: Znak se nachází na podstavci sochy.

datace: 1767

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 40.): Alianční znak je v barokní kartuši. Znaky jsou k sobě přikloněny, vpravo se nachází znak Kinských a vlevo znak Pálffyů. Znak je korunován hraběcí korunou. Alianční znak je velmi silně poškozen, figury se staly v podstatě nečitelné.

Znak Kinských: Znakem rodu jsou na červeném poli tři stříbrné vlčí zuby. Příkrývadla jsou červeno-stříbrná. Původním klenotem byly dva rohy, postupně však převládla dvě křídla, pravé červené a levé stříbrné. Do 17. století nebyl ustálen ani směr zubů, správnou se nakonec stala poloha zleva vyběhající zubů. Ke znaku patří i rodové heslo „Bůh, čest, vlast“.¹⁹¹

Rod Kinských: Původně Vchynští z Vchynic, se začali psát podle vsi Vchynice u Litoměřic. Do panského stavu byl rod povýšen roku 1611 a do hraběcího stavu v roce 1676. Později se rozdělil do dvou větví – knížecí a hraběcí. Hraběcí linii založil František Ferdinand, žijící v letech 1678–1741. Byl dvakrát ženatý, jeho druhou manželkou se v roce 1729 stala Marie Augustina Pálffy. Pro své špatné zdraví svěřil tři roky před svou smrtí správu chlumeckého panství právě Marie Augustině. Tato linie se později rozdělila do tří větví. Nejstarší větev držela Chlumeck nad Cidlinou. V roce 1948 byly její majetky zkonfiskovány a členové rodu emigrovali do západní Evropy. Roku 1992 rodina majetky restituovala.¹⁹²

Znak Pálffyů z Erdödu: Znakem rodu je na modrém poli zlatý jelen vyrůstající ze zeleného trojvrší, ještě před jelenem se pak nachází polovina červeného vozového kola. Příkrývadla jsou modro-zlatá a klenotem je zlatý jelen. V 19. století byl znak dvakrát

¹⁹⁰ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. III, s. 201.; R. ŠULC, *Sochy v zámeckém parku*. Dostupné online: (<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/radim/sochy-v-zameckem-parku>) [citováno k 23. 2. 2021].

¹⁹¹ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 206.

¹⁹² P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 454–456.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 206–207.; Pavel JURÍK, *Kinští: Bůh, čest, vlast*, Praha 2019, s. 38–40.

pozměněn. Roku 1853 byl rozšířen o znak vymřelého rodu Daunů. V roce 1872 byl znovu změněn. Rozšířen byl polcením, na pravé straně se nachází znak Pálffyů a na levé pak znak Jeníšků z Újezda.¹⁹³

Rod Pálffy z Erdödu: Rod pochází z Uher snad z 11. století. Ve druhé polovině 16. století získali Pálffyové uherský baronský titul. Český inkolát získali roku 1592. Roku 1599 dosáhli říšského hraběcího stavu. Do uherského hraběcího stavu byli povýšeni roku 1634, od té doby se psali z Erdödu. Leopold, žijící v letech 1681–1720, měl tři syny, kteří rod následně rozdělili do tří větví. Mikuláš založil nejstarší linii, ta roku 1807 dosáhla knížecího stavu. Po meči však vymřeli v polovině 20. století. Leopold založil linii, která v druhé polovině 18. století zdělila fideikomis rodu Daunů. I tato větev vymřela po meči ve 20. století. Třetí větev založená Rudolfem, působila v českých zemích. Rodině patřily statky Merklín, Hradiště a Březnice. V roce 1945 byly jejich majetky v Československu zkonfiskovány. Potomci této třetí linie žijí dnes převážně v Rakousku.¹⁹⁴

Socha sv. Václava

Socha stojí v zámecké zahradě. Jedná se o sochu, které nahradila jinou, která stála na mostě přes potok Výrovka a dnes se nachází v lapidáriu v Mnichově Hradišti. Socha tedy není původní, jedná se o výdusek zcela jiné sochy ze sloupu nejsvětější trojice v Bakově nad Jizerou. Nejspíše je výdusem i sokl s aliančním znakem, na který je socha umístěna, ten je ovšem výdusem soklu sochy původně z Radimi, tedy z roku 1767.¹⁹⁵

42. Alianční znak Františka Ferdinanda Kinského a Marie Augusty Pálffy

umístění: Znak se nachází na podstavci sochy.

datace: 1767

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 41.): Jedná se o identický znak jako na předchozí soše. (viz s. 65)

Znak Kinských: (viz s. 66)

Rod Kinských: (viz s. 66)

¹⁹³ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 322.

¹⁹⁴ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 53.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 322–323.

¹⁹⁵ R. ŠULC, *Sochy v zámeckém parku*. Dostupné online: (<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/radim/sochy-v-zameckem-parku>) [citováno k 23. 2. 2021].

Znak rodu Pálffy z Erdödu: (viz s. 67)

Rod Pálffy z Erdödu: (viz s. 67)

Socha sv. Vojtěcha

Socha stojí v zámecké zahradě. Jedná se o sochu, které nahradila sochu, která stála na mostě přes potok Výrovka a dnes se nachází v lapidáriu v Mnichově Hradišti. Socha tedy není původní, jedná se o kopie zcela jiné sochy ze sloupu nejsvětější trojice v Bakově nad Jizerou. Nejspíše je výduskem i sokl s aliančním znakem, na který je socha umístěna, ten je ovšem výduskem soklu původně z Radimi, tedy z roku 1767.¹⁹⁶

43. Alianční znak Františka Ferdinanda Kinského a Marie Augusty Pálffy

umístění: Znak se nachází na podstavci sochy.

datace: 1767

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 42.): Jedná se o identický znak jako na předchozí soše. (viz s. 65)

Znak Kinských: (viz s. 66)

Rod Kinských: (viz s. 66)

Znak rodu Pálffy z Erdödu: (viz s. 67)

Rod Pálffy z Erdödu: (viz s. 67)

Kaple Nejsvětějšího Vykupitele

Novogotickou kapli nechal v letech 1891–1892 vystavět Jan II. z Lichtenštejna, jehož znak je umístěn nad vchodem. Kapli navrhl architekt Josef Mocker.¹⁹⁷

44. Znak Jana II. z Lichtenštejna

umístění: Znak se nachází nad vstupem do kaple.

datace: 1891–1892

¹⁹⁶ R. ŠULC, *Sochy v zámeckém parku*. Dostupné online: (<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/radim/sochy-v-zameckem-parku>) [citováno k 23. 2. 2021].

¹⁹⁷ A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 14.

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 43.): Jedná se o gotický štít, na kterém je znak Gundakarovy linie rodu. Jednotlivá pole a routová koruna mají graficky reliéfně znázorněné tinktury – zlatou, zelenou, červenou, modrou a černou.

Znak Lichtenštejnů: (viz s. 28)

Rod Lichtenštejnů: (viz s. 28–30)

Radovesnice II

Obec se nachází asi sedm kilometrů severně od města Týnec nad Labem v západní části okresu. Ves patřila v roce 1346 k žiželskému panství. Začátkem 16. století Radovesnici získali Slavatové z Chlumu a Košumberka. Ti ji vlastnili až do roku 1552, kdy ji prodali Janu Klusáčkovi z Kostelce. Klusáčkové ves prodali v roce 1607 císaři Rudolfovi a ten ji připojil k poděbradskému panství. K němu patřila až do vzniku obecní a městské samosprávy. I nadále se v Radovesnici nacházel majetek patřící do poděbradského velkostatku, konkrétně se jednalo o hájovnu.¹⁹⁸

Hájovna

Na bývalé hájovně, která je dnes obytným domem, se nachází znak bývalého majitele Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu.

45. Znak Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu

umístění: Deska se znakem je umístěna na severní zdi domu.

datace: 1891–1918¹⁹⁹

materiál: keramika

popis znaku (obr. 44.): Znak se nachází na kruhové desce. Skládá se z novogotického štítu, na kterém jsou dva levharti ze znaku rodu Hohenlohe. Na štít je umístěna turnajová přilbice. Klenotem je fénix v plamenech, mezi dvěma býčími rohy, ze kterých vychází po čtyřech praporkách ve tvaru lipových listů. Z přilbice se odvíjejí příkrývadla a páska s rodovým heslem „EX FLAMMIS ORIOR“ (povstávám z plamene). Jedná se o prefabrikovaný znak. Najdeme ho i na hájovně Bačov, ale i v sousedním okrese Nymburk. Například na statku v Poděbradech nebo na zámečku v blízkých Kovanicích.

Znak Hohenlohe-Schillingsfürst: Jedná se o čtvrcený štít. První a čtvrté pole je stříbrné s dvěma černými levharty. Druhé a třetí pole je dělené. V horním černém poli se nachází zlatý korunovaný levhart. Dolní pole je zlaté se dvěma řadami černých rout. Znak spočívá na knížecím plášti, který je zavěšen na knížecí koruně.²⁰⁰

¹⁹⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze ...*, Díl XII, s. 25.

¹⁹⁹ Doba vlastnictví rodem z Hohenlohe-Schillingsfürstu.

²⁰⁰ Rudolf BAČKOVSKÝ, *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*, Praha 1948, s. 30.

Rod Hohenlohe-Schillingsfürst: Rod Hohenlohe je znám již z 12. století. Z větve Hohenlohe-Weikersheim se oddělila Waldenburgská větev. Z ní pak pochází linie Schillingsfürst. Nicméně rod byl rozvětven do mnoha linií, to dokládá i to, že dodnes přežilo devět různých větví Hohenlohe. Prvním členem rodu působícím v Čechách byl Herman z Hohenlohe, velmistr johanitského řádu v letech 1284–1287. Dalším byl Georg Friedrich z Hohenlohe-Weikersheimu, který získal český inkolát v roce 1612. Během stavovského povstání působil jako jeden z velitelů stavovského vojska. Za jeho účast v povstání mu byl všechn majetek v Čechách zkonfiskován. V Čechách se potom rod znovu objevil v druhé polovině 19. století. Filip Arnošt z Hohenlohe-Schillingsfürstu díky sňatku s Chariklé Ypsilanti získal poděbradské panství. Arnošt se v roce 1903 po smrti jeho otce stal hlavou rodu a tím získal i knížecí titul. Poděbradský velkostatek předal na nátlak rodiny, kvůli jeho druhému nevhodnému sňatku s varietní zpěvačkou, v roce 1913 svému bratru Moritzovi. Ten jej po první světové válce postupně rozprodal.²⁰¹

²⁰¹ P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 106–111.; E. ŠMILAUEROVÁ, *Poděbrady v proměnách staletí II. (1850–1948)*, s. 107–114.

Ratboř

Obec se nachází přibližně sedm kilometrů jihovýchodně od města Kolín v jižní části okresu. O Ratboři je první zpráva z roku 1352. Po dobu 14. a první poloviny 15. století ves s tvrzí vlastnili kutnohorští měšťané. V letech 1469–1504 drželi Ratboř Hrabáňové z Přerubenic. V 16. a 17. století se v Ratboři vystřídalo více rodů. Krátce ves v letech 1711–1723 vlastnili Věžníkové z Věžník. Nadále se znovu vystřídalo několik vrchností. V roce 1841 Ratboř zdědila Terezie Polzová, ta se později vdala za Eduarda Cecingára z Birnic. Roku 1890 prodali Cecingárové ratbořský velkostatek Bernardu Mendelíkovi.²⁰² Mezi významné památky obce patří dva zámky, kostel sv. Václava a sousoší Apoteózy sv. Jana Nepomuckého. Hodnotnou krajinotvornou památkou jsou boží muka na křižovatce pěti cest mezi Ratboří a Pašinkou. Sousoší Apoteózy a boží muka jsou ozdobeny znaky svých donátorů.

Sousoší Apoteózy sv. Jana Nepomuckého

Sousoší pochází zřejmě z rozmezí let 1711–1723. V této době panství vlastnil Leopold Ignác Věžník z Věžníka. V literatuře jsou zmatečně sloučena do jednoho jak Boží muka se znakem Cecingárů z Birnic tak Sousoší apoteózy sv. Jana Nepomuckého.²⁰³ Donátorům – Leopoldu Ignácovi Věžníku z Věžník a jeho manželce Marie Alžbětě z Valdštejna patří alianční znak nacházející se na sousoší apoteózy.

46. Alianční znak Leopolda Ignáce Věžníka z Věžník a Marie Alžbětě z Valdštejna

umístění: Znak se nachází na podstavci sochy.

datace: 1711–1723

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 45.): Oválné znaky se nachází v barokní kartuši. Znak vpravo patří Věžníkům. Jedná se o zjednodušený znak. Na zlatém graficky reliéfně zobrazeném poli se nachází jediná hlava psa s obojkem, hledící vlevo. Druhý znak náleží Valdštejnům. I

²⁰² J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 198–204.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, Díl XII, s. 278.

²⁰³ K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 89.

tento je zjednodušen. Pole je stejně zlatě graficky reliéfně zobrazené a nese poškozenou figuru dvouocasého lva hledícího vpravo. Kartuše je osazena rytířskou korunou.

Znak Věžníků z Věžník: Původní znak rodu byl modrý štít se stříbrnou hlavou loveckého psa se zlatým obojkem. Příkrývadla byla modro-stříbrná a klenotem stejná hlava psa s obojkem. V roce 1658 byl spolu s povýšením rodu do panského stavu rozšířen i jejich znak. Jedná se tedy o čtvrcený štít se srdečním štítkem. V červeném poli srdečního štítku se nacházel zlatý korunovaný lev. V prvním a čtvrtém černém poli je zlatá lovecká trubka, v prvním případě otočena vpravo a v druhém vlevo. Jedná se o odkaz na dědičný titul místolovčího, který rod získal v roce 1655. Ve druhém zlatém poli se nachází černá korunovaná orlice. Ve třetím poli je původní znak rodu, tedy hlava psa s obojkem. Znak získal i druhý klenot. Vedle původní hlavy psa s obojkem je klenotem i černá korunovaná orlice.²⁰⁴

Rod Věžníků z Věžník: Původně vladýcký rod se nazývá podle vsi Věžníky, kterou držel od konce 14. století. V polovině 16. století se rozdělil na moravskou a českou větev. Česká větev se ještě rozdělila na tři linie. Dvě vymřely v 18. století. Třetí větev byla založena Václavem Rudolfem. Ten byl roku 1658 povýšen do panského stavu. Jeho syn dosáhl hraběcího stavu, z jeho početného potomstva pokračovali v rodu pouze Leopold Ignác a Franz Xaver. Avšak již roku 1806 vymřel rod po meči.²⁰⁵

Znak Valdštejnů: Původně byla znakovou lví, později již modrý dvouocasý lev na zlatém poli. Nicméně během 14. a 15. století byla barevnost znaku nejednotná. Znak se ustálil až v 16. století, kdy se prosadila podoba čtvrceného štítu se střídajícími se zlatými a modrými poli, na kterých byli lvi opačných barev, otočení k sobě. Příkrývadla byla modro-zlatá a klenotem byla dvě křídla, pravé zlaté a levé modré. Později u českých větví rodu došlo ke korunování lvů ve znaku. Roku 1621 byl znak povýšen, doprostřed je umístěna stříbrná kartuše, orámována zeleným věncem, ve které je černý orel. Ten drží ve spárech zlatou kotvu a palmovou ratolest a na jeho hrudi se nachází iniciála „F. II.“²⁰⁶

Rod Valdštejnů: Rod pochází z rozrodu Markvarticů. Nejstaršího známého předka lze vysledovat do 12. století. Jedná se o rozsáhle rozvětvený rod. Na přelomu 15. a 16. století vznikly dvě hlavní linie rodu, Zdeňkova, která vymřela v 19. století a Vilémova, jejíž dvě

²⁰⁴ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 509.

²⁰⁵ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 401.; J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 509–510.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 496.

větve přežily dodnes. Nejslavnějším příslušníkem rodu byl Albrecht, který během třicetileté války v 17. století získal ohromný vliv a majetek. V roce 1628 získal rod český i říšský hraběcí titul. Na přelomu 17. a 18. století se rod znovu rozdělil na duchcovskou linii, která vymřela na počátku 20. století a mnichovo-hradištskou linii. V roce 1945 byly majetky rodu v Československu znárodněny.²⁰⁷

Boží muka

Boží muka nechal zřejmě v průběhu 19. století vztyčit Eduard Cecingár z Birnic. Jeho znak se nachází na soklu, který nese železný krucifix.

47. Znak Eduarda Cecingára z Birnic

umístění: Znak se nachází na podstavci kříže.

datace: 1841–1885²⁰⁸

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 46.): Poškozený znak je umístěn do prohloubeného kruhu, ze kterého reliéfně vychází. Figura na francouzském štítu je čitelná, na štítu je patrná i graficky znázorněná modrá tinktura. Nejvíce je poškozením zasažena pravděpodobně turnajová přilbice a klenot, který se stal již nečitelným. Kolem štítu se nachází bohatě nařasená příkrývadla, nejvíce porušena na pravé straně.

Znak Cecingárů z Birnic: Modrý štít se stříbrným kohoutem s červeným hřebenem, zlatými pařáty a zobákem, ve kterém drží zlatý prsten s drahým kamenem. Klenotem jsou dvě křídla přední modré a zadní stříbrné. Příkrývadla jsou vpravo modro-stříbrná a vlevo modro-zlatá.²⁰⁹

Rod Cecingárů z Birnic: Rod pochází z Uher. Nejstarším doloženým členem rodu je Severýn, který zemřel roku 1512. Roku 1542 jim byl buď již potvrzen nebo udělen rytířský stav. Během druhé poloviny 16. století se Cecingárové přesunuli do Kolína nad Labem. Během 17. a 18. století žili jako měšťané. Roku 1804 koupil František Xaver statek Bílé Poličany. Roku 1813 dosáhl potvrzení o šlechtickém stavu a užívání znaku.

²⁰⁷ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 418–420.

²⁰⁸ Doba vlastnictví rodem Cecingárů z Birnic.

²⁰⁹ A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 384.

Roku 1815 mu byl udělen český inkolát. Jeho vnuk Eduard prodal statek Bílé Poličany a sňatkem s Terezií Polzovou získal statek Ratboř a Pašinku.²¹⁰

²¹⁰ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 159–160.; A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 384.

Svojšice

Obec Svojšice se nachází asi šest kilometrů východně od města Kouřim. Poprvé jsou zmíněny v roce 1241. V tomto období je vlastnil Milota ze Svojšic. Jeho rod poté držel ves s tvrzí až do první poloviny 15. století. Od té doby se majitelé Svojšic rychle střídali. V letech 1638–1677 byla majitelkou pustých Svojšic Anna Kamila z Enkefurtu a po ní Michal Osvald z Thunu. Po jeho smrti se znovu vystřídalo několik majitelů. V roce 1738 panství koupil Michael Jan IV. z Althannu. Michael připojil Svojšice ke Králíkům, a z těchto dvou panství vytvořil fideikomis. V roce 1923, ještě před provedením pozemkové reformy, podstoupili Althannové svůj zdejší velkostatek Řádu anglických panen.²¹¹ Nejdůležitějšími památkami obce je zámek a kostel sv. Václava.

Zámek

Tvrz ve Svojšicích stála nejspíše již v době Miloty ze Svojšic. Za vlastnictví Anny Kamily z Enkenfurtu bylo započato se stavbou nového zámku. Ten dostavěl až Michal Osvald z Thunu. V roce 1751 zámek vyhořel a v letech 1755–1758 byl přestavěn v rokokovém slohu pravděpodobně podle návrhů Ignáce Jana Nepomuka Palliardiho. V roce 1847 proběhla klasicistní přestavba zámku, ta se ovšem dotkla pouze části budovy. Z této přestavby nejspíše pochází znak na severním průčelí. V roce 1923 byl spolu s dalšími majetky Althannů předán Řádu anglických panen. V roce 1945 byl zkonfiskován a majitelem se stal Ústav sociální péče NV hlavního města Prahy, který v zámku zřídil domov důchodců. Ve vlastnictví hlavního města je budova dodnes. Používá se pro ústav sociálních služeb, který objekt v současnosti opouští.²¹²

48. Znak Althannů

umístění: Znak se nachází na štítu severního průčelí zámku.

datace: 1847²¹³

materiál: mramor

²¹¹ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 1–6.; A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, Díl XII, s. 243.

²¹² V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 159.; V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 161.; V. KOŠTÁL – R. KOŠTÁLOVÁ, *Historická sídla...*, s. 70–71.

²¹³ Rok provedení klasicistní přestavby zámku.

popis znaku (obr. 47.): Znak je kryt knížecím pláštěm, který je zavěšen na knížecí koruně. Oválný štít se nachází v kartuši. Z červeného graficky reliéfně znázorněného pole vystupuje břevno a nad ním kalich.

Znak Althannů: Původně bylo na červeném štítu stříbrné břevno, ve kterém byla černá majuskula „A“. Klenotem byla mezi stříbrnými prapory rostoucí zelená palma. Přikrývadla byla červeno-stříbrná.²¹⁴ Následně se majuskula vyvinula do nové podoby: „Původně jednoduché písmeno „A“ na starém altheimském erbů, výjimečně zobrazované dokonce jako minuskule, změnili rakousko-moravští Althannové nejpozději koncem 17. století na „3AT“ tedy na jakýsi monogram snad rádooby starofrancké transkripce, zachovávající sice dominantní význam původního písmene „A“, naznačující však ve své horní části písmeno „T“ a zleva pak připomínající podobu číslice „tři“. A tuto složeninu „3AT“ pak rodová legenda vykládá ve vztahu k zakladateli Dietmarovi jako – já jsem Tobě, můj vévodo a zeměpáne, „tříkrát věrný starý Thann“ (souzvuk „drei“ a „treu“).“²¹⁵ V roce 1714, kdy byl Michael Jan III. jmenován dědičným říšským číšníkem, byl polepšen i jeho znak. Nad břevno byl přidán zlatý kalich. Kalich ze svého znaku odebrali Althannové v roce 1806, kdy Říše zanikla.²¹⁶ Ke znaku patří neobvykle i knížecí plášť a knížecí koruna, kterou užívali i přesto, že se knížaty nikdy nestali. V české literatuře není tento fakt zcela objasněn. Zřejmě ani nedodržovali, jak literatura uvádí, odebrání figury kalicha ze znaku, což nám dokládají nalezené znaky ve Svojsčicích, vzniklé dávno po zrušení Říše a které kalich stále nesou jako figuru.

Rod Althannů: Za nejstaršího předka rodu je podle tradice považován nedoložitelný Dietmar z Thannu. Ten se měl ve 13. století účastnit křížové výpravy. Díky svému stáří měl být přezdíván „der alte Thann“, tedy „stará jedle“. Z toho mělo později vzniknout jméno Althann. Doložitelný je však rod Altheim, ze kterého rod zřejmě pochází. Je znám ze 12. století ve Švábska, kde také dosáhl šlechtictví. Ve 20. letech 16. století se rod přemístil do podunajské monarchie. Kryštof získal v druhé polovině 16. století panství Znojmo a Oslavany, zároveň držel i několik panství v Dolních Rakousích. V roce 1574 dosáhl titulu svobodného pána. Jeho syn Michael Adolf vedl úspěšnou vojenskou a

²¹⁴ Martina HRDINOVÁ, *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého (edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století)*, Praha 2013, s. 177.

²¹⁵ Karel JANIČEK, *K věrohodnosti rodové linie Althannů v sále předků na zámku ve Vranově nad Dyjí*, Ročenka státního okresního archivu ve Znojmě 1998, s. 74.

²¹⁶ Květa BRYCHTOVÁ, *Erby rodu Althannů na architektonických, sochařských a vybraných movitých památkách na Znojmsku*, Brno 2008, Bakalářská práce (Bc.), Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická, s. 14–15.

diplomatickou kariéru. V roce 1589 přestoupil ke katolictví a v roce 1608 dosáhl povýšení do hraběcího stavu. Zároveň se během své konverze zavázal pro své potomky používat výlučně jmen Michael a Marie. Stal se velkým podporovatelem katolické církve a jezuitského řádu a nastolil lojalistickou tradici rodu vůči habsburské dynastii. K majetkům rodu (např. Jaroslavice, Oslavany, Králíky či Murstetten) v roce 1680 koupil Michael Jan II. panství Vranov nad Dyjí a Nový Hrádek. Michael Jan III. se stal oblíbencem císaře Karla VI. a získal titul říšského dědičného číšníka. V roce 1722 zdědil majetky rodu Michael Jan IV. Roku 1778 se jeho dědicem stal Michael Josef, ten kvůli svým dluhům ztratil v roce 1788 panství Jaroslavice a roku 1793 panství Vranov. Jeho syn Michael Maxmilián se oženil s Marií z Thürheimu a založil rodovou linii žijící dodnes. V druhé polovině 19. století získal rod Lipník nad Bečvou. Majetek v Československu byl Althannům zkonfiskován v roce 1945.²¹⁷

Kostel sv. Václava

První zpráva o kostele pochází z roku 1352. Původní gotický kostel nechal v roce 1678 barokně přestavět a rozšířit Michal Oswald z Thunu. V roce 1773 byl upraven snad podle plánu Jana Josefa Wircha nákladem Michaela Jana IV. Althanna, jehož znak je umístěn na průčelí kostela.²¹⁸ V areálu kostela se nachází barokní budova fary a bývalé školy. V západní části areálu je náhrobek Michaela Jana Nepomuka z Althannu a u věže kostela je náhrobek Michaela Maxmiliána z Althannu a Františky Eleonory z Thürheimu.²¹⁹ Oba náhrobky jsou ozdobeny v prvním případě rodovým znakem Althannů a v druhém případě aliančním znakem Althannů a Thürheimů.

49. Znak Michaela Jana IV. z Althannu

umístění: Znak se nachází na průčelí kostela.

datace: 1773

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 48.): Oválný štít je v barokní kartuši. Ve znaku je graficky reliéfně znázorněna červená tinktura pole s břevnem a figurou kalichu. Kolem štítu je ovinuta

²¹⁷ P. MAŠEK, *Modrá krev...*, s. 13–14.; K. BRYCHTOVÁ, *Erby rodu Althannů na architektonických, sochařských a vybraných movitých památkách na Znojemsku*, s. 7–13.; Tamtéž, s. 37.

²¹⁸ A. PODLAHA, *Posvátná... Díl IV.*, s. 133–137.; K. B. MÁDL, *Soupis památek...*, s. 95–97.; V. RIŠLINK, *Kouřim a okolí...*, s. 161–162.

²¹⁹ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 356–357.

kolana Řádu svatého rouna. Vrchol kartuše zdobí lidská hlava, nad ní pak spočívá knížecí koruna, na které je zavěšen knížecí plášť. Pod kartuší je zavěšena páska s letopočtem „A 1773“.

Znak Althannů: (viz s. 75)

Rod Althannů: (viz s. 75–76)

50. Alianční znak Michaela Maxmiliána Althanna a Františky Eleonory z Thürheimu

umístění: Znak je umístěn na nápisové desce na soklu sochy zdobící náhrobek.

datace: 1848

materiál: černý mramor

popis znaku (obr. 49.): Oválné znaky jsou umístěny na hermelínovém plášti, který vyrůstá z knížecí koruny. Znak vpravo náleží Althannům. Mezi figurami je i kalich. Znak vlevo náleží Thürheimům. Ten neodpovídá plně celému rodovému znaku. V jeho srdečném štítku se nachází odznak Řádu sv. rouna a v prvním poli štítu je věž s otevřenou branou a okny. Na znacích je graficky reliéfně vyznačena červená a modrá tinktura. Modrá tinktura se nachází ve čtvrtém poli znaku Thürheimů, červená ve znaku Althannů a v druhém a třetím poli Thürheimů.

Znak Althannů: (viz s. 75)

Rod Althannů: (viz s. 75–76)

Znak Thürheimů: Čtvrcený štít se srdečným štítkem. V černém srdečném štítku, který je korunovaný trnovou korunou, se nachází stříbrná třípatrová věž s otevřenou branou a okny. V prvním stříbrném poli je šest černých kvádrů. Druhé a třetí pole je červené se třemi stříbrnými růžemi pokosem pod sebou. Čtvrté pole je černé se stříbrným jednorožcem ve skoku. Znak má čtyři klenoty. Prvním jsou dvě stříbrná rozevřená křídla s kvádry z prvního pole štítu. Druhý klenot je trnová koruna s žerdí s černým praporcem, na kterém je věž ze srdečního štítku. Třetí klenot je vyrůstající stříbrný jednorožec. Čtvrtým klenotem jsou červená rozevřená křídla s růžemi jako ve druhém a třetím poli štítu. Příkrývadla jsou na pravé straně černo-stříbrná a na levé červeno-stříbrná.²²⁰

²²⁰ Karel MÜLLER, *Katalog erbů Řádu německých rytířů ve sbírkách Muzea v Bruntále*, Bruntál 2010, s. 46.

Rod z Thürheimu: Rod pochází ze Švábska z 12. století. Český inkolát získali Thürheimové v roce 1564. V roce 1625 získali titul svobodných pánů a v roce 1666 byli povýšeni do hraběcího stavu. Linii, která působila v českých zemích, založil Christopher Wilhelm. Roku 1724 byl rod povýšen do českého panského stavu. Ke konci 18. století vlastnili Thürheimové statek Olemnička u Kaplice. Od počátku 19. století již žili mimo České země a vymřeli ve 20. století.²²¹

51. Znak Michaela Maxmiliána Althanna

umístění: Znak se nachází na soklu náhrobku.

datace: 1852

materiál: mramor

popis znaku (obr. 50.): Francouzský štít s figurami, ve kterých se nachází i kalich, obklopují po stranách příkryvadla. Štít leží na knížecím plášti, který je zavěšen na knížecí koruně.

Znak Althannů: (viz s. 75)

Rod Althannů: (viz s. 75–76)

²²¹ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl II, s. 360.

Štolmír

Obec leží přibližně tři kilometry severně od města Český Brod v západní části okresu. Poprvé je ves připomínána v roce 1283 jako součást poděbradského panství. Ve 14. století je v kronice tak řečeného Dalimila připomínána Štolmír jako původně dvorec Žitomír, kde se měl podle legendy podrobit zlický kníže Václav knížeti Václavu. V roce 1575 ves získalo město Český Brod. Následně ji však v pobělohorských konfiskacích roku 1623 ztratilo a Štolmír byla připojena k plaňanskému panství. Jehož součástí zůstala až do zrušení patrimoniální správy. V roce 1964 se Štolmír stala místní částí města Český Brod.²²² Dominantou obce je kostel sv. Havla.

Kostel sv. Havla

Dnešní kostel vznikl na místě staršího kostelíku ze 14. století. Stavba nového kostela započala snad kolem roku 1710 nákladem Jana Adama Ondřeje z Lichtenštejna. Po jeho smrti roku 1712 byla financována Antonínem Floriánem z Lichtenštejna, jehož znak se nachází nad vchodem do kostela. Stavbu vedl Kristián Minedi, stavitel z Říčan. Původní návrhy kostela by mohly podle starší literatury pocházet od Františka Maxmiliána Kaňky, podle novější je třeba hledat autora dále v okruhu umělců ve službách Jana Adama, a to nejspíše ve Vídni. Definitivně byl kostel dokončen po dvacetileté pauze až v roce 1750 donátorkou Marií Terezií Savojskou. V této dostavbě byly původní plány změněny stavitelem Tomášem Vojtěchem Budilem. V roce 1764 byla ke kostelu přistavěna sakristie a zvonice, oboje podle plánů Antonína Haffeneckera a nákladem Marie Terezie Savojské. Vrchol průčelí zdobila do roku 1904 polygonální věžička.²²³

52. Znak Antonína Floriána z Lichtenštejna

umístění: Znak je umístěn nad vstupem do kostele.

datace: 1719²²⁴

materiál: štuk

popis znaku (obr. 51.): Znak je částečně poškozen. Oválný štít se znakem Gundakarovy linie rodu se nachází v bohatě zdobené kartuši. Na štít je zavěšena kolana s odznakem

²²² M. DVOŘÁK, *Český Brod...*, s. 63.

²²³ V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 161–164.; P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie...*, s. 151–154.

²²⁴ Tamtéž, s. 151.

Řádu svatého rouna. Kartuše je osazena knížecí korunou. Autorem díla je sochař z Kutné Hory.²²⁵

Jelikož Antonín Florián vysoudil plaňanské panství z dědictví Marie Terezie, získal i Štolmír s nedokončeným kostelem, který do tohoto celku patřil. Spatřujeme tedy na kostele znak Gundakarovy linie rodu, a ne Karlovy linie, jehož znak nosila Marie Terezie. Je možné, že se zde setkáváme s pokusem o heraldickou propagaci rodové linie, která měla „dosvědčit“ právo na sporné panství? Zvláště u kostela, který ještě nebyl dokončen a v době, kdy ještě žil Mariin manžel a syn?

Znak Lichtenštejnů: (viz s. 28)

Rod Lichtenštejnů: (viz s. 28–30)

²²⁵ P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie...*, s. 151.

Tismice

Obec se nachází asi tři kilometry jihozápadně od města Český Brod v západní části okresu. V roce 1295 se poprvé zmiňuje Zděslav z Tismic a s ním i ves s tvrzí. V letech 1342–1386 je držel Bohuněk Hájek. Ten je prodal Mikulášovi, který se následně začal nazývat Vrbík z Tismic. V roce 1512 prodal Vilém Vrbík ves Českému Brodu. Město ji vlastnilo až do roku 1547, kdy byla zkonfiskována. V držení královské komory zůstaly Tismice do roku 1557. V roce 1603 ves získal znovu Český Brod, do té doby se zde často měnila vrchnost. V roce 1623 byly Tismice městu znovu zkonfiskovány a následně prodány Karlovi z Lichtenštejna, který je připojil k černokosteleckému panství, při kterém zůstaly až do zrušení patrimoniální správy.²²⁶ Nejvýznamnější památkou obce je kostel Nanebevzetí Panny Marie s bývalou farou.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Kostel pochází z třetí čtvrtiny 12. století. V průběhu husitských válek byla do kostela přenesena socha Madony, kvůli které se z tismického kostela stalo poutní místo. Kolem roku 1500 byl upraven, a to z důvodu zničení jeho jižní stěny kostela. Ta byla znovu vystavěna s použitím nového i původního materiálu. Právě v této době vznikla složitě zdobená deska se znakem Vrbíků z Tismic. V první polovině 18. století byla hlavní loď barokně zaklenuta a získala ještě menší barokní úpravy. Roku 1768 byly v areálu kostela postaveny ambity, které měly pojmout poutníky proudící za Tismickou madonou. Tyto úpravy byly pro špatný stav zbourány roku 1829. Kostel si zachoval svou původní podobu románské baziliky.²²⁷

53. Znak Vrbíků z Tismic

umístění: Deska se nachází nad gotickým portálem ve stěně jižní boční lodi.

datace: 1. pol. 16. století

materiál: pískovec

²²⁶ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, Díl XV, s. 25.

²²⁷ J. VALENTOVÁ – V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Kolínsko v raném středověku...*, s. 19.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 38.; P. OULÍKOVÁ a kol., *Marie Terezie...*, s. 154–159.

popis znaku (obr. 52.): Znak se skládá z kolčího štítu, na kterém je kolčí přilbice s klenotem. Z přilbice vyrůstají příkrývadla. Jedná se o výborně zvládnuté sochařské dílo pozdní gotiky, o co víc je zajímavé, že jeho donátorem je poměrně neznámý rod.

Znak Vrbíků z Tismic: Původně měl Jan Vrbík z Tismic na štítu i v klenotu lidskou hlavu mezi bývolími rohy. Jeho synové již používali ve štítu i v klenotu bývolí rohy, mezi kterými byla lidská postava se sepnutýma rukama.²²⁸

Rod Vrbíků z Tismic: Tismice získal kolem roku 1386 Mikeš Vrbík, který se začal podle vsi psát z Tismic. Jan, který byl snad jeho synem, poskytl v roce 1419 azyl prchajícím kartuziánům z Prahy, s čímž se pojí legenda o Tismické madoně, kterou v kostele měli zanechat. V letech 1506–1512 jsou známí bratři Jan a Václav a jejich matka Barbora. Sedláček uvádí, že od těchto bratrů nepochybně pochází znak na tismické bazilice.²²⁹

²²⁸ A. SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika...*, s. 67.

²²⁹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XV, s. 25.

Třebovle

Obec se nachází přibližně tři kilometry severně od města Kouřim. Poprvé je Třebovle zmíněna v roce 1297. V minulosti zde existovalo několik dvorů, které patřily různým majitelům. Části, které patřily měšťanům z Kouřimi byly definitivně zkonfiskovány po porážce stavovského povstání na počátku 17. století. Další statek v roce 1712 získal Jan z Hartlieblu. Jeho rod ve vsi vlastnil dva dvory do roku 1772, kdy je prodal Sázavskému klášteru. Držba roztržitých majetků se nadále velmi často měnila.²³⁰ Mezi nejdůležitější památky obce patří kostel sv. Bartoloměje a kaple sv. Jana Nepomuckého.

Kostel sv. Bartoloměje

Kostel byl vystavěn ve druhé polovině 13. století. Jeho donátorem bylo nejspíše město Kouřim. Ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století byl kostel upraven.²³¹ Na průčelí kostela se nachází znak města Kouřimi a v nice průčelí se nachází náhrobek se znakem patřící Johannu Ignazovi Eisneru z Eisensteinu. Spojitost mezi touto osobností a kostelem se nalézt nepodařila.

54. Znak Johanna Ignaze Eisnera z Eisensteinu

umístění: Znak se nachází v horní části náhrobníku.

datace: 1795

materiál: červený pískovec

popis znaku (obr. 53.): Na francouzském štítě se nachází reliéf figury. Červená a modrá tinktura je graficky reliéfně znázorněna. Na dvou turnajových přilbicích korunovaných pohanskou korunkou jsou umístěny klenoty. Z přilbic se odvíjí příkrývadla.

Znak Eisnerů z Eisensteinu: Při povýšení Johanna Ignaze do rytířského stavu v roce 1793 byl polepšen i jeho znak. Jedná se o modrý štít s červeným ondřejským křížem. V dolní čtvrti se nachází stříbrná skaliska na zeleném pahorku. V horní čtvrti je zlaté slunce. Znak nese dvě přilbice s klenoty. Prvním je těžkooděnc v černém brnění s mečem v pravé ruce a s levou rukou v bok. Druhým klenotem jsou dvě modrá rozevřená

²³⁰ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 295–300.;

²³¹ A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 85–87.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*, s. 38.

křídla s červeným břevnem, mezi kterými se nachází stejné pahorky a nad nimi slunce jako ve štítu. Přikrývadla jsou modro-zlatá.²³²

Rod Eisnerů z Eisensteinu: V roce 1688 byl Sebastian Eisner z patricijské rodiny z Reutlingenu ve Švábska povýšen do říšského šlechtického stavu. V roce 1691 byl povýšen do rytířského stavu s predikátem „Edle von Eisenstein“. V roce 1773 byl sklářský podnikatel Johann Ignaz Eissner povýšen do šlechtického stavu s predikátem „von Eisenstein“. Při povýšení bylo zdůrazněno smyšlené příbuzenství se Sebastianem Eisnerem z Reutlingenu, proto se nově nazýval Eisner z Eisensteinu.

V 17. století působili Eissnerové v Dolních Rakousích, ve druhé polovině 17. století přesídlili do oblasti Šumavy. Na počátku 18. století se Christian Anon přemístil do Posázaví, kde založil několik hutí. Nástupcem Christiana se stal jeho syn Johann Ignaz, který se v roce 1741 oženil s Elisabeth Adlerovou. Johann založil několik dalších hutí i ve středních Čechách, ale také například ve Štýrsku. Po zisku šlechtictví v roce 1773 získal o dvacet let později i říšský rytířský titul. V roce 1795 Johann Ignaz zemřel a byl pochován v Třebovli. Rod se nadále velmi rozvětvil. Jedna z linií získala v 19. století Prčice, Uhřice a Polní Voděrady, které vlastnila do roku 1945. Další z linií byla v roce 1899 povýšena do stavu svobodných pánů, ta však vymřela po meči v roce 1914.²³³

Kaple sv. Jana Nepomuckého

Barokní výklenková kaplička z roku 1729 byla vytvořena umělci pražského okruhu Brokoffových následovníků.²³⁴ Na soklu sochy je znak Jana Baptisty z Hartliebu.

55. Znak Jana Baptisty z Hartliebu

umístění: Znak se nachází na soklu sochy sv. Jana Nepomuckého.

datace: 1729

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 54.): Štít je v barokní kartuši. V prvním poli se nachází vyrůstající lev se srdcem v tlapě, hledící vlevo. Ve čtvrtém poli je figura silně poškozena, nejspíše se

²³² Martin MÁDL, *Johann Ignaz Eissner z Eisensteinu: sklář šlechticem a jeho sklenička*, in: *Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století*, Praha 2007 s. 267–269

²³³ Tamtéž, s. 257–269.; P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 209–210.

²³⁴ E. POCHE a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. IV, s. 106.

však jedná také o lva, avšak hledícího vpravo. Nad štítem se ještě v kartuši nachází turnajová přilbice s točenicí, ze které vyrůstá lev se srdcem v tlapě, hledící vpravo.

Znak rodu z Hartliebu: Jedná se o čtvrcený štít. V prvním a čtvrtém modrém poli je vyrůstající korunovaný zlatý lev, který v pravé tlapě drží červené srdce. Oba lvi jsou otočeni vpravo. Ve druhém a třetím černém poli je zlatá hvězda. V klenotu je stejný lev jako ve znaku. Přikrývadla jsou vpravo modro-zlatá a vlevo černo-zlatá.²³⁵

Rod z Hartliebu: Zakladatelem rodu byl rektor na mohučské univerzitě Justin Hartlieb. Ten byl roku 1635 povýšen do šlechtického stavu. Rod se následně dostal do Čech a roku 1723 Jan Baptista získal inkolát a dosáhl i českého rytířského stavu. V 19. století působili členové rodu v armádě. V druhé polovině 19. století dosáhli dva členové rodu, Otto a Karel Vincent povýšení do stavu svobodných pánů.²³⁶

²³⁵ M. MYSLIVEČEK, *Velký erbovník, svazek I.*, s. 231.

²³⁶ P. MAŠEK, *Šlechtické rody...*, díl I, s. 328.

Tuchoraz

Obec se nachází asi dva kilometry jižně od města Český Brod. První zmínka o vsi pochází z roku 1295 a souvisí s Lutošem z Tuchoraze. Někdy ve druhé polovině 14. století získal Tuchoraz Přibík Těžký. Během první poloviny 15. století se majitelé několikrát vystřídali. V roce 1468 ji získal Mikuláš Svitáček z Landštejna. V roce 1543 zdědila tuchorazské panství Eliška z Landštejna, provdaná za Bořivoje z Donína. Bořivoj se účastnil povstání v roce 1547, za to byl pokutován a držen v domácím vězení. Po smrti Elišky prodaly její dcery v roce 1579 panství Jaroslavu Smiřickému ze Smiřic, který jej připojil ke svému černokosteleckému panství. K němu pak Tuchoraz patřila až do roku 1848.²³⁷ Dominantou obce je tvrz s hospodářským dvorem.

Tvrz

Tvrz vznikla kolem roku 1400 a byla vystavěna Petrem z Klučova. V 60. a 70. letech 15. století nechal tvrz přestavět Mikuláš Svitáček z Landštejna. Stavitel mistr Květoň vytvořil komplex s palácem, baštou a opevněním s průjezdnou věží. Ještě v polovině 17. století sídlila na tvrzi správa lichtenštejnského panství. Od té doby však chátrala a od roku 1770 byla využívána jako kamenný lom. Dodnes se zachovala pouze čtyřhranná hranolová věž, která sloužila jako brána a silně poškozený komplex hospodářských budov s gotickou sýpkou. V rámci první pozemkové reformy Lichtenštejnové tvrz ztratili a nadále přešla do soukromého vlastnictví. Po druhé světové válce byla v majetku zemědělského družstva. V 70. letech přešla pod správu Ústavu státní památkové péče. Po roce 1989 se v rámci restitučních řízení dostala do soukromého vlastnictví a byla rekonstruována.²³⁸ Nad průjezdem bývalé brány tvrze je deska se znakem Mikuláše Svitáčka z Landštejna. V otevřeném průjezdu se ve svornících kleneb nachází znak a odznak Landštejnů.

56. Znak Mikuláše Svitáčka z Landštejna

umístění: Deska se znakem se nachází nad vstupní bránou.

datace: 1477²³⁹

materiál: pískovec

²³⁷ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XV, s. 15–18.

²³⁸ V. RIŠLÍK – L. JOUZA a kol., *Gotika na Kolínsku...*s. 38–39.; V. KOŠŤÁL – R. KOŠŤÁLOVÁ, *Historická sídla...*, s. 11–13.

²³⁹ Podle nápisu pod znakem.

popis znaku (obr. 55.): Na orámované desce se nachází znak, který tvoří gotický štít, s kolčí přilbicí a silně poškozeným klenotem. Z přilbice vychází příkryvadla. Štít, a hlavně přilbice s klenotem, téměř vycházejí z hlubokého orámování. Pod znakem je český nápis vyvedený gotickou minuskulou.

Znak Landštejnů: Na červeném poli stříbrná pětistá růže, která je zároveň i klenotem. Příkryvadla jsou červeno-stříbrná. Později růže získala zlatý semeník a zelené okvětní lístky.²⁴⁰

Rod Landštejnů: Rod pochází z rozrodu Vítkovců. Landštejnové vlastnili Třeboň. Ke konci 13. století získali hrad Landštejn a ve 14. století ještě Lomnici nad Lužnicí a Nové Hrady. V roce 1317 bylo pro odboj proti králi Vilémovi vlastnictví hradu Landštejn změněno na léno. Koncem 14. století ztratili Landštejnové svůj hrad a vymřela hlavní větev rodu. Nadále existovaly tři vedlejší větve rodu. Z nich nejdéle žili do roku 1612 Svitáčkové z Landštejna.²⁴¹

57. Odznak Landštejnů

umístění: Odznak se nachází na svorníku žebrové křížové klenby, v průjezdu brány, která je volně otevřena.

datace: 60.–70. léta 15. století

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 56.): Jedná se pouze o odznak. Svorník nenesl žádné znaky po existenci štítu. Landštejnská růže je velmi dobře vyvedena a zachovala se ve výborném stavu.

58. Znak Landštejnů

umístění: Znak se nachází na svorníku žebrové křížové klenby, v průjezdu brány, která je volně otevřena.

datace: 60.–70. léta 15. století

materiál: pískovec

²⁴⁰ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty*, s. 247.

²⁴¹ Tamtéž, s. 247–248.

popis znaku (obr. 57.): Oproti předchozímu svorníku se zde nachází štít, na kterém spočívá landštejnská růže.

Týnec nad Labem

Město leží přibližně třináct kilometrů východně od města Kolín ve východní části okresu. První zmínka o Týnci pochází z roku 1110, kdy byl knížecím majetkem. Ve 13. století vlastnil Týnec johanitský řád. Počátkem 14. století jej získal Sedlecký klášter. Ten ho vlastnil do roku 1421, kdy byly jeho majetky zkonfiskovány. Novým majitelem se stal Diviš Bořek z Miletínka. V roce 1436 byl majetkem Vaňka z Miletínka, který nejspíše nechal vystavět zdejší tvrz. V roce 1502 získal Týnec Vilém z Pernštejna, který jej připojil k pardubickému panství, při kterém zůstal až do roku 1848.²⁴² Historické jádro města je vyhlášeno městskou památkovou zónou, do které patří například kostel Štěstí sv. Jana Křtitele nebo mariánský sloup na náměstí.

Kostel Štěstí sv. Jana Křtitele

Kostel je připomínán již v roce 1306. Původní byl v roce 1780 zbourán a na jeho místě byl vystavěn nový. U severní stěny lodě kostela se nachází vchod do hrobky Augustina de Müllern, který kryje mramorová deska s jeho znakem.²⁴³

59. Znak Augustina de Müllern

umístění: Znak se nachází na desce, kryjící vstup do hrobky.

datace: 1666²⁴⁴

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 58.): Jedná se o barokní štít osazený turnajovou přilbicí s korunou, z níž vychází již nevýrazná příkrývadla. Na štítě je viditelná figura pohorku, koně a šikmého břevna. Klenot tvoří tři pštrosí pera. Celý znak je orámován věncem s rostlinným motivem. Je mírně poškozen, hlavně v oblasti klenotu a příkrývadla.

Znak Augustina de Müllern: Na štítu se nachází pahorek, přes celý štít pak leží šikmé břevno, na něm spočívá běžící kuň, hledící vlevo. Klenotem jsou tři pštrosí pera mezi dvěma křídly.²⁴⁵

²⁴² J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 280–291.

²⁴³ Tamtéž, s. 291–295.

²⁴⁴ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, s. 195–196.

²⁴⁵ Znak je popsán podle nálezu.

Augustin de Müllern: Augustin de Müllern, žijící v letech 1612–1666, byl správcem hřebčína v Kladrubech nad Labem.²⁴⁶

²⁴⁶ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín*, s. 195–196.

Velký Osek (zaniklá ves Březany)

Velký Osek leží přibližně osm kilometrů od města Kolín. Ves Březany je poprvé zmíněna v roce 1410. V roce 1420 zanikla, když byla vyplněna uherským vojskem císaře Zikmunda. Roku 1436 připojil Zikmund pusté Březany ke kolínskému panství, které držel Bedřich ze Strážnice. Od Bedřicha získal kolínské panství v roce 1458 Jiří z Poděbrad. Jeho syn Hynek na místě pusté vsi založil rybník. Rybník zpustl v druhé polovině 18. století, v této době také vznikla nová ves Freudenek, (dnes Volárna) východně od rybníka. Vedle rybníka se v rámci panství nacházel i bačovský les. Když kolínské panství vlastnil František Horský z Horskýsfeldu, nechal zbytky rybníka vysušit. V jeho středu vystavěl dvůr Karolín. V roce 1891 koupil bačovské lesy a dvůr Karolín Filip Arnošt z Hohenlohe-Schillingsfürstu a připojil je ke svému poděbradskému panství.²⁴⁷ Východně od Velkého Oseku, při cestě do vesnice Volárna, se na stále patrné hrázi zaniklého rybníka nachází hájovna Bačov.

Hájovna Bačov

Na severním průčelí hájovny se nachází znak bývalého majitele Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu.

60. Znak Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu

umístění: Znak se nachází na severním průčelí hájovny.

datace: 1891–1918²⁴⁸

materiál: keramika

popis znaku (obr. 59.): Jedná se o zcela identický znak jako na hájovně v Radovesnici II. (viz s. 69)

Znak Hohenlohe-Schillingsfürst: (viz s. 69–70)

Rod Hohenlohe-Schillingsfürst: (viz s. 70)

²⁴⁷ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 1–13; Tamtéž, s. 71–72.

²⁴⁸ Doba vlastnictví hájovny rodem z Hohenlohe-Schillingsfürstu.

Veltruby – Zajezeří

Obec leží přibližně šest kilometrů severně od města Kolín. Ves Jezeřany patřila počátkem druhé poloviny 12. století Jimramu z Říčan. Na počátku 16. století získal pusté Jezeřany Zdeněk z Veltrub a připojil je k Veltrubům. V roce 1556 panství získala Johanna Veltrubská z Tamfeldu. Brzy nato ves změnila majitele. Ti se střídali až do konce 17. století, kdy panství získali Šternberkové, kteří je připojili k radovesnickému panství (Radovesnice I). Šternberkové znovu obnovili pusté Jezeřany, které se tak již nenazývaly a jako Zajezeří jsou dodnes součástí vesnice Veltruby.²⁴⁹ Dominantou obce je kostel Nanebevzetí Panny Marie a barokní sýpka. Na místě bývalého kostela v Zajezeří se dodnes nachází fungující hřbitov.

Zaniklý kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie

O kostele v Jezeřanech jsou první zmínky z roku 1352. Přestože ves zpustla, kostel nadále sloužil pro vedlejší Veltruby. Odkazem Johanny Veltrubské z Tamfeldu byl v roce 1572 přestavěn. V roce 1841 byl zbořen a na jeho místě započala výstavba nového kostela, avšak kvůli nestabilitě musela být nově vystavěná věž zbourána. Kostel poté vznikl mezi Zajezeřím a Veltruby.²⁵⁰ Na místě starého kostela se stále nachází fungující hřbitov, do jehož severní ohradní zdi je druhotně zasazen náhrobník neznámého šlechtice, kterého se nepodařilo identifikovat genealogicky a heraldicky, a to ani podle vlastníků panství. Z poškozeného nápisu lze přečíst poslední část jména, snad „Wessely“ a letopočet „18XX–1806“.

61. Znak neznámého šlechtice

umístění: Znak se nachází v horní polovině náhrobníku.

datace: 1. pol. 19. století

materiál: mramor

popis znaku (obr. 60.): Na francouzském štítu se nachází tři vlčí zuby, které vyrůstají zprava. Na turnajové přilbici spočívá koruna s neidentifikovatelným klenotem. Z přilbice vyrůstají příkrývadla.

²⁴⁹ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 91–93.; A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 138–141.

²⁵⁰ J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl II...*, s. 91–93.; A. PODLAHA, *Posvátná místa...Díl IV.*, s. 138–141.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 171.

Zásmuky

Město leží v jižní části okresu. První zmínka o Zásmukách je spjata se Sulislavem ze Zásmuk z roku 1285. Od 14. století zde sídlil rod Zásmuckých ze Zásmuk. Až roku 1508 je doloženo vlastnictví Jindřicha z Vojslavic, který je prodal Oldřichovi Popelovi z Vesce. V roce 1533 Zásmuky koupil Adam z Říčan, ten v roce 1542 dosáhl povýšení Zásmuk na městečko. V roce 1584 panství koupil Jan Kinský z Vchynic. Jan Oktavián Kinský z Vchynic prodal roku 1635 Zásmuky Václavu Michnovi z Vacínova. V roce 1637 získal panství rod Šternberků. Ti nadále skupovali okolní majetky a obnovovali poškozené hospodářství. V roce 1701 Adolf Vratislav ze Šternberka vytvořil šternberský častolovicko-zásmucký fideikomis. Tradice rodu v Zásmukách od 17. století působí, s vynucenou přestávkou ve 20. století, až do současnosti.²⁵¹ K čestným památkám města patří zámek, kostel Nanebevzetí Panny Marie, socha sv. Jana Nepomuckého a františkánský klášter.

Zámek v Zásmukách

Původně v obci stála tvrz vybudována Zásmuckými ze Zásmuk ve druhé polovině 14. století. Tu nechal na konci první poloviny 16. století přestavět Adam z Říčan na renesanční zámek. Další úpravou zámek prošel za vlastnictví Kinských z Vchynic, tedy v první polovině 17. století. K zásadní dostavbě došlo až v padesátých letech 17. století, kterou provedl v raně barokním slohu Adolf Vratislav ze Šternberka. Ten panství využíval jako své venkovské sídlo. Další úpravy na severní fasádě zámku byly provedeny kolem roku 1690 nejspíše Giovannim Battistou Alliprandim. Během druhé světové války byla na šternberské majetky uvalena nucená správa a od roku 1942 byl na zámku archiv zbraní SS. V roce 1945 byl majetek Šternberkům vrácen a následně v roce 1948 zkonfiskován. Téhož roku byl předán československé armádě, která v zámku umístila sklady chemických jednotek. Roku 1982 došlo k požáru, který zámek silně poškodil. Ten poté chátral až do roku 1992, kdy byl v rámci restitucí navrácen Franciszce Dianě Šternberkové a dnes je ve vlastnictví její dcery Alexandry Hardegg.²⁵² Nad vstupem do zámku je znak Adolfa Vratislava ze Šternberka.

²⁵¹ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze...*, díl XII, s. 235–238.; J. TŮMA, *Kolínsko a Kouřimsko díl III...*, s. 188–200.; Pavel JUŘÍK, *Šternberkové: Panský rod v Čechách a na Moravě*, Praha 2013, s. 172.

²⁵² P. JUŘÍK, *Šternberkové...*, s. 172–173.; Libuše HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, Zásmuky 2009, s. 27–36.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 184–189.

62. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka

umístění: Znak se nachází nad hlavním vstupním portálem severního křídla.

datace: 50.–60. léta 17. století

materiál: štuk

popis znaku (obr. 61.): Znak se skládá z barokní kartuše, ze které vychází reliéf šternberské hvězdy. Kartuše je osazena hraběcí korunou.

Znak Šternberků: Jedná se o německy mluvící znamení. V modrém štítu je zlatá hvězda o osmi hrotech. Klenotem je tatáž hvězda mezi dvěma modrými křídly. Příkrývadla jsou modro-zlatá. Znak je doprovázen rodovým heslem „Nescit Occasum“.²⁵³

Rod Šternberků: Rod patřil již od počátku své známé historie k panskému stavu. Za nejstaršího doložitelného předka se považuje Diviš IV. z Divišova, který zemřel roku 1240. Jeho syn Zdeslav II. nechal vybudovat ve čtyřicátých letech 13. století hrad Český Šternberk, od té doby se začal psát ze Šternberka. Zdeslavovi potomci rozdělili rod do tří větví, holické, konopišťské a moravské. Moravská větev rodu vymřela po meči v roce 1574 a holická větev v roce 1709. Nejmladší Zdeslavův syn Jaroslav I. založil konopišťskou větev, která přežila dodnes. V první čtvrtině 14. století získali Šternberkové Konopiště, v 15. století panství Zelená Hora, Kašperk a další. V roce 1661 konopišťská větev rodu získala říšský hraběcí titul a roku 1662 český hraběcí titul. Jedním z nejvýznamnějších členů rodu byl Oldřich Adolf Vratislav, který žil v letech 1627–1703 a sloužil jako diplomat ve Švédsku a dalších zemích. Za jeho diplomatické zásluhy mu byl udělen Řád zlatého rouna. V českých zemích dosáhl nejvyšších státních funkcí a byl důvěrníkem krále Leopolda I. Zásadně rozšířil majetkovou držbu rodu. V roce 1653 získal panství Zásmuky a roku 1694 panství Častolovice. Z těchto dvou panství vytvořil roku 1701 šternberský fideikomis. Adolfovi synové rozdělili rod na dvě linie. Po Františku Damiánovi se nazývá Damiánova a po Františku Leopoldovi je to Leopoldova. Fideikomis nadále dědila Damiánova linie. Leopoldova větev sídlila na Žirovnici. V roce 1699 se František Damián oženil s Marií Josefou z Trauttmansdorffu. Dále rozšiřoval majetkovou základnu rodu v okolí Zásmuk. Jeho syn František Filip Šternberk se v roce 1731 oženil s Marií Leopoldinou ze Starhembergu. Damiánova linie vymřela po meči v roce 1830. Fideikomis tím přešel na Leopoldovu linii. V roce 1867 zdědil fideikomis

²⁵³ J. PELANT, *Erby české, moravské a slezské šlechty...*, s. 463.

Jaroslav ze Šternberka, nadále pak dědil i majetky dalších členů rodu. Po jeho smrti roku 1874 zdědil fideikomis jeho bratr Leopold, který již vlastnil velké majetky, po svém otci. Na Kolínsku zvětšil majetky rodu o panství Červený Hrádek a Církvice. Roku 1943 byla na majetek Jiřího Šternberka uvalena nucená správa. Po válce jim byly majetky vráceny. V roce 1948 však byly majetky rodu znárodněny a část rodiny emigrovala do USA. V roce 1968 emigrovala i část rodiny která v Československu zůstala. Šternberkové se vrátili v roce 1990 a v roce 1992 jim byly na základě restitucí jejich majetky navraceny.²⁵⁴

Vstupní brána v předzámčí

Budova s bránou je renesančního původu. Barokními úpravami prošla na počátku druhé poloviny 17. století. V 19. století byla nahrazena stanovou střechou a novogotickým cimbuřím se šternberskými znaky. Novogotické úpravy na svých zámčích prováděl Jaroslav Šternberk, který zdědil fideikomis v roce 1867. Vchod od náměstí je zdoben portálem se šternberským znakem. Nad portálem se do roku 2002 nacházel malovaný alianční znak Adolfa Vratislava ze Šternberka a jeho manželky Anny Lucie Slavatové.²⁵⁵

63. Znaky Jaroslava ze Šternberka

umístění: Jedná se o čtyři identické znaky, umístěné uprostřed atiky brány na každé světové straně.

datace: 1867–1874²⁵⁶

materiál: štuk

popis znaku (obr. 62.): Všechny znaky vytvořené reliéfně se skládají ze zahloubeného oválného štítu s figurou ukončeného korunou a obklopeného moderně pojatou kartuší.

64. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka

umístění: Nad vstupním portálem brány předzámčí.

datace: 50.–60. let 17. století.

materiál: štuk

²⁵⁴ P. JUŘÍK, *Šternberkové...*, s. 10–118.;

²⁵⁵ L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, s. 28–31.; Tamtéž... s. 84.; P. JUŘÍK, *Šternberkové...*, s. 99.

²⁵⁶ Doba vlastnictví zámku Jaroslavem ze Šternberka.

popis znaku (obr. 63.): Znak se skládá z barokního štítu s reliéfem hvězdy, který vystupuje z barokní kartuše osazené korunou.

Grotta v zámeckém parku

Grotta byla postavena pravděpodobně architektem Giovanni Battistou Alliprandim při přestavbě zámku. Hlavní vstup, nad nímž je znak Adolfa Vratislava ze Šternberka, je umístěn v mírném rizalitu. Fasáda zdobená barvenými kamínky a malbami hlavních šternberských sídel pochází nejspíše z první poloviny 19. století.²⁵⁷

65. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka

umístění: Znak se nachází nad jižním vstupem do grotty.

datace: kolem roku 1700

materiál: štuk

popis znaku (obr. 64.): Znak se skládá z oválného štítu s reliéfem hvězdy v barokní kartuši. Štít je ověšen kolanou Řádu zlatého rouna, jehož odznak visí až pod kartuši.

Bývalý hospodářský dvůr

Jedná se o prostor bezprostředně sousedící se vstupní bránou. Dříve zde stál hospodářský dvůr, z kterého dodnes zbyl pouze zazděný vstup se šternberským odznakem.²⁵⁸

66. Odznak Šternberků

umístění: Odznak se nachází nad zazděným vstupem.

datace: 1766

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 65.): Na klenáku je odznak šternberské hvězdy, pod kterou se nachází vyrytý letopočet 1766 a litery „A“ a „T“.

Park s kamennou zdí

²⁵⁷ L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, s. 37–38.; V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 189–190.

²⁵⁸ J. ŽIŽKA, *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*, s. 532.

Francouzský park vznikl při barokní přestavbě v druhé polovině 17. století na místě středověkého opevnění a příkopu. Areál je obklopen kamennou zdí s bránou, nad kterou je umístěn šternberský odznak.²⁵⁹

67. Odznak Šternberků

umístění: Nachází se na kovové bráně, kterou se vstupuje do parku zámku.

datace: Bez bližších informací by byl pokus o dataci zavádějící.

materiál: litina

popis znaku (obr. 66.): Jedná se o odznak šternberské hvězdy v kruhovém rámu.

Klášteří kostel Stigmatizace sv. Františka Serafinského

Františkánský klášter byl založen v roce 1690 Adolfem Vratislavem ze Šternberka. Spoluzakladateli byli i členové vedlejších větví rodu, Václav Vojtěch a Jan Václav. Samotný kostel byl vystavěn v letech 1692–1694 architektem Andreasem de Quadri. V roce 1950 byl klášter zrušen a předán národnímu výboru, který v něm zřídil bytové jednotky. Klášter s kostelem nadále chátral, až v roce 1967 byly provedeny nejnutnější opravy. V roce 1991 získali klášter františkáni zpět a následně ho přenechali zasmucké farnosti.²⁶⁰ Vchod do kostela je osazen znakem Adolfa Vratislava ze Šternberka.

68. Znak Adolfa Vratislava ze Šternberka

umístění: Nad vchodem do klášterního kostela Stigmatizace sv. Františka Serafinského.

datace: 1692–1694

materiál: štuk

popis znaku (obr. 67.): Vystupující reliéf barokního štítu je umístěn na rozsáhlé kartuši. Na kartuši ozdobené korunou je zavěšen Řád svatého rouna.

Sousoší Kalvárie

²⁵⁹ L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, s. 28.; Tamtéž..., s. 31.

²⁶⁰ V. RIŠLINK – L. JOUZA a kol., *Baroko na Kolínsku...*, s. 194–196.; L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, s. 51–58.; L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk pokračování*, Zásmuky 2012, s. 107.; Tamtéž s. 158.

Sousoší od sochaře Leoše Kubíčka z roku 1931 zdobí část hřbitova, kde byli pohřbeni členové leopoldovské větve rodu. Jejich ostatky byly v roce 1956 přeneseny do klášterní krypty.²⁶¹ Před sousoším se nachází samostatně zpracovaný šternberský znak.

69. Znak Šternberků

umístění: Znak tvoří samostatný sochařský doplněk, stojící asi tři metry před sousoším.

datace: 1931

materiál: žula

popis znaku (obr. 68.): Reliéf šternberské hvězdy je umístěn do kartuše zdobené věncem s rostlinným motivem. Kartuše byla s největší pravděpodobností korunována, avšak část s korunou se dodnes nedochovala.

Šternberská krypta

Krypta byly zbudována v roce 1785 pro ostatky Jaroslava ze Šternberka, který byl pohřben v klášteře sv. Anežky, zrušeném v rámci reformy Josefa II. Ostatky však nebyly nalezeny, takže byl odvezen pouze jeho náhrobník.²⁶² Vnější vstup do šternberské krypty, krytý pískovcovou deskou se šternberským odznakem se nachází v areálu klášterní zahrady, u vchodu na bývalý hřbitov za sakristií kostela Stigmatizace sv. Františka Serafinského.

70. Odznak Šternberků

umístění: Odznak se nachází na desce kryjící vnější vstup do krypty.

datace: 1785

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 69.): Reliéf odznaku šternberské hvězdy se nachází v prohloubeném kruhu na pískovcové desce kryjící vchod do krypty. Dnes je již značně poznamenán působením přírodních vlivů.

Socha sv. Jana Nepomuckého

²⁶¹ P. JURČÍK, *Šternberkové...*, s. 175.

²⁶² Tamtéž, s. 174–175.

Socha pochází z roku 1717. Původně stála na konci města u františkánského kláštera, ale v roce 1841 byla přenesena na dnešní Komenského náměstí.²⁶³ Na soklu je alianční znak Františka Damiána ze Šternberka a Marie z Trauttmansdorffu.

71. Alianční znak Františka ze Šternberka a Marie z Trauttmansdorffu

umístění: Znak se nachází na soklu sochy.

datace: 1717

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 70.): Alianční znak se skládá z barokní kartuše se dvěma oválnými štíty. Znaky jsou k sobě přikloněny. Vpravo je šternberský znak a vlevo trauttmansdorffský. Kartuše je zdobena korunou. Na šternberském znaku je graficky reliéfně znázorněna zlatá tinktura pole. Na trauttmansdorffském znaku jsou patrné zbytky červené polychromie.

Znak Trauttmansdorffů: (viz s. 50)

Rod Trauttmansdorffů: (viz s. 51)

Pomník Adolfa Vratislava Šternberka

Pomník byl postaven v roce 2003, k příležitosti výročí 300 let od úmrtí Adolfa Vratislava. Jedná se o kámen ve tvaru homole, na kterém se nachází deska s nápisem „Adolf Vratislav ze Šternberka 1627–1703 obnovitel Zásmuk“ a pod ní deska se šternberským znakem. Obnovitelem se rozumí proto, že to byl právě Adolf Vratislav, který v 50. letech 17. století obnovoval pusté Zásmuky a další statky na panství.²⁶⁴

72. Znak Adolfa Vratislava Šternberka

umístění: Znak je umístěn na pomníku pod nápisovou deskou.

datace: 2003

materiál: litina

²⁶³ L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, s. 80.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 243.

popis znaku (obr. 71.): Na gotickém štítu je šternberská hvězda. Pole štítu je graficky reliéfně znázorněno jako modrá tinktura. Na štítu se nachází turnajová přilbice s hraběcí korunou. Klenotem jsou složená křídla s hvězdou. Z přilbice vyrůstají příkrývadla.

Žiželice

Obec se nachází ve východní části okresu, přibližně jedenáct kilometrů od města Týnec nad Labem. První zmínka o trhově vsi pochází z 12. století. V roce 1260 patřila Janu Sezimovi z Hořepníku, pocházející z rodu Vítkovců. Ten v roce 1278 Žiželické panství odkázal svému synovci Dětochovi z Třebelovic (psaném také z Hradištka nebo z Žiželic). V roce 1321 byla Dětochem trhová ves povýšena na městečko. Zároveň městečku byla udělena některá privilegia. Na základě těchto událostí vzniklo nové čtvercové náměstí s novým kostelem, podle kterého se nadále městečko rozšiřovalo. Nejspíše v roce 1334 zdědil žiželické panství Petr z Rožmberka. V rožmberském rodu panství zůstalo až do husitských válek. V roce 1534 bylo žiželické panství připojeno k blízkému perněstejskému panství Chlumec nad Cidlinou, u kterého pak Žiželice zůstaly až do roku 1848.²⁶⁵ Mezi nejvýznamnější památky obce patří kostel sv. Prokopa či socha sv. Václava.

Socha sv. Václava

Socha sv. Václava od Stanislava Suchardy z roku 1901 se nachází v jihozápadním rohu náměstí.²⁶⁶ Na soklu sochy je znak Dětocha z Třebelovic.

73. Znak Dětocha z Třebelovic

umístění: Znak se nachází na soklu sochy.

datace: 1901

materiál: pískovec

popis znaku (obr. 72.): Jedná se o gotický štít s reliéfem zkřížených mečů. Na štítu se nachází koruna.

Znak Dětocha z Třebelovic: Dva zkřížené meče na červeném poli.²⁶⁷ Znak později převzala obec Žiželice a používá ho dodnes. Můžeme ho například spatřit na žiželické radnici.

²⁶⁵ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. VIII, Praha 2011, s. 862–868.

²⁶⁶ E. POCHÉ a kol., *Umělecké památky Čech*, sv. IV, s. 435.

²⁶⁷ K. KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. VIII, s. 866.

Dětoch z Třebelovic: Dětoch byl syn sestry Jana Sezimova z Hořepníku, který zemřel bezdětný. Jan Sezima nejspíše patřil do rozrodu Vítkovců.²⁶⁸

²⁶⁸ A. SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého*. Díl IV, Vysočina Tábořská, Praha 1885, s. 343.

ZÁVĚREČNÁ ANALÝZA

V celém okrese bylo nalezeno 73 šlechtických znaků. Z počtu 90 obcí v okrese se znaky nacházejí na území 31 z nich, respektive 29 obcí. Několik lokalit je totiž v současnosti součástí větších obcí. Jedná se o Štolmíř, který je místní částí Českého Brodu, dále Bylany a Chotouň, které jsou obě částí obce Chrást'any. S ohledem na respektování dobové reality je k nim však přistupováno jako k samostatným obcím. Nejvíce, jich bylo nalezeno v Zásmukách, které s jedenácti nalezenými znaky vystupují z průměru v celém okrese. Šest znaků bylo nalezeno v Radimi, pět v Kouřimi. Se čtyřmi znaky se lze setkat v lokalitách Svojšice a Křečhoř. Tři znaky byly nalezeny v Tucharazi, Bylanech, Lošanech a Polních Voděradech. Po dvou se znaky dochovaly v Ratboři, Maloticích, Třebovli, Plaňanech, Drahodobudicích, Červených Pečkách, Českém Brodě a Konárovicích. A konečně jen jeden znak lze nalézt v Bečvárech, Cerhencích, Dobřichově, Chotouni, Klášterní Skalici, Ovčárech, Přistoupimi, Radovesnici II, Štolmíři, Tismicích, Týnci nad Labem, Velkém Oseku, Veltrubech a Žiželicích. Všechny lokality, kde se znaky nachází, jsou zaneseny do mapy 1.

Znaky byly nalezeny na mnoha různých nemovitých kulturních památkách. Nejčastěji zastoupenou památkou je socha, která je zastoupena patnáctkrát. Druhou nejčastěji frekventovanou památkou je náhrobník,²⁶⁹ těch se znaky bylo nalezeno třináct. Dalším typem památky jsou kostely, celkem s devíti nálezy. Znaky byly také nalezeny na šesti zámcích. Následují po čtyřech náhrobky²⁷⁰ a boží muka. Tři znaky byly nalezeny na tvrzi, epitafech²⁷¹ a branách. Po dvou znacích bylo nalezeno na kryptách, předbráních, hájovných, hrobkách a hospodářských budovách. Jeden znak je umístěn na grottě, zvonici, pomníku a kapli. Kulturním památkám, na kterých byl nalezen šlechtický znak, se věnuje graf 1. V něm byly sloučeny některé blízké druhy památek. Například různé sepulkrální památky, tedy náhrobník, náhrobek a epitaf, které zaujímají dvacet nalezených znaků, tedy nejvyšší počet typu památky.

Znaky náleží dohromady 45 rodům. Nejčastěji jsou znakem zastoupena hrabata ze Šternberka. Rod s patnácti nalezenými znaky zcela dominuje heraldické reprezentaci v okrese. Jako druzí jsou nejčastěji zastoupena knížata z Lichtenštejna, jejich znak se dochoval pětkrát. Se čtyřmi znaky následují hrabata z Althannu. Třemi znaky jsou

²⁶⁹ Pro srozumitelnost práce chápán jako deska původně kryjící hrob, která byla ve všech nalezených případech odebrána ze svého původního umístění v interiéru kostela a druhotně umístěna v jeho exteriéru.

²⁷⁰ Pro srozumitelnost práce chápán jako sochařské umělecké dílo, kryjící hrob, nalézající se na svém původním místě.

²⁷¹ Jedná se v podstatě náhrobník, který však nekryl hrob zemřelých.

reprezentováni Pálffyové, Kinští a Landštejnové. Po dvou náleží Vančurům z Řehnic, Harrachům, Hornáteckým z Dobročovic, Krakowským z Kolowrat, Bukovským z Hustířan, Trauttmansdorffům, Habsburkům, Trojanům z Bylan a Rossfeldu a rodu Hohenlohe-Schillingsfürst. Po jednom znaku náleží Bolfrasům z Ahnenburgu, Laudonům, Chlumčanským z Přestavlk, Starhembergům, Jagelloncům,²⁷² Kaplířům ze Sulevic, Berkům z Dubé, Schmidtgräbnerům z Lusteneggu, Kouřimským z Věčina, rodu z Votína, Savojským, Lobkovicům, Maternům z Květnice, Habsbursko-Lotrinskům, Horským z Horskýsfeldu, Mírkům ze Solopysk, Kocům z Dobrše, Zuckerům z Tamfeldu, Scriboniům (Piškům) z Horšova, Věžníkům z Věžník, Valdštejnům, Cecingárům z Birnic, Thürheimům, Vrbíkům z Tismic, Zárubům z Hustířan. Eisnerům z Eisensteinu, Hartliebům a Augustinovi de Müllern, Janovi Lánovi Kouřimskému z Varvažova a Dětochovi z Třebelovic a Hradištka. Čtyři znaky zůstávají neidentifikované. Dva z nich, které jsou čitelné, se nepodařilo identifikovat ani přes historickou, genealogickou a heraldickou analýzu. Jedná se o levý znak z aliančního znaku rodu Schmidtgräbnerů z Lusteneggu na náhrobku v Konárovicích a znak na náhrobníku ve Veltrubech. Další dva jsou neidentifikovatelné z důvodu jejich stavu dochování a nachází se na náhrobnících v Červených Pečkách. Četnosti rodů zastoupeným znakem v okrese se věnuje graf 2. Znaky některých rodů se vyskytují zároveň na více lokalitách v okrese. Jedná se o rody Šternberků, Lichtenštejnů, Hohenlohe-Schillingsfürst a Harrachů. To zobrazuje mapa 3.

Nejstaršími dochovanými znaky v okrese jsou tři znaky Landštejnů na tvrzi v Tuchorazi z 2. poloviny 15. století. Nejmladšími vytvořenými znaky jsou zřejmě znaky Krakowských z Kolowrat a Marie Terezie, z božích muk v Lošanech, pocházející z roku 2013. Ze znaků bezprostředně souvisejících s rodem by se jednalo o znak Šternberků z roku 1931 na sousoší Kalvárie v Zásmukách.

Nejvíce znaků pochází z 18. století. Jedná se o 20 znaků, z obou polovin po deseti. Druhé nejčastěji zastoupené je 19. století s 12 znaky, přičemž z první poloviny je jich pět a z druhé sedm. Následuje 11 znaků ze 17. století. Z první poloviny se dochovaly tři a ze druhé osm znaků. Z 16. století bylo nalezeno 8 znaků, po třech z první a po pěti z druhé poloviny století. Z 21. století bylo nalezeno 6 znaků. Z první poloviny 15. a taktéž první poloviny 20. století bylo nalezeno v obou případech po 3 znacích. Z druhé poloviny 20.

²⁷² Pouze odznakem Vladislava II. Jagellonského.

století nebyl, podle očekávání s přihlédnutím k historickým skutečnostem, nalezen žádný znak.

Výskyt znaků v členěných časových obdobích, od 2. poloviny 15. až do 1. poloviny 21. století, sleduje graf 3a. Z něhož jsou ovšem vynechány znaky bez přesnějšího určení, pro něž byly vytvořeny částečně se překrývající hodnoty, a které by graf znepřehlednily. Těm se věnuje graf 3b. Z obou grafů byl vynechán šternberský litinový znak z brány ohradní zdi zámku v Zásmukách, jehož pokus o dataci by byl bez dalších informací zavádějící.

V okrese bylo nalezeno 13 aliančních znaků a 60 samostatných, to znázorňuje graf 4. a jejich lokality mapa 2. Nejvíce aliančních znaků patří Františkovi Ferdinandovi Kinskému a Marie Augustě Pálffy, z jejich znaků v okrese se zachovaly tři. Druhé nejvíce reprezentované manželství tvoří dvojice František Damián ze Šternberka a Marie Josefa z Trauttmansdorffu, a to dvěma dochovanými znaky. Další alianční znaky se dochovaly po jednom. Jedná se o znaky manželů Jana Nepomuka z Harrachu a Markéty z Lobkovic, Tomáše Emanuela Savojského a Marie Terezie z Lichtenštejna, Josefa Koce z Dobrše a Františky Romany Zuckerové z Tamfeldu, Františka Ignáce Bukovského z Hustířan a Marie Anny Vančurové z Řehnic, Leopolda Ignáce Věžníka z Věžník a Marie Alžběty z Valdštejnu, Michaela Maxmiliána Františka z Althannu a Františky Eleonory z Thürheimu, Jana Schmidtgräbnera z Lusteneggu a jeho neznámé manželky. Zajímavostí je alianční znak F. I. Bukovského z Hustířan a M. A. Vančurové z Řehnic, který je jako jediný z nalezených znaků v alianci složen ze znaků úplných.

Z konkrétních osobností, které se heraldicky reprezentovaly, je nejčastěji zastoupen Adolf Vratislav ze Šternberka se čtyřmi znaky (pěti, pokud započítáme pomník se znakem, který ho připomíná) a Jan II. z Lichtenštejna, zastoupený také čtyřmi znaky. Následuje ve třech aliančních znacích Marie Augusta Pálffy, čímž je třikrát reprezentován i její manžel František Ferdinand Kinský. Třikrát je reprezentovaný i František Damián ze Šternberka, jednou samostatně a dvakrát v aliančním znaku s Marií Josefou z Trauttmansdorffu. Ta je tedy zastoupena dvěma znaky. Dvěma znaky jsou reprezentováni ještě Filip Arnošt z Hohenlohe-Schillingsfürstu, Jan z Harrachu a císař Leopold II.

Ze všech 73 znaků bylo nalezeno 26 úplných znaků, tedy takových, jejichž součástí je štít, přilbice, klenot a příkrývadla. Dalších 41 znaků je neúplných, obvykle se skládají ze štítu s hodnostní korunou nebo s honosnými kusy, nebo pouze ze samotného štítu. Odznaků bylo nalezeno šest. Druhům znaků se věnuje graf 5. Ze 41 neúplných

znaků je 33 korunováno hodnostní korunou a sedm je tvořeno pouze štítem (viz graf 6.). Počty honosných kusů a další části znaků, z kterých se v okrese nejčastěji vyskytuje Řád sv. rouna a knížecí plášť, zobrazuje graf 8.

Nalezené znaky byly vytvořeny z různých materiálů. Nejčastějším z nich je pískovec. Následuje štuk, mramor, litina, malba, keramika a žula (viz graf 9). Vyskytují se i různé druhy jednoho materiálů jako červený pískovec nebo růžový mramor, ale v grafu byly sloučeny.

Z nalezených znaků je 54 nebarevných. Na 14 znacích byly nalezeny graficky reliéfně znázorněné tinktury a čtyři jsou barevné, nebo na sobě mají zbytek polychromie. Přičemž jeden znak v Ovčárech, patřící Františku Horskému z Horskýfeldu, nese graficky znázorněnou modrou tinkturu a zároveň je i barevně natřen. Ten je vynechán z grafu 10., který tuto problematiku mapuje. Nejčastěji graficky zobrazenou tinkturou je modrá a červená. Nalezneme však i zlatou, zelenou a černou.

Nalezené znaky v okrese nikdy nejsou samotnými památkovými subjekty, ale jsou vázány k větším památkám. Jejich ochrana je zároveň i ochranou dochovaných šlechtických znaků. Z těchto nálezů je památkovou ochranou opatřeno 63 z nich. Ostatních deset je bez památkové ochrany ohroženo. Některým je i přesto věnována péče a pozornost, můžeme zmínit například sochu sv. Františka Xaverského v Polních Voděradech s aliančním znakem Bukovských z Hustířan a Vančurů z Řehnic, která prošla v letech 2017–2018 restaurováním. Nejohroženější jsou znaky rodu z Hohenlohe-Schillingsfürstu, dochované na hájovně Bačov a na bývalé hájovně v Radovesnici II., které jsou ponechány na vůli majitelů nijak nechráněných staveb. Specifický přístup byl v minulosti uplatněn vůči náhrobníkům či epitafům, když byly často vyjmuty při přestavbě kostela a druhotně umístěny v jeho exteriéru. V některých případech byly využity poměrně nekompromisně, jak nám dokazují náhrobníky, druhotně zasazené ve zdech kostela v Červených Pečkách a skryté pod nánosy omítky až do provedení moderní rekonstrukce. Kolik sepulkrálních památek na Kolínsku je asi nadále takto skryto? Kuriozní je případ dominantního novogotického kostela Povýšení sv. Kříže v Plaňanech se znakem Lichtenštejnů, který není památkově chráněn. Památkové ochraně nalezených heraldických památek se věnuje graf 7. a tabulka.

V průběhu zpracovávání tématu autor narazil na několik dnes již nedochovaných znaků. Trend mizejících heraldických památek můžeme sledovat retrospektivně od současnosti. V letech 2011–2015 proběhla v Libodřicích přestavba místního zámku, která zcela setřela jeho původní podobu. Do této doby se na jeho průčelí nacházel znak

bývalých majitelů, rodu Althannů (obr. I.), který byl při rekonstrukci odstraněn.²⁷³ Jako na mnoha dalších statcích Filipa Arnošta z Hohenlohe-Schillingsfürstu se i na dvoře Karolín nacházel jeho znak. Ten se na tomto statku nacházel do roku 2011 (obr. II.). V roce 2017 byly zbytky rozpadajícího se dvora srovnány se zemí.²⁷⁴ Obě tyto památky nebyly opatřeny památkovou ochranou. Nalezeny byly však i další nedochované znaky. V Zásmukách se jedná o malovaný alianční znak Adolfa Vratislava ze Šternberka a Anny Lucie Slavatové z Chlumu a Košumberka, který se nacházel nad znakem Adolfa Vratislava nad průjezdem brány do zámku. Ten byl zakryt roku 2002.²⁷⁵ Ve stejném městě se nacházela i socha sv. Prokopa, která nesla alianční znak Františka Damiána ze Šternberka a Marie z Trauttmansdorffu, s ním by se jednalo o třetí znak těchto manželů. V roce 1993 byla sražena automobilem a dodnes, se poškozená nachází v městském depozitáři.²⁷⁶ Dalšími zaznamenanými znaky, které se již nenacházejí na svých místech, byly zničeny, odebrány nebo se staly neznámými jsou – znak Jana Václava Vraždy z Kunvaldu na zámku v Červeném hrádku,²⁷⁷ znak Eisnerů z Eisensteinu na zámku v Polních Voděradech,²⁷⁸ znak Filipa Krakowského z Kolowrat na zbořeném zámku ve Hlaváčově Lhotě,²⁷⁹ znak na zámku v Kolíně²⁸⁰ nebo náhrobník se znakem Kateřiny Ostrovské ze Skalky v areálu kostela v Žabonosech.²⁸¹ Nechované znaky jsou zobrazeny na mapě 4. Ztrácející se heraldické památky lze sledovat hlavně v období 2. poloviny 20. století, ale bohužel zřejmě tento trend pokračuje i v současnosti. Z důvodu tristního dochování některých znaků a nedávné ztráty některých heraldických památek byla do tabulky přidána kategorie o památkové ochraně vycházející z dat online přístupného Ústředního seznamu kulturních památek Národního památkového ústavu.²⁸²

²⁷³ R. ŠULC, *Zámek (Bývalý)*. Dostupné online:

(<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libodrice/zamek-byvaly>) [citováno k 12. 3. 2021].

²⁷⁴ R. ŠULC, *Dvůr Karolín (Zaniklý)*. Dostupné online:

(<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/volarna/dvur-karolin-zanikly>) [citováno k 12. 3. 2021].

²⁷⁵ L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, 30–31.

²⁷⁶ L. HOZNAUEROVÁ, *Historie Zásmuk*, s. 80–81.

²⁷⁷ Tomáš ŠIMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. 6, Praha 1989, s. 77.

²⁷⁸ KLETEČKA, *čp. 1 zámek*, s. 6. Dostupné online:

(https://www.polnivoterady.cz/assets/File.ashx?id_org=2918&id_dokumenty=1880) [citováno k 12. 3. 2021].

²⁷⁹ K. B. MÁDL, *Soupis památek...okres Kolínský*, s. 74.

²⁸⁰ Považovaný za znak F. Horského z Horskýfeldu, čemuž ale neodpovídá figura ozubeného kola.; Tomáš ŠIMEK a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. 6, Praha 1989, s. 201.

²⁸¹ J. KUTIL, *Nápisy okresu Kolín...*, s. 88.

²⁸² NPÚ, *Ústřední seznam kulturních památek*. Dostupné online: (<https://www.pamatkovykatolog.cz/uskp>) [citováno k 13. 3. 2021].

Nejpoškozenější znaky se nachází zpravidla na náhrobnících a epitafech, ty jsou často velmi sešlapány a zároveň vyňaty z interiéru chrámů a umístěny do nevhodných podmínek, kde dochází k jejich poškození. Nejvíce poškozené jsou vyrobené z pískovce a nachází se v Bylanech a Červených Pečkách. Naopak k nejzachovalejším patří mramorový epitaf Elišky Vančurové z Řehnic v Drahodobudicích a mramorové náhrobníky v Kouřimi. K dalšímu druhu nejpoškozenějších znaků patří znaky umístěné na sochách. Z nich jsou nejvíce postiženy alianční znaky na zaniklé soše sv. Jana Nepomuckého v Polních Voděradech a na sochách v Radimi. V některých případech již není možné, kvůli stavu dochování existenci znaku na památce potvrdit. Takový stav nastal například u jednoho z náhrobníků ve zdi kostela v Červených Pečkách, nebo u dalšího náhrobníku v Hradešíně.

K nejzachovalejším znakům patří nejstarší nalezené znaky Landštejnů v Tucharazi (obr. 55.–57.). U úplného znaku Mikuláše Svitáčka z Landštejna z 2. poloviny 15. století došlo k poškození přilbice a klenotu, jinak zůstal v dobrém stavu. Dalším je znak Vrbíků z Tismic (obr. 52.), který je vzhledem ke své dataci, zřejmě jde o počátek 16. století, a svému uměleckému zpracování nejpozoruhodnějším znakem nacházejícím se v okrese. Toto výborně zvládnuté kamenické dílo překvapuje hlavně komplikovaně plasticky propletenými příkrývadly a figurami. Dalším impozantně zpracovaným znakem je štukový znak Ernsta Gideona Laudona v Bečvárech (obr. 1.), pocházející zřejmě z dílny Ignáce Františka Platzera. Jedná se o komplikovanou kompozici s honosnými kusy – štítonoši, trofejemi a praporci. Pozoruhodným rodovým znakem je znak Althannů. Ti, ačkoliv se nikdy nestali knížaty, používali jak knížecí plášť, tak knížecí korunu. Ve sledovaném okrese ve všech čtyřech případech (v pěti, pokud započítáme nedochovaný znak na záměčku v Libodřicích) ze svého znaku nikdy tento honosný kus nevynechali. Oproti nim Lichtenštejnové, kteří jsou v okrese znakem zastoupeni pětkrát, použili knížecí plášť pouze jednou, ačkoliv v jejich případě by využití pláště bylo zcela na místě. Zároveň nevynechali Althannové ani figuru kalichu, kterou již po zrušení Svaté říše římské roku 1806 neměli využívat, z čehož ovšem musíme vynechat jeden znak pocházející z 18. století nesoucí figuru správně.

Motiv vzniku nejčastěji dochovaných znaků souvisí se sakrálními důvody či se smrtí. Funerální památky jsou nejčastěji dochovanou kategorií heraldických památek v okrese. Výskyt náhrobníků, epitafů, náhrobků, ale i hrobek a krypt je zobrazen na mapě 5. Donátorská a náboženská strategie šlechty často směřovala k sakrálním památkám, to vedlo k reprezentaci určitého šlechtice či rodu právě na těchto památkách. Ty bychom

mohli charakterizovat ve dvou skupinách památek. První tvoří sochy světců a boží muka, které mohly stát ve volné krajině a jejichž funkce mohla být i hraniční. Výskyt soch a božích muk sleduje mapa 6. Druhou skupinou jsou kostely, kaple a zvonice. Šlechtičtí majitelé rádi umisťovali své znaky na nově vystavěné nebo přestavěné chrámy, např. při jejich barokizaci. V těchto případech býval kostel vyzdoben znakem svého patrona a donátora. Kostely a kaple zaznamenává mapa 8.

Mezi světskými stavbami jsou to zámky, hospodářské budovy, brány, hájovny a další (viz mapa 9). V okrese se jedná se o podstatně méně heraldických památek. Zřejmě často podlehly chátrání, nedostatečné ochraně, novějším přestavbám, ale i systematickému rozkrádání kulturního dědictví.

ZÁVĚR

Výsledkem bakalářské práce je katalog znaků nacházejících se na kulturních památkách v okrese Kolín. Znaků pochází z různých časových období a náleží různým rodům. Konkrétně bylo nalezeno 73 znaků, patřících 45 rodům v celkem 31 lokalitách. Nejstarší pochází z druhé poloviny 15. století a nejmladší z první poloviny 21. století.

Strategii heraldické reprezentace můžeme v okrese nejlépe sledovat u hrabat ze Šternberka. Ti vlastnili své fideikomisní panství Zásmuky od roku 1637, s malou přestávkou nacistické správy, až do roku 1948. Zásmucký zámek a statek v 90. letech restituovali a potomci rodu jej tak vlastní nadále. Šternberský rod se v oblasti hojně reprezentoval a nadále je na něj udržována paměť, což nám dokládá i pomník, věnovaný příslušníkovi tohoto rodu s jeho znakem z 21. století. V okrese jsou reprezentovány i jiné rody, ať už se jedná o staré české panské a rytířské nebo mladší rody českého i zahraničního původu, ale i nobilitované osoby z 19. století, s pobělohorskou a říšskou titulaturou.

Závěrečná analýza sumarizovala některé poznatky vycházející ze získaného katalogu. Ten by ovšem mohl být nadále rozšiřován a podrobněji zkoumán. Může být porovnáván se sousedními okresy, nebo heraldickou reprezentací na Kolínsku zastoupených rodů v jiných částech republiky. Dále může být prohlubována znalost dalších heraldických památek v okrese. V práci již bylo upozorněno na nedochované znaky, ale zůstává prostor i pro další kategorie. K tématu se může vyjadřovat kampanologie, genealogie, heraldika, ale i již zpracovaná epigrafika nebo dějiny umění. Můžou být sledovány po menších částech celé interiéry, či sepulkrální památky, jakožto nejčastější nositelé znaků. S využitím zmíněných oborů a s pomocí dalších historických sond lze dosažené poznání dochované heraldické reprezentace šlechty ve sledované oblasti ještě prohloubit. Znalost tématu tedy rozhodně není vyčerpána a měla by být dále prohlubována jak v kolínském okrese, tak i v jiných oblastech České republiky.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

BAČKOVSKÝ, Rudolf, *Bývalá česká šlechta předbělohorská i pobělohorská na svých sídlech v Čechách a na Moravě a ve svých znacích*, Praha 1948.

BALEŠOVÁ, Hana – MORÁVEK, Jaroslav – SCHWIPPEL, Jindřich – URBAN, Michael, *Bečváry 1265–2015*, Bečváry 2015.

BĚLINA, Pavel – KAŠE, Jiří, *Generál Laudon. Slavný vojevůdce a pán na Bečvárech*, Praha 2017.

BRANDEJSKÁ, Michaela, *Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Kutná Hora*, Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzita Hradec Králové, 2019, 62 s. Bakalářská práce.

BRYCHTOVÁ, Květa, *Erby rodu Althannů na architektonických, sochařských a vybraných movitých památkách na Znojemsku*, Brno 2008, Bakalářská práce (Bc.), Masarykova Univerzita, Fakulta pedagogická.

BUBEN, Milan *Encyklopedie heraldiky. Světská a církevní titulatura a reálie*, Praha 1994.

DVOŘÁK, Miloš, *Český Brod. Stručné dějiny*. Český Brod 1992.

FIALA, Michal, *Tři studie k české renesanční heraldice. (Znaky měšťanů Starého města pražského v letech 1526–1618 ve světle salbuchů) (Dokončení z heraldické ročenky 1993)*, Heraldická ročenka 21, 1994.

HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty. (Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti.)*, Díl I, Praha 1992; díl II, Praha 1993; díl III, Praha 1994.

HORÁK, Ondřej, *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*, Praha 2010.

HOZNAUEROVÁ, Libuše, *Historie Zásmuk*, Zásmuky 2009.

HOZNAUEROVÁ, Libuše, *Historie Zásmuk pokračování*, Zásmuky 2012.

HRDINOVÁ, Martina, *Erby ctihodné šlechty slavného Království českého (edice a analýza dvou erbovníků české šlechty z 80. let 17. století)*, Praha 2013.

JANÍČEK, Karel, *K věrohodnosti rodové linie Althannů v sále předků na zámku ve Vranově nad Dyjí*, Ročenka státního okresního archivu ve Znojmě 1998.

JUŘÍK, Pavel, *Liechtensteinové. Historie a sídla knížecího rodu*, Praha 2015.

JUŘÍK, Pavel, *Šternberkové: Panský rod v Čechách a na Moravě*, Praha 2013.

- JUŘÍK, Pavel, *Kolowratové: věrně a stále*, Praha 2016.
- JUŘÍK, Pavel, *Kinští: Bůh, čest, vlast*, Praha 2019.
- KASÍK, Stanislav, *Lobkowiczové: dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002.
- KOŠTÁL, Vratislav – KOŠTÁLOVÁ, Renata, *Historická sídla středočeského kraje: Kolínsko a Kutnohorsko*, Brno 2013.
- KRÁL Z DOBRÉ VODY, Vojtěch, *Heraldika: souhrn pravidel, předpisův znakových a zvyklostí znakových se zvláštním zřetelem ku zemím koruny České.:* s 800 obrazy v textu a na 42 tabulkách, Brno 2003.
- KLOUDA, Vojtěch, *Ovčáry u Kolína: Obrazy z dějin vesničky – ráje srdce Jaroslava Vrchlického*. Ovčáry u Kolína 1971.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. sv. VIII, Praha 2011.
- KUTIL, Jiří, *Nápisy okresu Kolín*, Pardubice: Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice, 2012, 422 s., Diplomová práce.
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří, *Život pražských paláců*, Praha 2009.
- LOUDA, Jiří, *Království české: Erby a rodokmeny vládnoucích rodů. = Kingdom of Bohemia. = Königreich Böhmen. = Royaume de Bohème*, Praha 1996.
- LUŠTINEC, Jan a kol., *Jan Nepomuk hrabě Harrach. Ze života českého kavalíra*. Vrchlabí 2018.
- MÁDL, Karel Boromejský, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém. Politický okres Kolínský*, Praha 1897.
- MÁDL, Martin, *Johann Ignaz Eissner z Eisensteinu: sklář šlechticem a jeho sklenička*, in: Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století, Praha 2007.
- MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé Hory do současnosti*, díl I, Praha 2008; díl II, Praha 2010.
- MAŠEK, Petr *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v Českých zemích*, Praha 1999.
- MILLAR, Simon, *Kolín 1757. První porážka Fridricha Velikého*, Praha 2007.
- MRVÍK, Vladimír Jakub, *Trojanové z Bylan a Rossfeldu*, Praha 2004.
- MÜLLER, Karel, *Katalog erbů Řádu německých rytířů ve sbírkách Muzea v Bruntále*, Bruntál 2010.

MYSLIVEČEK, Milan, *Velký erbovník, svazek 1. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*, Plzeň 2005; *Velký erbovník, svazek 2. Encyklopedie rodů a erbů v zemích Koruny české*, Plzeň 2006.

NEDĚLNÍKOVÁ, Eva, *Šlechtický rod Loudonů, Bystřice pod Hostýnem* 2014.

NOVOTNÝ, David, *Královští rychtáři v zeměpanských městech v době předbělohorské (se zřetelem k východočeským věnným městům)*, Olomouc 2011, disertační práce (Ph.D.), Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

OULÍKOVÁ, Petra a kol., *Marie Terezie Savojská a české země*, Praha 2019.

PELANT, Jan, *Erby české, moravské a slezské šlechty. Vývoj erbu a stručné dějiny 610 rodů*, Praha 2013.

PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa království českého. Díl I. Vikariáty Českobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký*, Praha 1907

PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa království českého. Díl IV. Vikariáty Kolínský a Rokycanský*, Praha 1910.

PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Českobrodském*, Praha 1907.

POCHE, Emanuel a kol., *Umělecké památky Čech*, svazek I, Praha 1977; svazek II, Praha 1978; svazek III, Praha 1980; svazek IV, Praha 1982.

RIŠLINK, Vladimír – JOUZA, Ladislav a kol., *Baroko na Kolínsku I. Společnost a kultura v letech 1650–1730*, Kolín 2001.

RIŠLINK, Vladimír, *Kouřim a okolí, průvodce po kulturních památkách*, Kouřim 2000.

RIŠLINK, Vladimír – JOUZA, Ladislav a kol., *Renesance na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1530–1650*, Kolín 1999.

RIŠLINK, Vladimír – JOUZA, Ladislav a kol., *Gotika na Kolínsku. Společnost a kultura v letech 1250–1530*, Kolín 1998.

SEDLÁČEK, August, *Českomoravská heraldika, díl II.*, Praha 1925.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, díl IV, Vysočina Táborská*, Praha 1885.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, díl XII, Čáslavsko*, Praha 1900.

SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, díl XV, Kouřimsko, Vltavsko aj.-Z. Boleslavsko*, Praha 1927.

- SEMOTANOVÁ, Eva – CAJTHAML, Jiří, *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014.
- SKALA, Ladislav, *František Horský a české zemědělství*, Praha 1991.
- STELLNER, František – ŽUPANIČ, Jan, – FIALA, Michael, *Encyklopedie knížecích rodů zemi Koruny české*, Praha 2001.
- STOJANOVÁ, Jana, *Kostel sv. Jana Křtitele v Plaňanech*, Památky středních Čech 1, 2008.
- ŠIMEK, Tomáš a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, sv. 6, Praha 1989.
- ŠMILAUEROVÁ, Eva, *Poděbrady v proměnách staletí I. (do roku 1850)*, Praha 2009.
- ŠMILAUEROVÁ, Eva, *Poděbrady v proměnách staletí II. (1850–1948)*, Praha 2005.
- ŠŤASTNÁ, Monika, *Šlechtické znaky na kulturních památkách v okrese Nový Bydžov*, Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzita Hradec Králové, 2015, 66 s. Bakalářská práce.
- ŠULC, Roman, *Přestěhovaná památka*, Zpravodaj města Kolín 26, 2020.
- TOMEK, Vladivoj, *O erbů Kaplířů ze Sulevic*, Heraldická ročenka, 2018.
- TŮMA, Josef, *Kolínsko a Kouřimsko díl II. Paměti osad na Kolínsku*, Kolín 2014.
- TŮMA, Josef, *Kolínsko a Kouřimsko díl III. Paměti osad na Kouřimsku*, Kolín 1915.
- TIKOVSKÝ, Ondřej, *S údělem prosebníka. Restituční úsilí české šlechty českého severovýchodu potrestané pobělohorskými konfiskacemi*, České Budějovice 2013.
- TRUHLÁŘ, Antonín a kol., *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě sv. 5 S–Ž*, Praha 1982.
- VALENTOVÁ, Jarmila – RIŠLINK, Vladimír – JOUZA, Ladislav a kol., *Kolínsko v raném středověku. Společnost a kultura v letech 950–1250*, Kolín 1997.
- ZEMANOVÁ, Barbora, *Šlechtické znaky na stavebních památkách v okrese Náchod*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2019, 145 s., Bakalářská práce.
- ZENGER, Zdeněk Maria, *Heraldika*, Praha 1971.
- ŽÍŽKA, Jan, *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*, Praha 2016.
- ŽUPANIČ, Jan, *Nová šlechta Rakouského císařství*, Praha 2006.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

KLETEČKA, *čp. 1 zámek*. Dostupné online:
(https://www.polnivoderady.cz/assets/File.ashx?id_org=2918&id_dokumenty=1880)
[citováno k 12. 3. 2021].

KLETEČKA, *Sochy a kamenný kříž*. Dostupné online:
(https://www.polnivoderady.cz/assets/File.ashx?id_org=2918&id_dokumenty=1899)
[citováno k 23. 2. 2021].

MRVÍK, Vladimír Jakub, *Dějiny obce Přistoupim do konce 18. století*, Český Brod 2010. Dostupné online: (https://www.pristoupim.cz/e_download.php?file=data/editor/53cs_1.pdf&original=D%C4%9Bjiny+Obce+P%C5%99istoupim.pdf) [citováno k 20. 1. 2021].

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, *Ústřední seznam kulturních památek*. Dostupné online: (<https://www.pamatkovykatalog.cz/uskp>) [citováno k 14. 1. 2021].

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, *Mariánský sloup z Konárovic (u Kolína)*. Dostupné online: (<https://www.pamatkovykatalog.cz/mariansky-sloup-z-konarovic-u-kolina-2149719>) [citováno k 28. 2. 2021].

ŠULC, Roman *Cesty a památky*. Dostupné online:
(<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko>) [citováno k 14. 1. 2021].

ŠULC, Roman, *Dvůr Karolín (Zaniklý)*. Dostupné online:
(<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/volarna/dvur-karolin-zanikly>) [citováno k 12. 3. 2021].

ŠULC, Roman, *Sochy v zámeckém parku*. Dostupné online:
(<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/radim/sochy-v-zameckem-parku>) [citováno k 23. 2. 2021].

ŠULC, Roman, *Zámek (Bývalý)*. Dostupné online:
(<https://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/libodrice/zamek-byvaly>) [citováno k 12. 3. 2021].

SEZNAM PŘÍLOH

Tabulka

Graf 1. – Památky

Graf 2. – Rody

Graf 3a – Datace 1

Graf 3b – Datace 2

Graf 4. – Samostatné a alianční znaky

Graf 5. – Hodnostní koruny

Graf 6. – Úplné a neúplné znaky

Graf 7. – Památková ochrana

Graf 8. – Honosné kusy

Graf 9. – Materiál

Graf 10. – Barevnost znaků

Mapa 1. – Nalezené znaky

Mapa 2. – Alianční znaky

Mapa 3. – Četnost znaků ve více lokalitách

Mapa 4. – Nedochované znaky

Mapa 5. – Funerální památky

Mapa 6. – Sochy a boží muka

Mapa 7. – Kostely, kaple a zvonice

Mapa 8. – Světské stavby

Obrazové přílohy

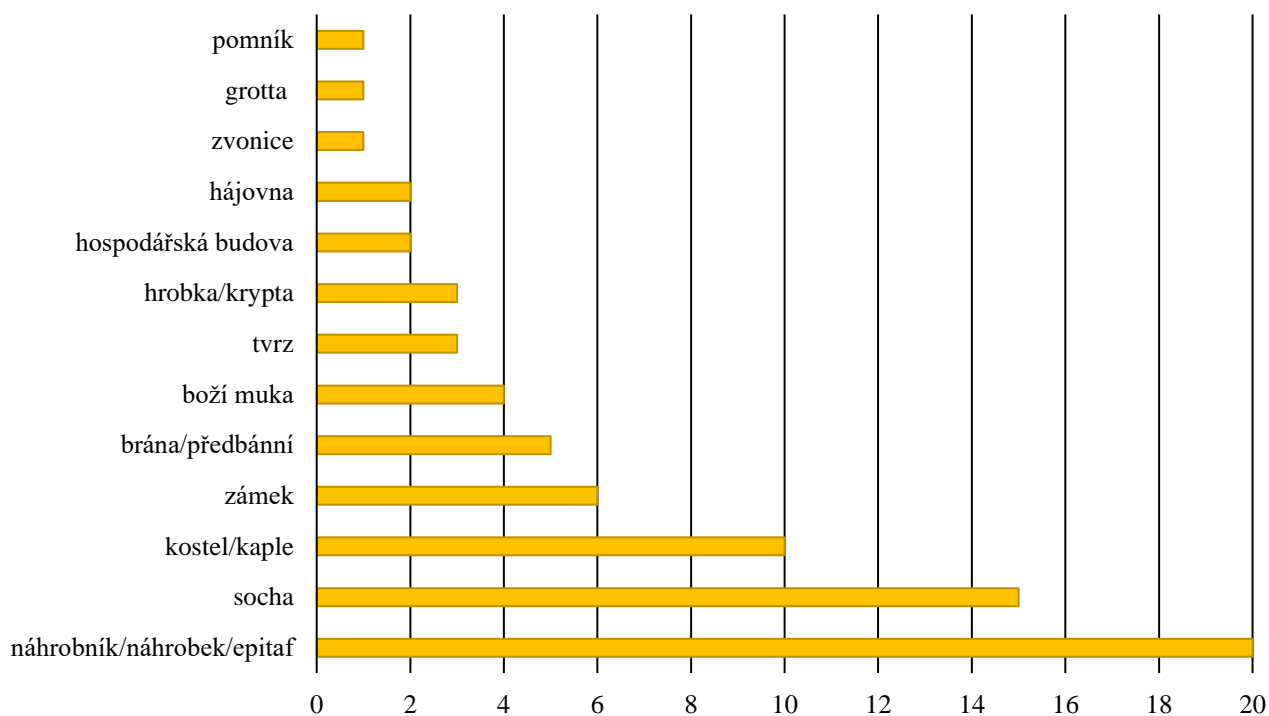
TABULKA

obr.	lokalita	památko	šlechtický znak	datace	stav ochrany
1.	Bečváry	zámek	Znak Laudonů	2. pol. 18. století	pam. chráněno
2.	Bylany	náhrobník	Znak Trojanů z Bylan a Rossfeldu	1. pol. 17. století	pam. chráněno
3.		náhrobník	Znak Trojanů z Bylan a Rossfeldu	2. pol. 17. století	pam. chráněno
4.		náhrobník	Znak Chlumčanských z Přestavlk	1. pol. 17. století	pam. chráněno
5.	Cerhenice	kostel	Alianční znak Šternberků a Starhembergů	1. pol. 18. století	pam. chráněno
6.	Červené Pečky	náhrobník	Neidentifikovatelný znak	16. století – 1. pol. 17. století	pam. chráněno
7.		náhrobník	Neidentifikovatelný znak	16. století – 1. pol. 17. století	pam. chráněno
8.	Český Brod	předbrání	Znak Leopolda I.	2. pol. 17. století	pam. chráněno
8.		předbrání	Odznak Leopolda I.	2. pol. 17. století	
9.	Dobříchov	kostel	Odznak Vladislava II. Jagellonského	2. pol. 15. – 1. pol. 16. století	pam. chráněno
10.	Drahobudice	epitaf	Znak Vančurů z Řehnic	1. pol. 16. století	pam. chráněno
11.		náhrobník	Znak Kaplířů ze Sulevic	1. pol. 17. století	pam. chráněno
12.	Chotouň	kostel	Znak Berků z Dubé	1. pol. 18. století	pam. chráněno
13.	Klášteří Skalice	hospodářská budova	Znak Lichtenštejnů	2. pol. 19. století	pam. chráněno
14.	Konárovice	zámek	Znak Harrachů	1. pol. 19. století	pam. chráněno
15.		náhrobek	Alianční znak Schmidtgräbnerů z Lusteneggu s neznámým znakem	2. pol. 19. století	pam. chráněno
16.	Kouřim	náhrobník	Znak Kouřimských z Věčina	2. pol. 16. století	pam. chráněno
17.		náhrobník	Znak rodu z Votína	2. pol. 17.– 1. pol. 18. století	pam. chráněno
18.		náhrobník	Znak Lana Kouřimského z Varvažova	2. pol. 16. století	pam. chráněno
19.		socha	Alianční znak Savojských a Lichtenštejnů	2. pol. 18. století	pam. chráněno
20.		socha	Alianční znak Harrachů a Lobkovic	2. pol. 19. století	není pam. chráněno
21.	Křečhoř	náhrobník	Znak Hornáteckých z Dobročovic	2. pol. 16. století	pam. chráněno
22.		náhrobník	Znak Hornáteckých z Dobročovic	1. pol. 16. století	pam. chráněno
23.		náhrobník	Znak Maternů z Květnice	16. – 1. pol. 17. století	pam. chráněno
24.		epitaf	Znak Bolfrasů z Ahnenburgu	1. pol. 19. století	pam. chráněno
25.	Lošany	boží muka	Znak Krakowských z Kolowrat	1. pol. 21. století	pam. chráněno
26.		boží muka	Znak Krakowských z Kolowrat	1. pol. 21. století	pam. chráněno
27.		boží muka	Znak Marie Terezie	1. pol. 21. století	pam. chráněno
28.	Malotice	socha	Znak Šternberků	1. pol. 18. století	pam. chráněno
29.		socha	Alianční znak Šternberků a Trauttmansdorffů	1. pol. 18. století	pam. chráněno
30.	Ovčáry	hrobka	Znak Františka Horského z Horskýsfeldu	2. pol. 19. století	pam. chráněno
31.	Plaňany	zvonice	Znak Mírků ze Solopysk	2. pol. 16. století	pam. chráněno
32.		kostel	Znak Lichtenštejnů	1. pol. 20. století	není pam. chráněno
33.	Polní Voděradý	socha	Alianční znak Bukovských z Hustířan a Vančurů z Řehnic	1. pol. 18. století	není pam. chráněno
34.		socha	Znak Bukovských z Hustířan	1. pol. 18. století	pam. chráněno
35.		socha	Alianční znak Koců z Dobrše a Zuckerů z Tamfeldu	2. pol. 18. století	není pam. chráněno

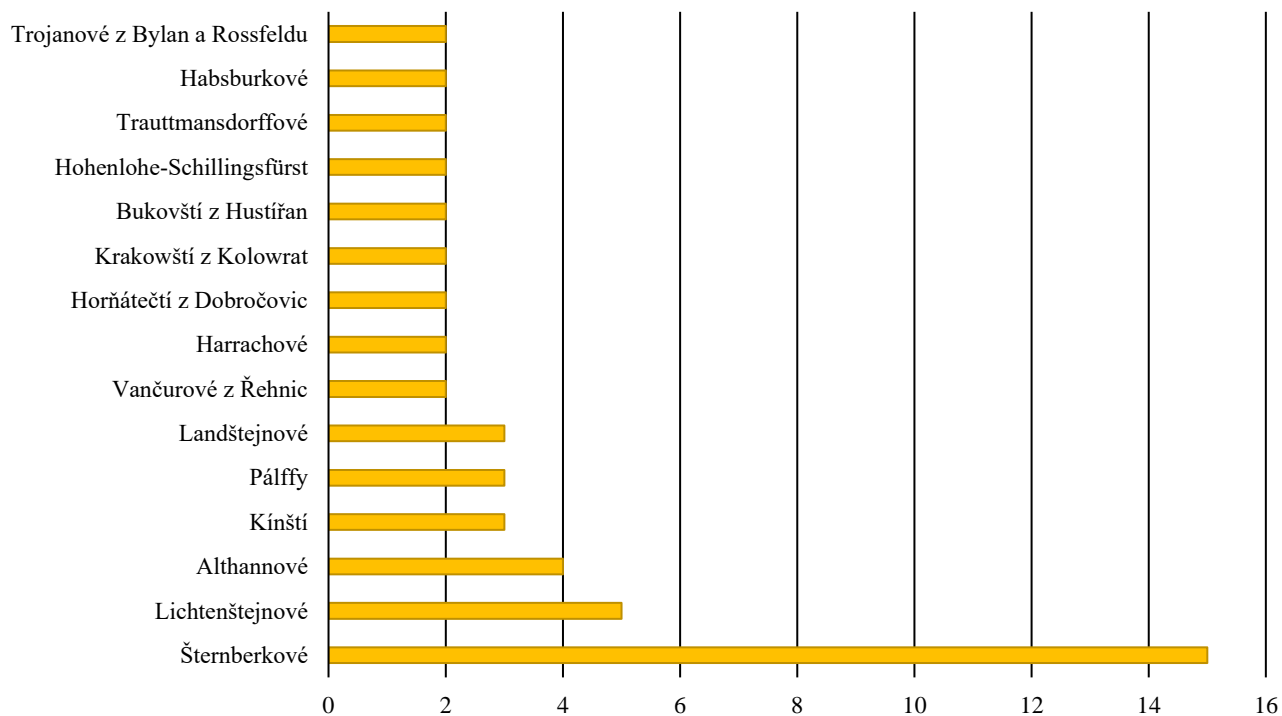
36.	Přistoupim	epitaf	Znak Scriboniů (Pišků) z Horšova	2. pol. 16. století	pam. chráněno
37.		kostel	Znak Jana Ignáce Dlouhoveského z Dlouhé Vsi	2. pol. 17. století	pam. chráněno
38.	Radim	zámek	Znak Šternberků	1. pol. 21. století	pam. chráněno
39.		zámek	Znak Zárubů z Hustířan	1. pol. 21. století	pam. chráněno
40.		socha	Alianční znak rodu Kinských a Pálffy	2. pol. 18. století	pam. chráněno
41.		socha	Alianční znak rodu Kinských a Pálffy	2. pol. 18. století	pam. chráněno
42.		socha	Alianční znak rodu Kinských a Pálffy	2. pol. 18. století	pam. chráněno
43.		kaple	Znak Lichtenštejnů	2. pol. 19. století	pam. chráněno
44.	Radovesnice II	hájovna	Znak rodu z Hohenlohe-Schillingsfürstu	2. pol. 19. – 1. pol. 20. století	není pam. chráněno
45.	Ratboř	socha	Alianční znak Věžníků z Věžník a Valdštejnů	1. pol. 18. století	pam. chráněno
46.		boží muka	Znak Cecingárů z Birnic	19. století	není pam. chráněno
47.	Svojšice	zámek	Znak Althannů	1. pol. 19. století	pam. chráněno
48.		kostel	Znak Althannů	2. pol. 18. století	pam. chráněno
49.		náhrobek	Alianční znak Althannů a Thürheimů	1. pol. 19. století	pam. chráněno
50.		náhrobek	Znak Althannů	2. pol. 19. století	pam. chráněno
51.	Štolmíř	kostel	Znak Lichtenštejnů	1. pol. 18. století	pam. chráněno
52.	Tismice	kostel	Znak Vrbíků z Tismic	1. pol. 16. století	pam. chráněno
53.	Třebovle	náhrobek	Znak Eisnerů z Eisensteinu	2. pol. 18. století	pam. chráněno
54.		socha	Znak rodu Hartlieb	1. pol. 18. století	pam. chráněno
55.	Tuchoraz	tvrz	Znak Landštejnů	2. pol. 15. století	pam. chráněno
56.		tvrz	Odznak Landštejnů	2. pol. 15. století	pam. chráněno
57.		tvrz	Znak Landštejnů	2. pol. 15. století	pam. chráněno
58.	Týnec nad Labem	krypta	Znak Augustina de Müllern	2. pol. 17. století	pam. chráněno
59.	Velký Osek	hájovna	Znak rodu z Hohenlohe-Schillingsfürstu	2. pol. 19. – 1. pol. 20. století	není pam. chráněno
60.	Veltruby	náhrobník	Znak neznámého rodu	1. pol. 19. století	není pam. chráněno
61.	Zásmuky	brána	Znak Šternberků	2. pol. 17. století	pam. chráněno
62.		brána	Znak Šternberků	2. pol. 17. století	pam. chráněno
63.		zámek	Znak Šternberků	2. pol. 19. století	pam. chráněno
64.		grotta	Znak Šternberků	2. pol. 17. – 1. pol. 18. století	pam. chráněno
65.		hospodářská budova	Odznak Šternberků	2. pol. 18. století	pam. chráněno
66.		brána	Odznak Šternberků	?	pam. chráněno
67.		kostel	Znak Šternberků	2. pol. 17. století	pam. chráněno
68.		socha	Znak Šternberků	1. pol. 20. století	pam. chráněno
69.		krypta	Odznak Šternberků	2. pol. 18. století	pam. chráněno
70.		socha	Alianční znak Šternberků a Trauttmansdorffů	1. pol. 18. století	pam. chráněno
71.		pomník	Znak Šternberků	1. pol. 21. století	není pam. chráněno
72.	Žiželice	socha	Znak Dětocha z Třebelovic a Hradištka	1. pol. 20. století	není pam. chráněno

GRAFY

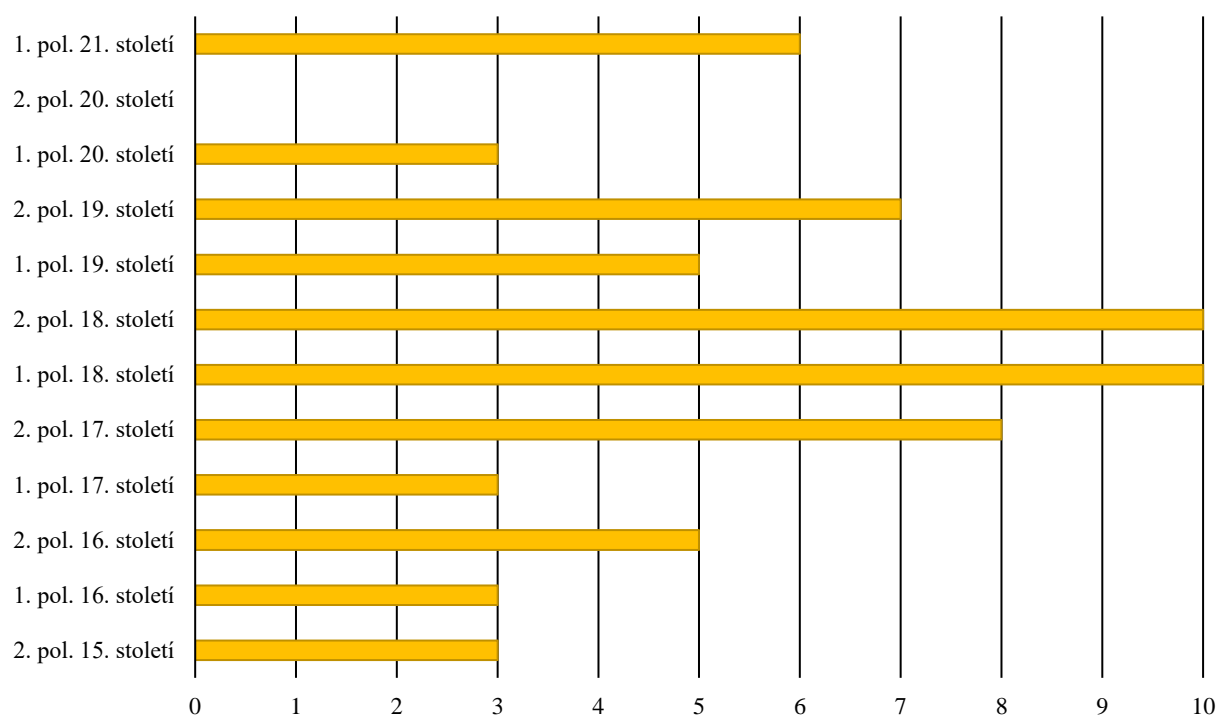
Graf 1 – Památky

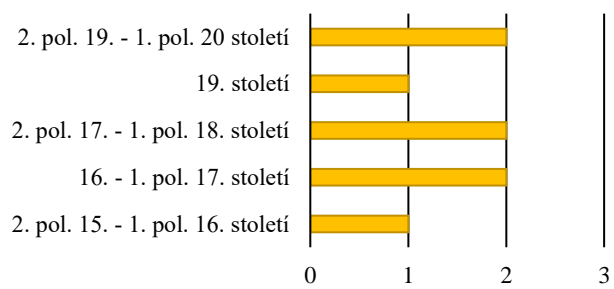
Graf 2 – Rody

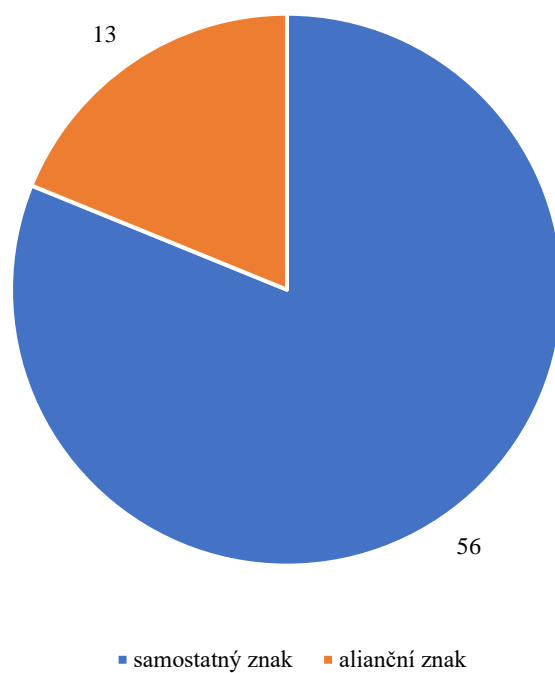
Graf 3a – Datace 1

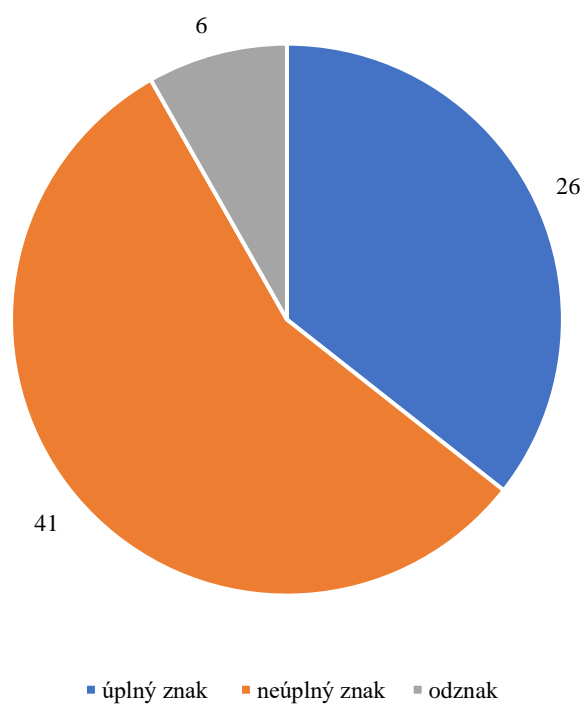
Graf 3b – Datace 2

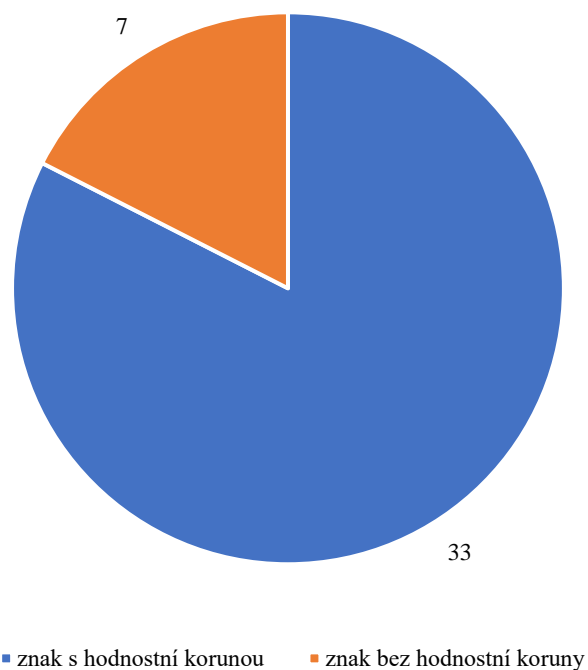
Graf 4. – Samostatné a alianční znaky

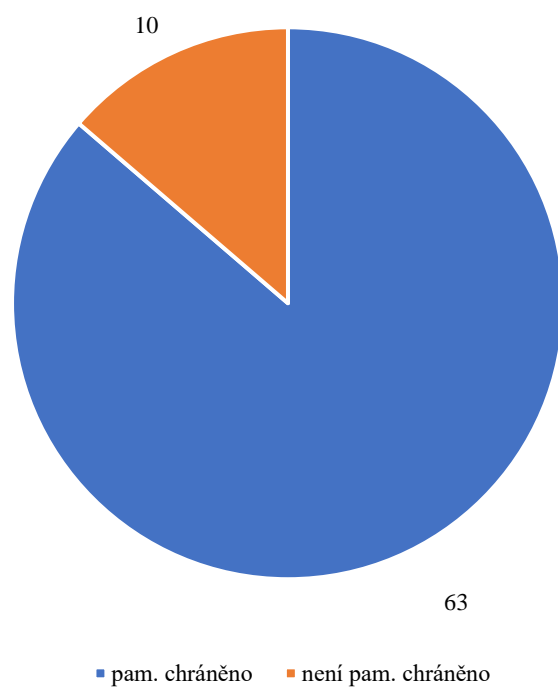
Graf 5. – Hodnostní koruny

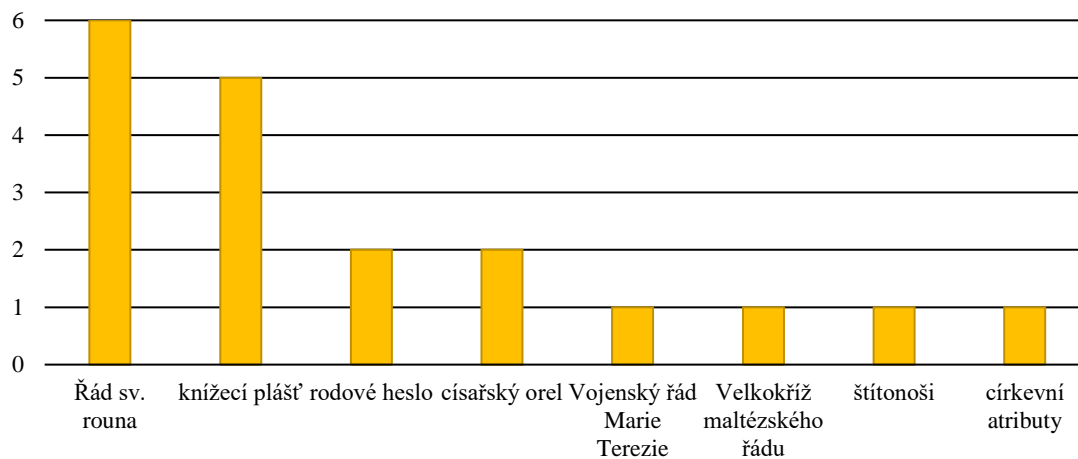
Graf 6. – Úplné a neúplné znaky

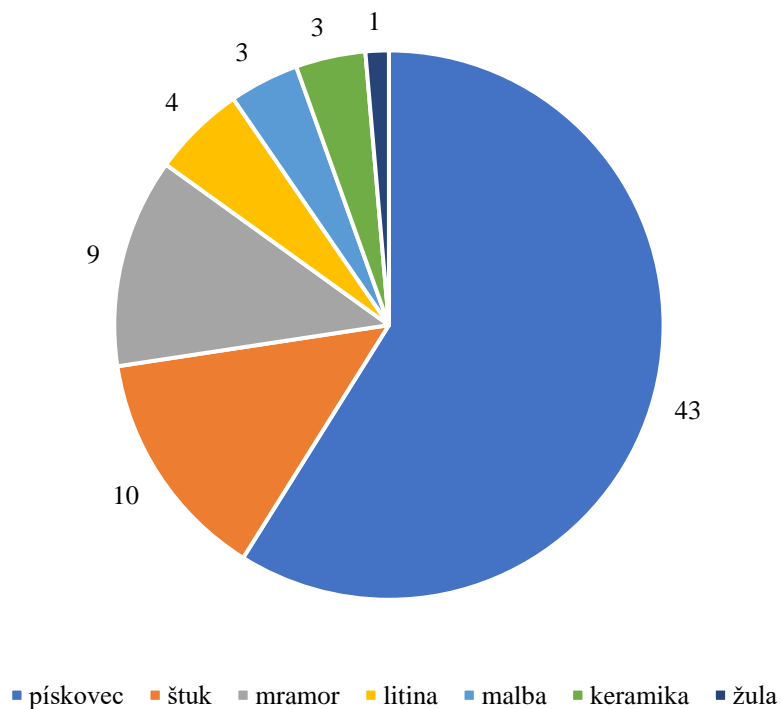
Graf 7. – Památková ochrana

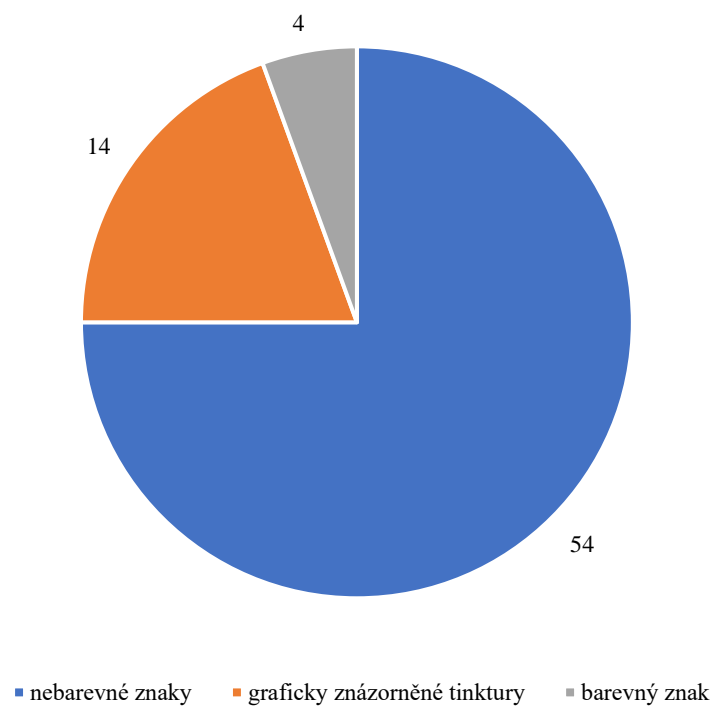
Graf 8. – Honosné kusy

Graf 9. – Materiál

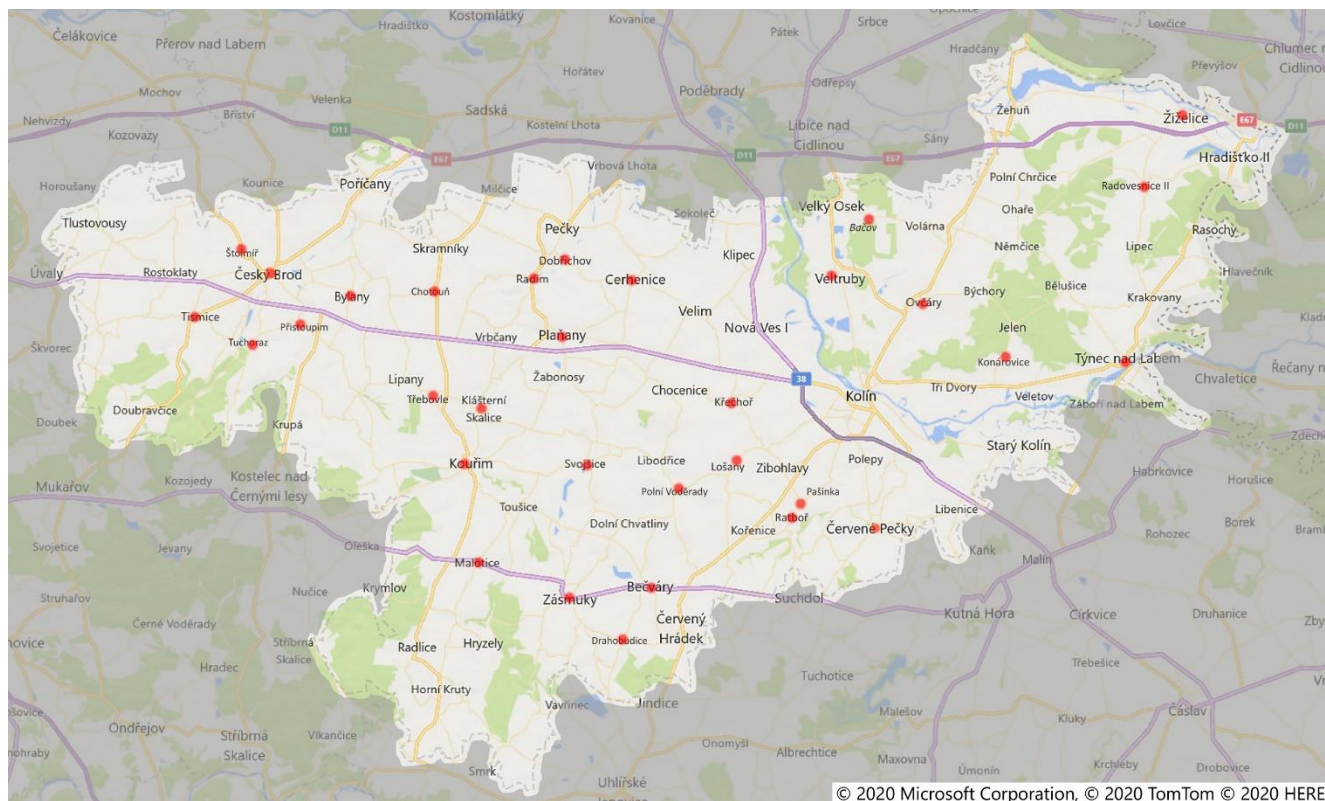

Graf 10. – Barevnost znaků

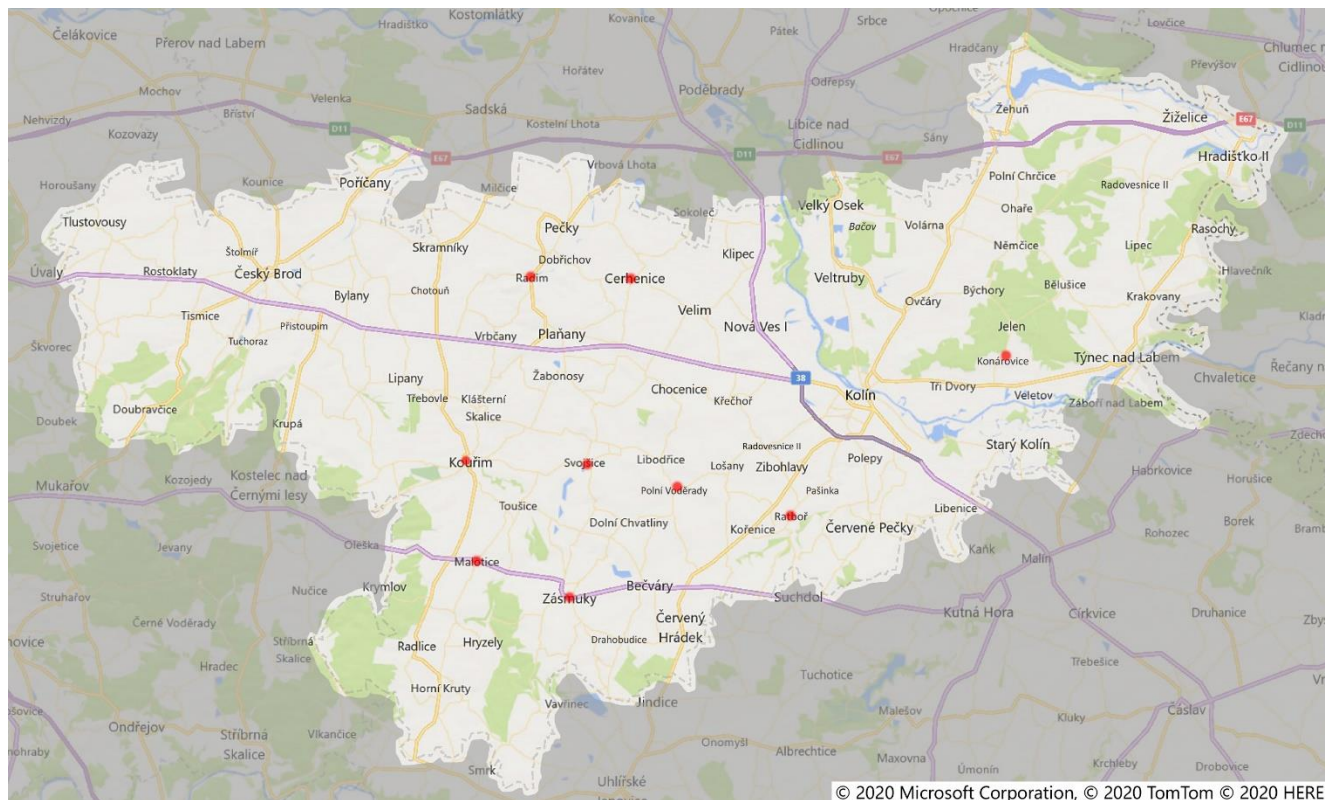

MAPY

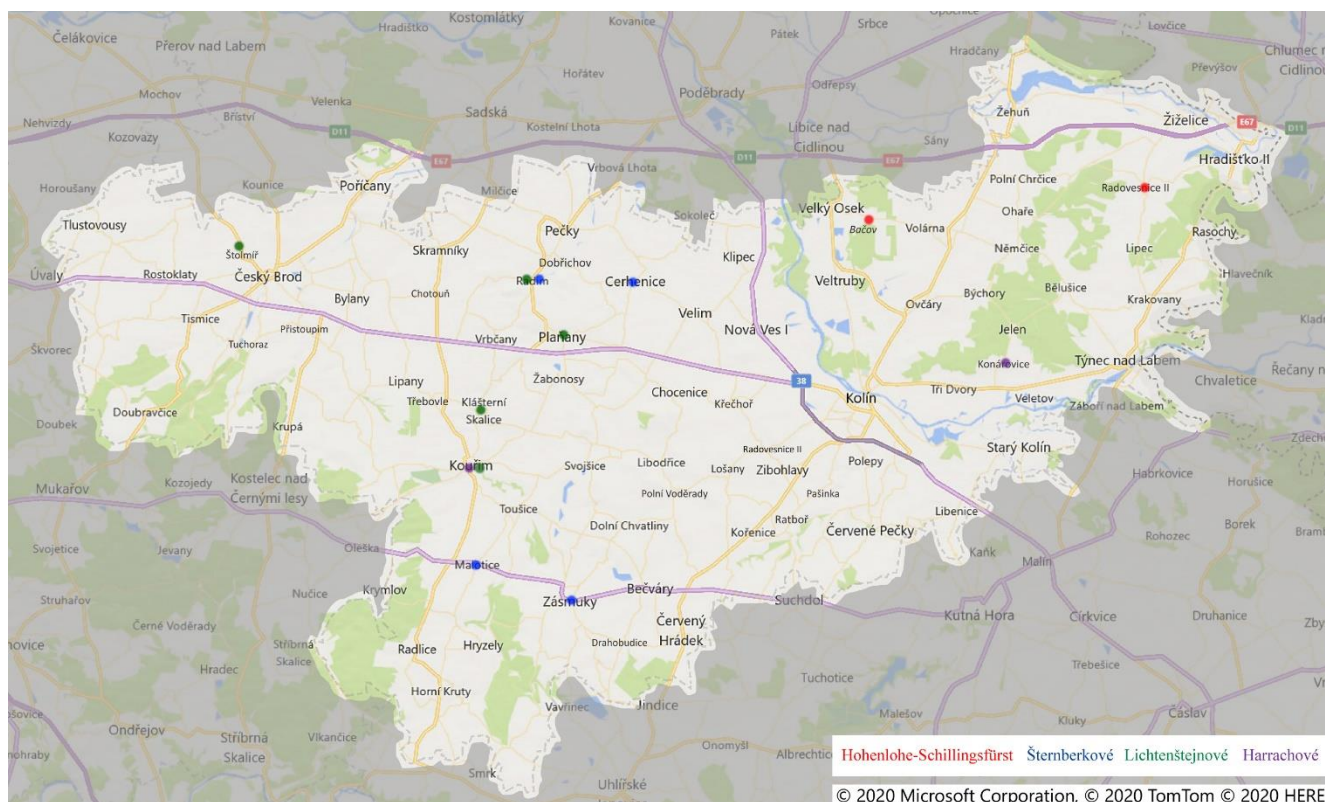
Mapa 1. – Nalezené znaky

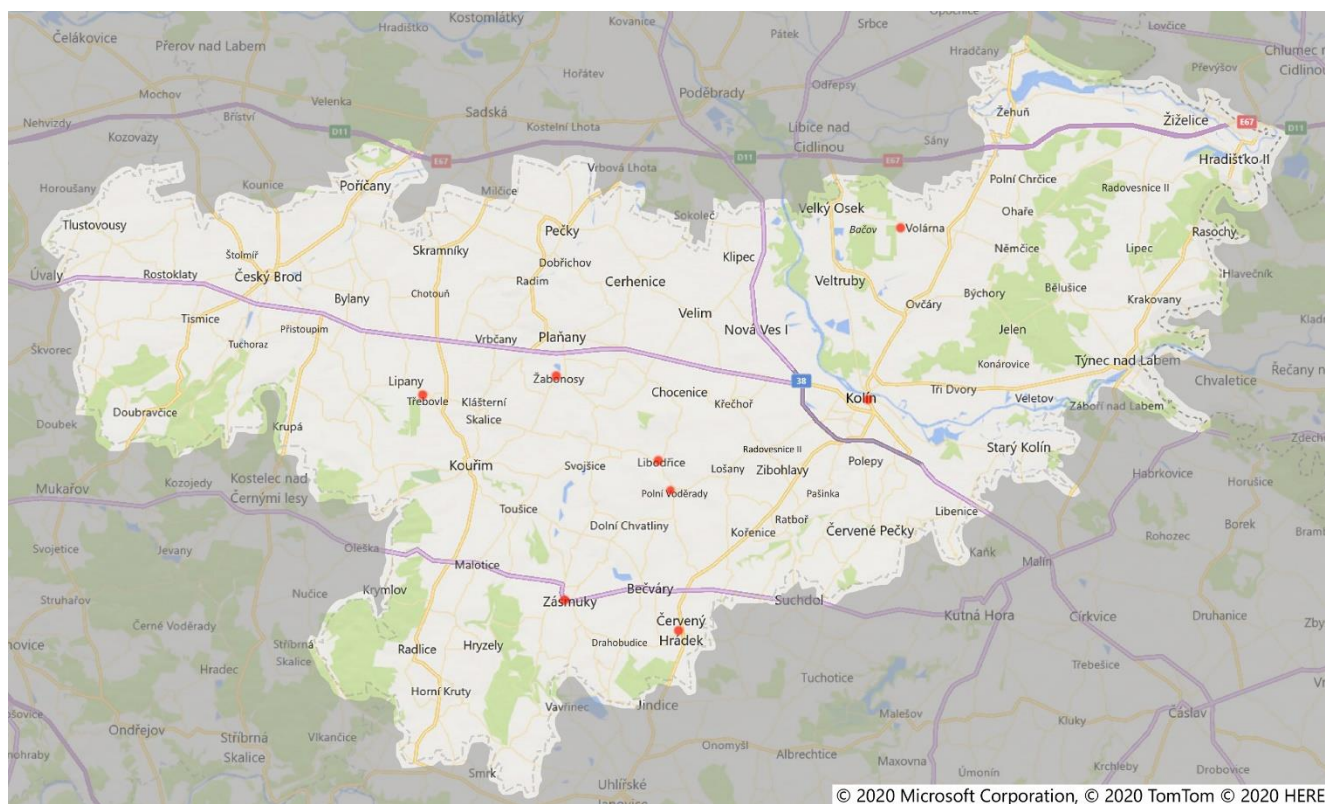
Mapa 2. – Alianční znaky

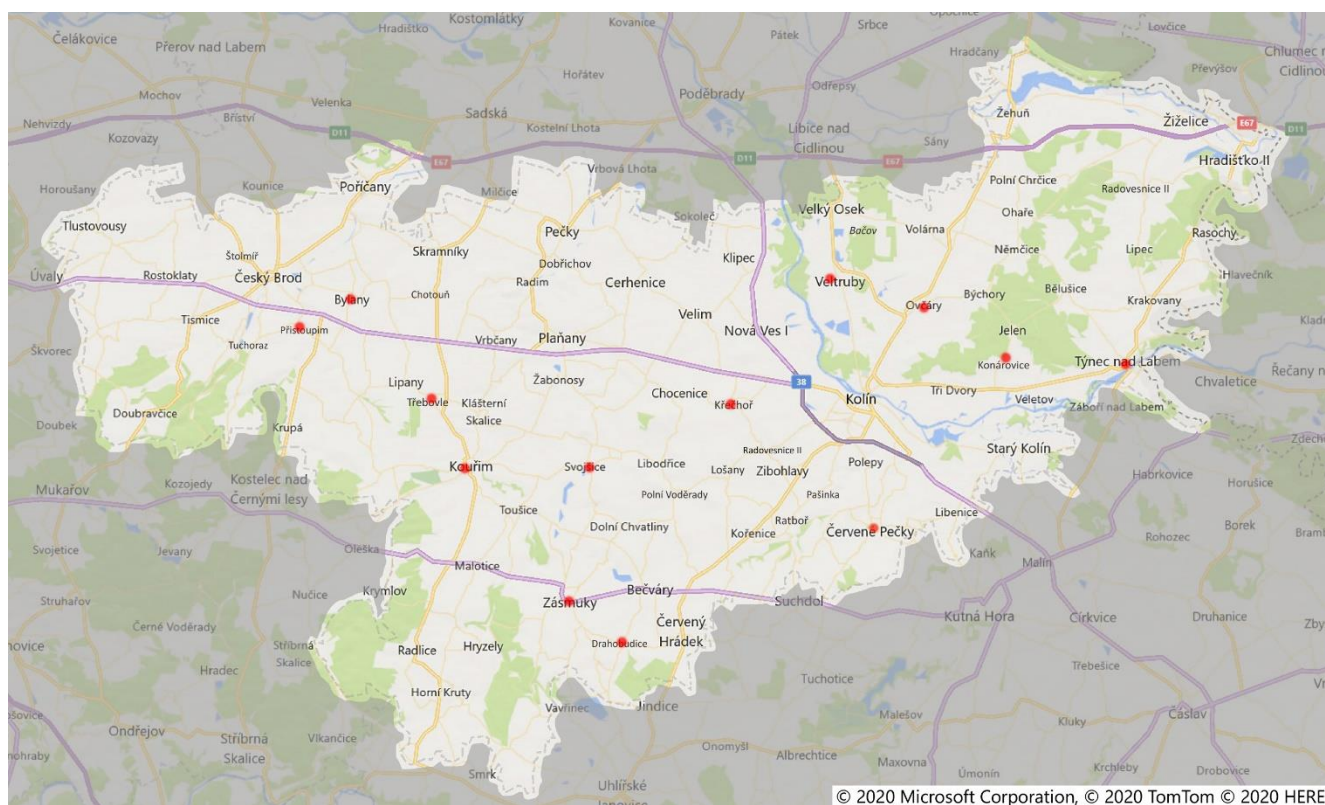
Mapa 3. – Četnost znaků ve více lokalitách

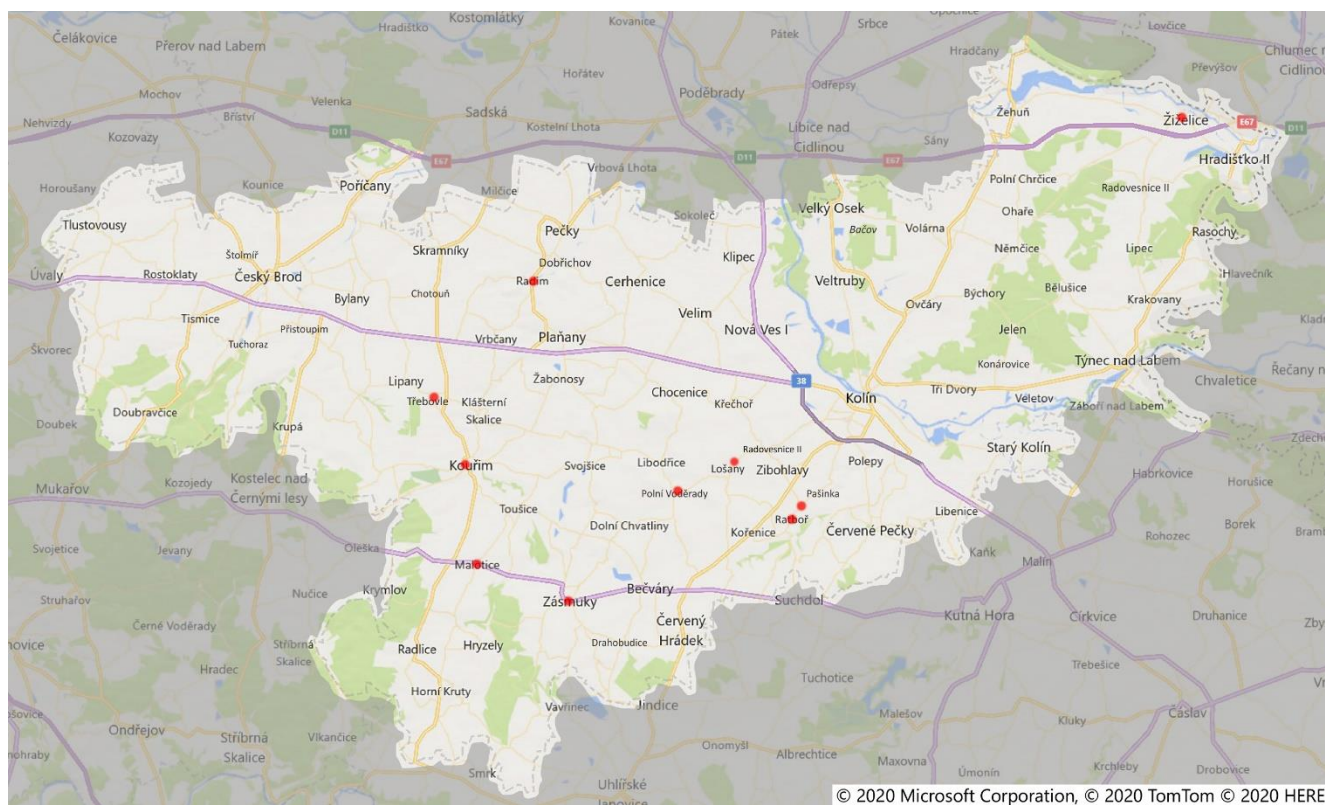
Mapa 4. – Nedochované znaky

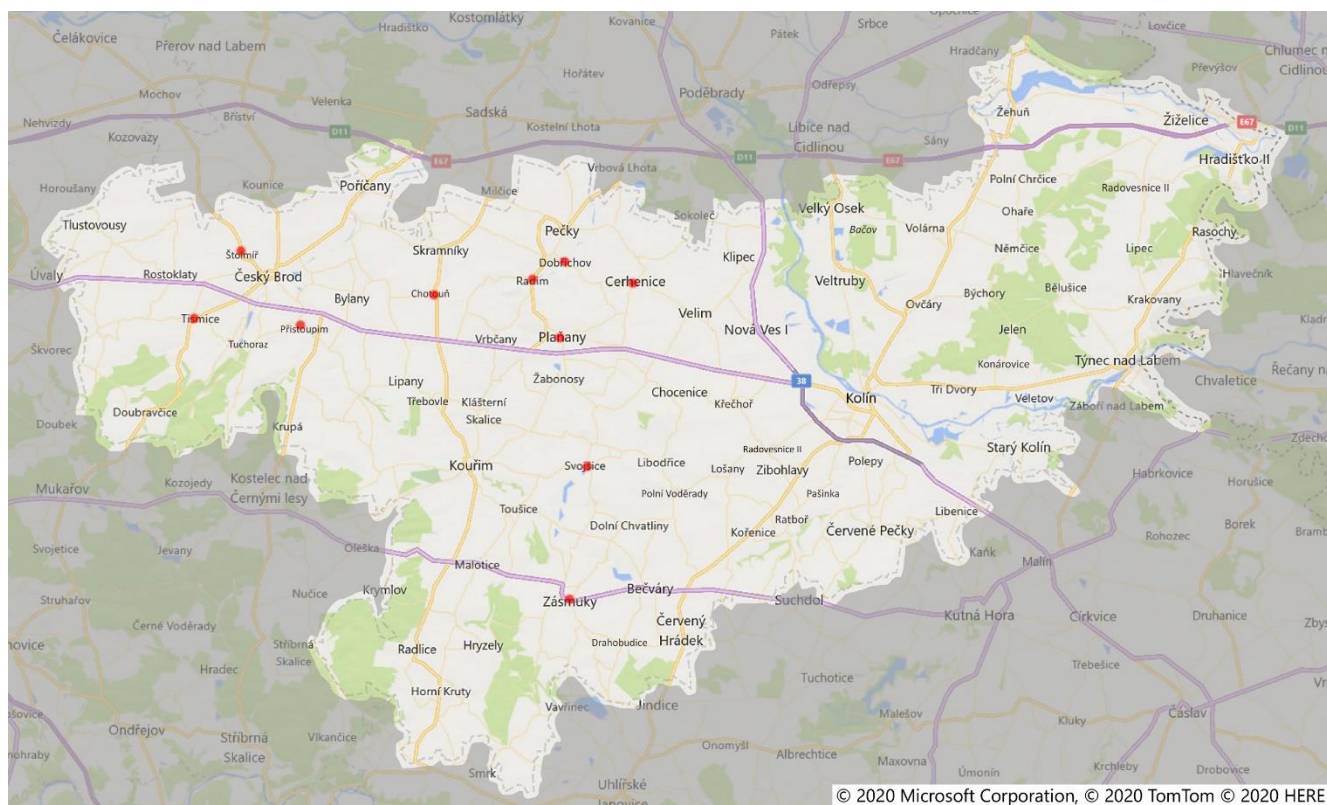
Mapa 5. – Funerální památky

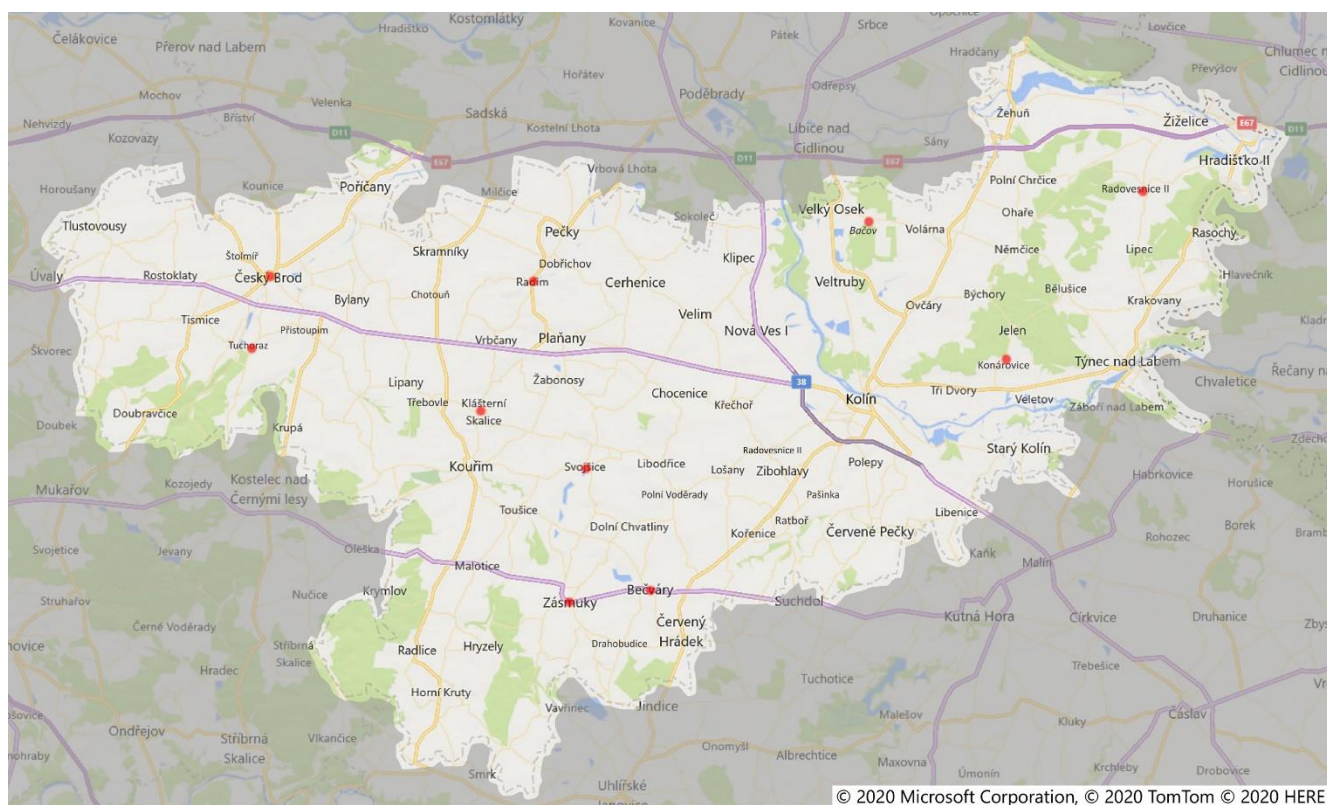
Mapa 6. – Sochy a boží muka

Mapa 7. – Kostely, kaple a zvonice

Mapa 8. – Světské stavby

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Obrázek 1.

Obrázek 2.

Obrázek 3.

Obrázek 4.

Obrázek 5.

Obrázek 6.²⁸³

Obrázek 7.²⁸⁴

²⁸³ Fotografie poskytl Roman Šulc, který je zároveň jejím autorem.

²⁸⁴ Fotografie poskytl Roman Šulc, který je zároveň jejím autorem.

Obrázek 8.

Obrázek 9.

Obrázek 10.

Obrázek 11.

Obrázek 12.

Obrázek 13.

Obrázek 14.

Obrázek 15.

Obrázek 16.

Obrázek 17.

Obrázek 18.

Obrázek 19.

Obrázek 20.

Obrázek 21.

Obrázek 22.

Obrázek 23.

Obrázek 24.

Obrázek 25.

Obrázek 26.

Obrázek 27.

Obrázek 28.

Obrázek 29.

Obrázek 30.

Obrázek 31.

Obrázek 32.

Obrázek 33.

Obrázek 34.

Obrázek 35.

Obrázek 36.²⁸⁵

²⁸⁵ Fotografie poskytl Roman Šulc, který je zároveň jejím autorem.

Obrázek 37.

Obrázek 38.

Obrázek 39.

Obrázek 40.

Obrázek 41.

Obrázek 42.

Obrázek 43.

Obrázek 44.

Obrázek 45.

Obrázek 46.

Obrázek 47.²⁸⁶

²⁸⁶ Autorem fotografie je ředitel Domova Svojšice, Martin Kahánek.

Obrázek 48.

Obrázek 49.

Obrázek 50.

Obrázek 51.

Obrázek 52.

Obrázek 53.

Obrázek 54.

Obrázek 55.

Acta: bozicho: A° CCC· LXX
m: Tunc: vneze: dicitur: gest
tunc: aduand: vrozeneho: pama
pama: Auctuante: ziducte: zud
nare: vrozeneho: picae: deca
tunc: vrozeneho: picae: deca
gest: Auct: vrozeneho: Auct

Obrázek 56.

Obrázek 57.

Obrázek 58.

Obrázek 59.

Obrázek 60.

Obrázek 61.

Obrázek 62.

Obrázek 63.

Obrázek 64.

Obrázek 65.

Obrázek 66.

Obrázek 67.

Obrázek 68.

Obrázek 69.

Obrázek 70.

Obrázek 71.

Obrázek 72.

Obrázek I.²⁸⁷

Obrázek II.²⁸⁸

²⁸⁷ Fotografie poskytl Roman Šulc, který je zároveň jejím autorem. Stav k roku 2009.

²⁸⁸ Fotografie poskytl Roman Šulc, který je zároveň jejím autorem. Stav k roku 2009.